

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

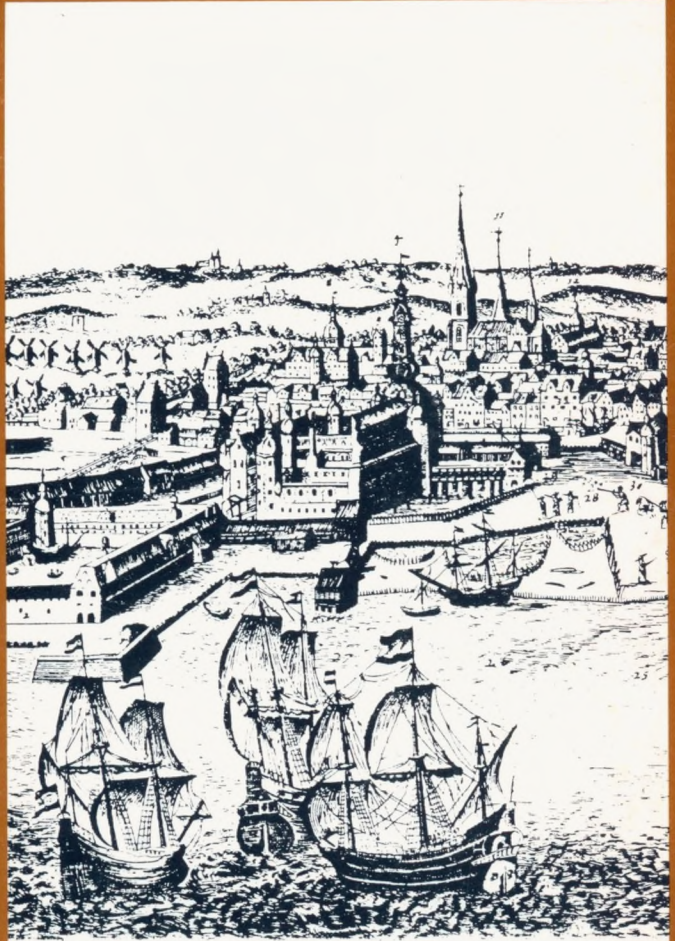
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Personalhistorisk Tidsskrift

Årgang
108
1988 : 2

Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie

**PERSONALHISTORISK
TIDSSKRIFT**

ÅRGANG 108

1988

**REDIGERET AF SAMFUNDETS SKRIFTSUDVALG
VED
POUL STEEN**

Sats: Syfoma Sata, Svendborg
Tryk: Specialtrykkeriet Viborg a-s

Indhold

<i>Vello Helk</i> : Christian 4.s stambogsindførsler	1
<i>P. Hampton Frosell</i> : Baron von Münnich – en frimurer i personal- historikerens søgelys	11
<i>John T. Lauridsen</i> : Familien Berns' slægtsforhold omkring 1600	19
<i>Jørgen Skjerk</i> : H.C. Andersen – en sand løgn?	29
<i>Carl Langholz</i> : To slægter Zoëga	41
<i>Hans H. Worsøe</i> : Henric Sollbe 1901–1987 (Nekrolog)	74
<i>Gregers Hansen</i> : Højskoleforstander Holger Begtrup's anetavle	75
<i>Orientering:</i>	
Nordisk Slægtskonference 1988	10
Forespørgsel fra USA om Friedrich Erhardt Niedt	40
DIS-aktivitet for begyndere i EDB	81
Resultatopgørelse og balance 1987 for Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie	82
EDB og Slægtsforskning – databasemøde	84
<i>Anmeldelser</i>	85
<i>Gregers Hansen</i> : Rochegune	97
<i>Margrete Appel</i> : Oberst Louis le Normand de Bretteville	103
<i>Nils Fredrik Beerståhl</i> : Kring ett tredubbelt bröllop på Köpenhamns Slott 1617	117
<i>Tommy P. Christensen</i> : Folketællingen 1801 – pålidelig eller mangelfuld?	131
<i>Georg Albeck</i> : En overraskende dattersøn i Stantemachers hus i Viborg	151
<i>Anna Marie Lebech Sørensen</i> : Anetavle for telegrafdirektør og forfatter Peter Christian Friedrich Faber	165
<i>Knud Højrup</i> : En konsangvinitets-betegnelse II	183
<i>Erik Kann</i> : De statslige arkivers publikationer 1987 – en oversigt	193
<i>Småstykker:</i>	
Viet på Svenstrup – en tilføjelse af <i>Karen Krogh Bonfils</i>	182
De fransk-reformerte i Danmark 1685–1801. <i>Randi Ottosen</i>	192
Beyer – Valentin Hermansen Beyers Efterkommere. Stamtavle 1904 ved H. Grandjean af <i>Jørgen Beyer</i>	197
DBL og de homofile – en kommentar af <i>H. H. Bruun</i>	199
<i>Forespørgsler fra udlandet</i>	201
<i>Orientering:</i>	
Generalforsamlingen 1988	203
DIS – Danmark	208
<i>Anmeldelser:</i>	209
<i>Register til Personalhistorisk Tidsskrift 1988</i>	215

Anmeldelser

Rødovre Kirkebog 1682–1814. Ved Berna og Jørgen Møller-Holst. (<i>Hanne Sanders</i>)	85
Sven Poulsen: Tilfældet Meyer. En dansk læges skæbne. (<i>Tommy P. Christensen</i>)	85
Erik J. Helm, Michael Helm og Morten Bang: Slægten Helm. Efterkommere af vinskænk Erik Jensen Helm, Sønderborg, født o. år 1600. (<i>Hans H. Worsøe</i>)	86
Danske Domme 1375–1662. De private domssamlinger. Udgivet af Erik Reitzel-Nielsen under medvirken af Ole Fenger. (<i>Henning Heilesen</i>)	87
Samling af meddelelser om personer og familier af navnet Hvas. Af F. Hvass. Supplement III af Frants Jørgen Hvass. (<i>Hans H. Worsøe</i>)	88
Karl Christensen: Min spanske krig. Erindringer fra den internationale brigades luftbatteri »Argument Dimitrov« 1936–37. (<i>Tommy P. Christensen</i>)	88
Svend Balslev: Danske forstkandidater 1786–1860. (<i>Ebbe Kornerup</i>)	89
Henning Jensen: Stamtavle over slægten Willemoës. (<i>Hans H. Worsøe</i>)	90
Vello Helk: Dansk-Norske Studierejser fra Reformationen til Enevælden 1536–1660. (<i>Poul Steen</i>)	90
Harald Ilsøe: 555 danske selvbiografier og erindringer. En kronologisk fører med referater til trykte selvbiografier, forfattet af personer født før 1790. (<i>Poul Steen</i>)	91
Peter Jessen: Morten Wormskjold – den glemte opdagelsesrejsende (<i>Agnete Paaschburg</i>)	91
Det danske Missionsselskab. Privatarkiv nr. 10.162, udgivet ved C. Rise Hansen. (<i>Sidsel Eriksen</i>)	92
Jens Kongsted Lampe: Skiveholm og Skovby sognes historie fra oldtid til nutid. (<i>Hans H. Worsøe</i>)	93
T. Rugholm, F. Aa. Winther og N.-E. Winther: Aarhus-Winther-Slægten. En materialesamling. (<i>Claus M. Pedersen</i>)	93
Mennesker i Danmarks og Europas Middelalder. Redigeret af Brian McGuire. (<i>Poul Steen</i>)	94
Hans H. Worsøe: Find dine rødder. Politikens håndbog i slægtshistorie. (<i>Jørgen Mikkelsen</i>)	94
J. G. J. van Booma: Genealogisch onderzoek in Duitsland. (<i>Hans H. Worsøe</i>)	95
Folketælling 1787. Ringsted herred med Ringsted købstad. Ved Kjeld W. Rasmussen og Helge Vangmark. (<i>Tommy P. Christensen</i>)	209
Kolding studentere indtil 1856. Udarbejdet af Aksel Nellemann og Knud Moseholm. (<i>Vello Helk</i>)	209
Samspillet mellem organisationer og stat. Studier inden for indenrigsministeriets og handelsministeriets område 1879–1950. Administrationshistoriske studier nr. 13. (<i>Tommy P. Christensen</i>)	210
Jesper Godvin Hansen: Dagligliv og arbejdsdag. Krig og nedgangstider. Egnehistoriske beretninger 21. (<i>Lisa Elsbøll</i>)	211
Brød til Norge. Krigens mod England 1807–14 og Norges forsyning med brødkorn fra Nordjylland. Af Florian Martensen-Larsen (<i>Nynne Helge</i>)	212
Brevene fortæller om Segelcke familien i Lønstrup. En slægtshistorie af Kirsten Rosenkrantz Segelcke Hesselgren. (<i>Lisa Elsbøll</i>)	213
Erik Blom: Dansk Blom slægter. Oversigter over 25 slægter med mindst fire generationer i Danmark. (<i>Hans H. Worsøe</i>)	213
Aarhus-Winther-Slægten. En materialesamling af T. Rugholm, F. Aa. Winther og N.-E. Winther. (<i>Redaktionen</i>)	214
Ove Rode som Indenrigsminister (1913–1920), af Tage Kaarsted. (<i>Claus M. Pedersen</i>)	214

Indhold

<i>Gregers Hansen: Rochegune</i>	97
<i>Margrete Appel: Oberst Louis le Normand de Bretteville</i>	103
<i>Nils Fredrik Beerståhl: Kring ett tredubbelt bröllop på Köpenhamns Slott 1617</i>	117
<i>Tommy P. Christensen: Folketællingen 1801 – pålidelig eller mangelfuld?</i>	131
<i>Georg Albeck: En overraskende dattersøn i Stantemachers hus i Viborg</i>	151
<i>Anna Marie Lebech Sørensen: Anetavle for telegrafdirektør og forfatter Peter Christian Friedrich Faber</i>	165
<i>Knud Højrup: En konsangvinitets-betegnelse II</i>	183
<i>Erik Kann: De statslige arkivers publikationer 1987 – en oversigt</i>	193
<i>Småstykker:</i>	
<i>Viet på Svenstrup – en tilføjelse af Karen Krogh Bonfils</i>	182
<i>De fransk-reformerte i Danmark 1685–1801. Randi Ottosen</i>	192
<i>Beyer – Valentin Hermansen Beyers Efterkommere. Stamtavle 1904 ved H. Grandjean af Jørgen Beyer</i>	197
<i>DBL og de homofile – en kommentar af H. H. Bruun</i>	199
<i>Forespørgsler fra udlandet</i>	201
<i>Orientering:</i>	
<i>Generalforsamlingen 1988</i>	203
<i>DIS – Danmark</i>	208
<i>Anmeldelser:</i>	
<i>Folketælling 1787. Ringsted herred med Ringsted købstad. Ved Kjeld W. Rasmussen og Helge Vangmark. (Tommy P. Christensen)</i>	209
<i>Kolding studenter indtil 1856. Udarbejdet af Aksel Nellemann og Knud Moseholm. (Vello Helk)</i>	209
<i>Samspillet mellem organisationer og stat. Studier inden for indenrigsministeriets og handelsministeriets område 1879–1950. Administrationshistoriske studier nr. 13. (Tommy P. Christensen)</i>	210
<i>Jesper Godvin Hansen: Dagligliv og arbejdsdag. Krig og nedgangstider. Egnshistoriske beretninger 21. (Lisa Elsbøll)</i>	211
<i>Brød til Norge. Krigen mod England 1807–14 og Norges forsyning med brødkorn fra Nordjylland. Af Florian Martensen-Larsen (Nynne Helge)</i>	212
<i>Brevene fortæller om Segelcke familien i Lønstrup. En slægtshistorie af Kirsten Rosenkrantz Segelcke Hesselgren. (Lisa Elsbøll)</i>	213
<i>Erik Blom: Dansk Blom slægter. Oversigter over 25 slægter med mindst fire generationer i Danmark. (Hans H. Worsøe)</i>	213
<i>Aarhus-Winther-Slægten. En materialesamling af T. Rugholm, F. Aa. Winther og N.-E. Winther. (Redaktionen)</i>	214
<i>Ove Rode som Indenrigsminister (1913–1920), af Tage Kaarsted. (Claus M. Pedersen)</i>	214
<i>Register til Personalhistorisk tidsskrift 1988</i>	215

Billedet på omslaget:

Københavns Slot, set fra sydøst. Udsnit af stikket »Kiöbenhafn. HAFNIA. 1619« fra Peder Hansen Resen's ATLAS DANICUS, 1677. Se iøvrigt artiklen side 117–130 af Nils Frederik Beerståhl i nærværende hæfte af Personalhistorisk Tidsskrift.

Rochegune

Af

Gregers Hansen

Politikeren P. Munch¹ hed Peter Rochegune Munch. Navnet Rochegune har givet anledning til mange spekulationer. Hvor kan hans fader, daværende købmand i Redsted på Mors Chresten Munch have fundet det mærkelige franskklingende navn.

Drengen blev født 25. juli 1870, få dage efter den fransk-tyske krigs udbrud og den forklaring har været fremført, at faderen i begejstring over en fransk general Rochegune, der skulle have vundet en mindre sejr i begyndelsen af krigen har givet sønnen hans navn. Men en general af dette navn har ikke eksisteret. Det synes yderligere fastslået, at der overhovedet ikke har eksisteret nogen fransk person og ej heller nogen fransk lokalitet af dette navn.

På den baggrund har oberst Nils Berg i en artikel i Politiken 6. februar 1977 fremført den formodning, at navnet er konstrueret. Han udelukker dog ikke, at navnet kan »gemme sig et eller andet sted«.

P. Munchs fader, der på mødrene side var af jysk storbondeslægt,² giftede sig som 25-årig med en jævnaldrende svenskfødt pige, datter af en arbejdsmand. Hun var et par år i forvejen kommet til København, hvor hun antagelig ernærede sig som tjenestepige. De havde fået kongebrev 28. okt. 1869 og vielsen fandt sted i Hvidbjerg kirke 14 dage derefter. Nils Berg formoder, at hun ved kongebrevets udstedelse var gravid. Partiet må være blevet betragtet som en mesalliance, der næppe har været accepteret af hans slægt og ej heller af egnens folk. Et bevis herpå synes at ligge i den kendsgerning, at moderen selv måtte holde drengen over dåben og være gudmoder til ham, noget ganske usædvanligt.

Nils Berg antager, at Chresten Munch for at få afløb for sin harme over denne afstandtagen fra ham har besluttet at give barnet et patronymikon af en særegen art. Dette patronym skulle være C(hrestens) horeunge. For at få dette gjort til et navn byttede han om på bogstaverne og navnet Rochegune opstod.

Nils Berg tilføjer: »Dette er sort humor, en formidabel joke, et slag i boldejen, som nok har givet ham selv stor glæde. Det er et slag i ansigtet på

Peter Rochegune Munch, 1870–1948. (Det kgl. Bibliotek)

Denne tegning af Nyman ledsagede Nils Bergs artikel i dagbladet Politiken d. 6. februar 1977: Er Rochegune lig med C Horeunge?

sladderkællingerne, det er en kærlighedserklæring til hustruen, det er en anerkendelse af sønnen som kødeligt afkom, det er et oprør mod et snæversynet samfund«.

Og længere fremme i artiklen: »En hypotese. Ja, men med megen sandsynlighed for sig«. ---

Der findes dog en anden løsning på gåden. Navnet eksisterede – havde »gemt sig« i et nu forældet, men dengang tilsyneladende meget populært lystspil. I J. P. Trap: Fra Fire Kongers Tid II omtales en fest 1859 i anledning

af 200-året for afvisningen af stormen på København. I en note på side 564 fortæller Trap om en forestilling på Det kongelige teater:

»Festforestillingen 10. feb. indledtes med Kuhlaus Elverhøj-ouverture og derefter spillede et lystspil i 3 akter af E. Legouvé med titlen Kamp og Sejr. Handlingen foregik i 1840 på slottet Rochegune i Languedoc«.-

Lystspillet opførtes 17 gange i sæsonen 1858–59 og 22 gange i de derpå følgende 4 sæsoner, ialt altså 39 gange. Derefter var der en pause, indtil det i sæsonen 1871–72 opførtes 7 gange. Siden er det ikke opført.

Legouvé's titel på lystspillet var *Par droit de conquête*. Oversættelsen *Kamp og Sejr*, som er benyttet ved opførelsen, angives at være af M. Glückstad.³ Også Carl Brogaard har oversat lystspillet. Hans oversættelse har titlen *En Brud ved Erobring*. Ingen af oversættelserne findes i Det kongelige Bibliotek. I Det kongelige teaters bibliotek findes Brogaards, men ikke Glückstads.⁴ Brogaards oversættelse er uden angivelse af forlægger, bogtrykker, trykkested og trykkeår. Den angiver at være forhandlet af L. Jordan, Silkegade 4. København. En grundig undersøgelse af den lille bog røber spor af, at oversættelsen først er fremkommet som feuilleton i *Christiania-Posten*.

Brogaard var 1851–63 artistisk direktør for den danske scene i Christiania (Oslo).⁵ Feuilletonen har været sat i klummer som i en bog, skudt ud, så de udgjorde halvark og trykt nederst på avisens bagblads for- og bagside. Abonnenterne kunne så klippe arkene ud, samle dem og lade dem indbinde. Bladudgiveren har brugt satsen til fremstilling af bøger, som han har sendt til København til Jordan. Stykket må have været meget populært, når man i Christiania har set en forretning i at tage det op og fremstille det som bog. Teatrets oversættelse har ikke været til rådighed. Brogaard har så lavet en ny, lidt ændret oversættelse.⁶

Dette at anvende feuilletonsatsen til fremstilling af bøger og sende dem til Jordan var en trafik, som brugtes af mange bladudgivere. Ved siden af bogsalget havde Jordan oparbejdet et stort lejev bibliotek og han solgte til boghandlere rundt om i landet, af hvilke adskillige ligeledes drev lejev bibliotek.⁷

Lystspillet handler om en slægtsstolt adelsfamilie, som hårdnakket sætter sig imod, at en kvinde af slægten, Alice de Rochegune, gifter sig med en ikke-adelig, en ingeniør, men familien besejres af ham.

Man kan meget vel tænke sig, at Chresten Munch har læst stykket. Han har da fundet en parallel til sin situation, han, storbondens ætling, som til sin slægts misbilligelse havde ægtet en kvinde af lav byrd.

hende. Jeg tilbød hende min Arm, hun modtog den smilende, — jeg har aldrig forfæilet nogen Erobring i den Alder, — og snart derpaa havde hun betroet mig Alt, — sine Sorger, Tabet af sin Formue, — og fremfor Alt sin Frygt for at efterlade sin Datter ene i Verden, uden Formue og uden Beskytter.

Wilson.

Men jeg forslaaer endnu ikke, hvorledes Navnet Cernay —

George.

Nu komme vi til det. Det omtalte Gods brettiger sin Eier til at antage dets Navn og Barontitlen. Jeg havde fortalt dette til Fru de Rochegune, som i Spøg altid kaldte mig Hr. Baron de Cernay. En Morgen besøgte jeg hende som sædvanligt og fandt hos hende hendes Datter, som var kommen tilbage fra en Bjergreise. Men tant Dig min Overraskelse, da den søge Dame siger til hende: „Jeg foreskilder Dig Hr. Bernard de Cernay, om hvem jeg har fortalt Dig saameget.“ Jeg vil modsigge hende, men hun standser mig med et Diekast og siger sagte: „Jeg beder Dem, bring hende ikke ud af Vildfarelsen.“ Jeg taug, eller rettere, jeg tænkte høvlen paa at tale eller tie, thi jeg var som fortryllet af en himmelsk Aabenbaring. Alice havde i sit Alt ligesaa meget blidt som hendes Moder, men det var forenet med noget saa stolt, saa opbøiet, saa kongeligt! Man saae paa denne skønne Pande ligesom det glimrende Gjenskin af en heel opbøiet Slægt, af ti Generationer, som hun havde besattet sig med store Ting. Og naar hun under Samtalen udtrykte sin naive Foragt for Alt, hvad der ikke hørte til Adelen, — skulde Du da troe det, at denne Foragt begægede mig som lovlig, den var som eet Virkemiddel mere for min affindige Videnskab. Jeg elskede hende, — jeg elskede hende fordi hun foragtede mig! (Læser: ha.)

Wilson (afbrudt).

Stakkels Ven! (bøit.) Du har Ret; det var affindigt.

George.

Ja, jeg var saa affindig, at jeg snart derefter bad Fru de Rochegune om hendes Datters Haand. „Denne Forbindelse er mit hjæreste Ønske,“ svarede hun mig, „men vil De vinde Dem min Datter, saa tal ikke endnu til hende om Deres store Formue.“

Wilson.

Det var en nobel Lovtale over Datteren.

George.

„Og hvad Deres Navn angaaer, da lad mig vælge. D. blikket til at gjøre hende besjendt dermed.“

Wilson.

Hun havde Ret.

George.

Jeg vagede mig alligevel; jeg kunde ikke beslutte mig til at forlange Alices Vildfarelse. Men Fru Rochegune talte paa en saa gribeende Maade om sin nedbrudte Sundhed, om den forlakte Stilling, der truede hendes Datter, hun অপেলerede saa kraftigt til mit Venstreb og min Hjærlighed, at jeg samtykkede i at tie indtil hendes Hjemkomst her.

Wilson.

Altsaa indtil idag.

George.

Ja, vi bleve enige om, at hun idag skulde underrette Alice baade om min Formue og mit Navn, at jeg idag skulde indfinde mig her og vente paa hendes Svar.

Wilson.

Og Du venter det?

George.

Jeg venter det! — Du fatter nu min Frygt, min Angstelse. Har Fru de Rochegune allerede talt? — taler hun i dette Diekast? — Siger hun Alt? — D jeg skælver! Den Prøve, som jeg nu har ankillet, har vist Dig bele denne Iydfranske Avels Uvdielighed. Du har hørt Mar-

Gu Erud ved Erobring.

Noter

1. Indenrigsminister 1909–10, forsvarsminister 1913–20, udenrigsminister 1929–40.
2. Viggo Sjøqvist: Peter Munch, 1976, s. 10ff. giver en redegørelse for P. Munchs slægtsforhold og en skildring af hans forældre.
3. Arthur Aumont og Edgar Collin: Det danske nationalteater 1745–1889. Femte afsnit I, Kbh. 1897, s. 449. Oversætteren, Andreas Melchior Glückstad (s. af kaptein G.) var født 1829 i Frederikshald, blev student 1847, cand. phil 1848 i Christiania, studerende siden i flere år i Kbh., først lægevidenskab, derefter æstetik (Erslews forfatterlexikon, Supplement I, s. 571). Han døde 1865 (Aumont og Collin, Andet afsnit, s. 61).
4. Glückstads oversættelse findes i manuskript i Rigsarkivet (Det kgl. teater og kapel m.m., G 412, Opførte stykker 1852–93, 1 pk.). I samme pakke findes oversættelser af andre stykker, skrevet med barnlig skrift – to forskellige. Man benyttede åbenbart børn til at tage afskrifter til brug for skuespillerne.
5. Dansk biografisk leksikon, 3. udg., bd. 2, s. 379.
6. En sammenligning af personlisterne i de to oversættelser viser, at der i Glückstads oversættelse forekommer to unge adelsfrøkener, som ikke findes hos Brogaard; der til gengæld har en baron og en baronesse, som ikke forekommer hos Glückstad. Alle fire er dog bipersoner.
7. Aleks. Frøland: Dansk boghandels historie 1482 til 1945, 1974, s. 163, 179 og 196.

Oberst Louis le Normand de Bretteville

En flygtning der blev æresborger

Af

Margrete Appel

Louis le Normand de Bretteville ankom 14 år gammel som flygtning til Danmark en af de første dage i december 1794. Han blev sammen med sin far, Louis Claude le Normand de Bretteville og nogle yngre søskende modtaget på Brahetrolleborg af ægteparret Sibylla og Ludvig Reventlow. En ældre bror ankom noget senere.¹

Familien le Normand de Bretteville var i 1791/92 flygtet fra Frankrig på grund af den franske revolution og havde udstået store lidelser og strabadser på turen gennem Belgien og Tyskland. Moren og et par mindre børn var bukket under for sygdom og anstrengelser. Faren og den ældre bror havde en del af tiden deltaget i de felttog, der førtes mod den franske revolutionshær.²

Det var Sibylla Reventlows tanke at iværksætte en indsamling blandt sine venner og derved skaffe et årligt beløb, der kunne garantere farens ophold og børnenes, til de kunne klare sig selv. Om denne plan blev gennemført vides ikke.

Faren, Louis Claude le Normand de Bretteville, fik hurtigt ophold hos stiftamtmand Friedrich von Buchwald i Odense, hvor han fungerede som huslærer.³ Da von Buchwald frasagde sig embedet i 1798, fik faren ophold hos greveparret Johan Henrik Knuth og hustru Constance på Gyldensteen på Nordfyn. Ved grevindens død i 1804 arvede han en sum penge, der satte ham i stand til at købe en gård i nærheden af Brahetrolleborg.

Det var oplagt, at børnene snarest måtte klare sig selv. For sønnerne var officersvejen den eneste – også den naturlige – udvej. Louis Bretteville blev 30. januar 1796, godt 15 år gammel, antaget i 3. jyske infanteriregiment, hjemmehørende i Aalborg, indtil videre som frikorporal, da der ikke på det tidspunkt var ledige stillinger.⁴ Han må være protegeret ind i stillingen, sandsynligvis gennem Reventlows forbindelser. Han ses ikke at have været elev på landkadetakademiet og uddannelse af frikorporaler var endnu ikke etableret, så det er nærliggende at antage, at faren har undervist ham i tiden hos von Buchwald og eventuelt også suppleret undervisningen senere. På

folketællingstidspunktet 1801 opholdt han sig således hos faren på Gyldensteen.⁵ Det kan også tænkes, at han i en periode under flugten, hvor familien opholdt sig i Koblenz, har frekventeret den officersskole, der var oprettet af modrevolutionære franskmænd.

Louis Bretteville avancerede planmæssigt og endte foreløbig i 1813 som stabskaptajn.^{6,7} Iøvrigt fik familien i 1804 dansk indfødsret og blev optaget i den danske adel, dog uden titel, da den ikke ejede jordegods.

Der findes ikke mange oplysninger om Louis Brettevilles første år som officer. Man kan af senere breve slutte, at han har haft evne til at begå sig, ikke blot blandt kolleger, men også blandt civile og i indflydelsesrige kredse. Sine gode forbindelser brugte han siden til at hjælpe betrængte venner og familie.

Men økonomisk kneb det for ham. I 1805 skrev han til baron Guldencrone til Wilhelmsborg ved Aarhus:

»Hr. Baron.

Undskyld mig den frihed, som jeg tager ved at henvende mig til Dem, men min sørgelige stilling tvinger mig dertil. Jeg har altid haft meget lidt at leve for, eftersom uniformerne koster næsten lige så meget som det, jeg modtager i gage. Jeg har ikke kunnet undgå at sætte mig i gæld,, thi jeg har altid sparet så meget som muligt for ikke at give min far lejlighed til at ærgre sig over mig. Min gode far har altid hjulpet mig så meget, han kunne, og jeg ville være af et dårligt sind, hvis jeg forstyrrede ham yderligere.

Vi har modtaget ordre om at være beredt den 1. i næste måned. Jeg plages af mine kreditorer...

Derefter nogen pæne ord om baronens rigdom og gavmildhed og forsikringer om stor taknemmelighed, hvis et lån på 60 rigsdaler bevilges og herefter...

Og Gud er vidne på, at fra det øjeblik, hvor jeg modtager den mindste smule penge, da vil det første overskud, som jeg får, gå til at tilbagebetale denne sum af 60 rigsdaler, og min dybe taknemmelighed for velgerningen vil være evig...

Han undskylder sin frimodighed med sin ungdom og slutter...

Jeg beder Dem overbringe Fru Baronessen min respektfulde hilsen. Jeg har æren med dyb respekt at være Deres ydmyge og adlydende tjener L.I.N. de Bretteville«

(oversat fra fransk)

Lånet har han åbenbart fået, for 8 år senere bragte han gælden ud af verden. Muligheden hertil fik han ved held i en hestehandel.⁸

3. jyske infanteriregiment var i de urolige år under Napoleonskrigene stationeret forskellige steder,⁹ og Louis Bretteville var flere gange udlånt til opgaver i andre sammenhænge. Han var således ved Strib i 1807–1808¹⁰ iøvrigt

Copia

Attest om min første Ansættelse
med det 3de Regt. Infanteri
1796.

Monsieur Angeant de Breteville, ancien Capitaine au Régiment de Breteville, a été nommé par le Roi à la place de Monsieur de Breteville, et a été nommé par le Roi à la place de Monsieur de Breteville, et a été nommé par le Roi à la place de Monsieur de Breteville.

Présenté au Roi par le Colonel de Breteville, et par le Colonel de Breteville, et par le Colonel de Breteville, et par le Colonel de Breteville.

Schulze, Friedrich Prinz zu Hessen, Adeler, Oberst, Kapte

En vertu de l'ordre en date du 31. de Janvier dans la Compagnie de Monsieur de Schiller; qui est le 3e Compagnie du 3e Régiment de Saxe.

et 3de Régiment d'Infanterie
Schiller
Chef de Régiment
Schiller

Denne kopi af Louis Brettevilles første ansættelsesbrev fra 1796 bevarede han trofast gennem hele livet. Den blev fundet blandt hans efterladte papirer.

sammen med sin bror, der var kaptajn ved vejevæsnet. Her traf de en højtstående fransk officer: Gerard, der senere blev fransk krigsminister, et nyttigt bekendtskab.⁴

Man forestiller sig i dag, at det må have været mærkeligt at flygte fra den franske revolution og kæmpe imod dens hære og siden at skulle indstille sig på at se Napoleon som allieret. Såvidt man kan læse, har den gamle far aldrig accepteret Napoleon, han forblev tro mod huset Bourbon,¹ mens sønnerne, som var ansat i den danske hær først og fremmest var tro mod den danske konge og altså accepterede, hvad han accepterede.

I 1813 udnævntes Louis Bretteville til ridder af Dannebrog.¹⁰ Udnævnelsen begrundes dels med hans fortjenester ved Strib og dels således: »Han har desuden efter den Tid meget udmærket sig ved Omsorg og Virksomhed i de ham overdragne Forretninger som Inspecteur over Sygehusene i Nakskov og Overopsynsmand ved samtlige paa Lolland værende Lazaretter.«

Det var antagelig på grund af disse fortjenester, at Louis Bretteville blev udnævnt til felthospitalsdirektør i Altona, da Auxiliærkorpset stillede op i Holsten i 1813.¹¹ Han deltog således ikke i nogen kamp, men havde iøvrigt genvordigheder nok at slås med. Hærens vilkår var så elendige, at det medførte stor sygelighed. Louis Bretteville omtaltes rosende for »den Iver og Dygtighed han har lagt for Dagen ved Hospitalernes Indretning og Bestyrelse.« De fornødne midler til at opretholde sygehusvæsnet kneb det med at få frem, og på et tidspunkt indberettede den øverstbefalende, prins Frederik af Hessen, med misfornøjelse til krigscancelliet, at »Directeuren (altså Louis Bretteville) privat havde maattet gjøre et for ham, der var ubemidlet, trykkende Laan af 650 Species til Afholdelse af de allernødvendigste Udgifter, da det Hele ellers vilde være gaet istaae.« Det skal tilføjes, at beløbet snarest blev ham tilsendt.¹²

I slutningen af 1813 trak hæren sig tilbage, og også ved denne lejlighed viste Louis Bretteville sig handlekraftig. Generalmajor L.N.H. von Buchwald skrev »Byen (Altona) rummede 19 officerer og 800 Underofficerer og Menige af Auxiliærkorpset, der henlaa paa de militaire Sygehuse. Jægerkorpsets Chef, Major Wegener fungerede som Kommandant i Byen, medens Kaptajn af 3die jyske Infanteriregiment Bretteville var ansat som Hospitalsdirecteur. Da sidstenævnte den 4de December erfarede, at Fjenden havde forceret de franske Positioner ved Trittan besluttede han snarest muligt at rømme Byen med alle de Syge, der kunne taale at flyttes. En del Rekonvalescenter, 7 Officerer og 200 Mand, der var saa vidt helbredte, at de kunne gjøre Tjeneste, blev afgivne til Kommandanten, der snart efter sendte de fleste af dem til Glückstadt, som de naaede den 8de December. Bretteville traf sine foranstaltninger med megen Omsigt og Energi. Pinneberg Amt afgav et stort Antal Vogne og Forspand og den 5te December afgang fra Altona

en transport paa 12 syge Officerer og 480 Menige, der ledsagedes af 5 læger. Uden mindste Uheld naaede den lange Vognkolonne Slesvig, hvor der var oprettet Lazaretter.«¹¹

Nogen fordel havde Louis Bretteville af sine anstrengelser, idet han, mens krigen varede, fik kompagnichefs gage, 600 Rdb årlig, samt felttillæg, 20 Rdb. månedlig¹². Han fik desuden Dannebrogsmændenes hæderstegn.¹⁰

Da Europa i 1815 endelig fik fred efter Napoleonskrigene, skulle Danmark deltage i de allieredes besættelse af Frankrig. Louis Bretteville blev udset til at organisere lazaretvæsnet, og man må nok forestille sig, at han er taget af sted forud for hæren til hest eller til vogn. Han har ikke fulgt den rute familien flygtede ad i 1790'erne, men er rejst gennem Holland og Belgien og har måske, som så mange andre blandt de danske officerer, benyttet lejligheden til at besigtige den berømte valplads ved Waterloo.

I Frankrig fik han lejlighed til at bruge sit modersmål og til at hjælpe sine kolleger, der ikke talte fransk. Han har givet deltaget i det muntre selskabsliv blandt de danske officerer, hvoraf mange havde deres familier med.¹³ Under opholdet blev han dekoreret med den franske liljeorden.¹⁰

Han forblev dog ikke i Frankrig til besættelsens ophør, for i 1817 blev han anmodet om at være rejseledsager/hovmester for den unge hertug af Augustenborg og hans bror prinsen af Nør.

Det var enkehertuginde, der havde ønsket en fransksproget ledsager for sine sønner. Hvor meget hun kendte Louis Bretteville i forevejen har ikke kunnet efterspores. I kammerherre Traps erindringer nævnes oberst Bretteville m.fl. som havende været enkehertuginde elskere¹⁵. Da erindringerne er skrevet efter augustenborgernes krigserklæring i 1848, er påstandene muligvis blot påskud til at sværte hertugfamilien – men man kan jo aldrig vide.

Før afrejsen, der fandt sted fra Graasten Slot i juni 1817 blev Louis Bretteville udnævnt til kammerjunker.⁷

Man må tro, at denne rejse har været en stor oplevelse for ham. Ikke blot på grund af de mange egne og byer, man besøgte, men også på grund af de mange mennesker, der blev lejlighed til at træffe ved de fester og middage, hertugen og hans bror afholdt eller blev indbudt til.

Rejseruten var således: over Berlin, Dresden og Karlsbad til Geneve, hvor hertugen og prinsen studerede ved universitetet i 15 måneder. Derefter i oktober 1818 til Italien: Firenze, Neapel og Rom. I maj 1819 over Bologna, Venezia og Brennerpasset til Heidelberg og efter 5 måneder her videre over Geneve og Sydfrankrig til Paris.¹⁴

I mellemtiden var Louis Brettevilles far vendt hjem til Frankrig, hvor der nu atter var kongedømme, og man må gå ud fra, at de har haft lejlighed til at mødes – for sidste gang, selvom faren først døde i 1835, 91 år gammel.

I juni 1820 var rejsen slut. Louis Bretteville har utvivlsomt skilt sig godt

fra sit hverv, for han blev i mange år inviteret til Augustenborg og opretholdt en korrespondance med hertugen. Efter midten af 1830'erne synes kontakten at være mindsket, snarest på grund af Louis Brettevilles egne forhold.⁴ Imidlertid må han på sin ældre dage have fornemmet det skisma mellem augustenborgerne og det danske kongehus, som sluttelig førte til de ulykkelige hændelser i 1848, og det må nødvendigvis have generet ham.

Atter at skulle indtage sin plads i rækkerne i et regiment, der ingen opgaver havde, i en by (Aalborg), hvis tidligere livlighed og velstand var stærkt reduceret efter statsbankerotten i 1813, har været et føleligt antiklimaks efter de urolige år under Napoleonskrigene med mange udfordringer og efter den oplevelsesrige tur gennem Europa med sikkert mange – og anderledes – udfordringer.

Selvom Frederik d. VI med stor iver havde opbygget sin hær og elskede den og sine officerer, havde han aldrig formået at skaffe disse officerer et rimeligt udkomme. Ofte havde de måttet vente på deres løn og der var indført en regel om, at de skulle have kongelig tilladelse til at indgå ægteskab for at sikre sig, at de kunne forsørge en familie. Avancementerne lod også vente på sig og lod sig ofte kun effektuere ved protektion.¹⁶ Efter fredsslutningen kom så yderligere ængstelse for og rygtedannelser omkring nedskæringer og selv fjernelse af hele regimenter.⁴

Louis Bretteville, der nu i nogle år havde levet under mindre tyngende kår, prøvede at skabe sig en anden levevej eller supplement til det, han havde. For at kunne arbejde på dette, måtte han være nærmere magtens centrum, og det lykkedes ham fra 1823 at få tilladelse dels fra regimentschefen og dels fra kongen til at opholde sig i København, hvor han indrettede sig godt i nogle værelser på Kongens Nytorv. Regimentschefen betragtede det som en fordel at have en mand i København, der kunne skaffe sig viden om forskellige ting og kunne løbe de rette personer på dørene for at opnå hjælp. Der findes f.eks. en anmodning til Louis Bretteville om at søge udvirket, at enken til en afdød officerskammerat får lidt højere pension end oprindeligt tildelt. Også for sin ene søster opnåede han en lille pension.⁴

Hvad Louis Bretteville rent konkret satsede på stillingsmæssigt, fremgår kun i et enkelt tilfælde, ellers er der kun i breve fra familien indforståede hentydninger til »et lukrativt embede«. Selv omtalte han i meget vage vendinger nogle planer, der havde med Rusland at gøre. Hvad han helt konkret ønskede sig i 1826 var stillingen som Oberinspecteur i hertugdømmerne, og her fik han hertugen af Augustenborg til at tale sin sag for kongen. Hertugen gik helhjertet i brechen for »min gode gamle Bretteville«, men det hjalp ikke.¹⁷

Kongen kendte ham og synes at have haft en del tilovers for ham og viste ham også gunstbevisninger, men måske mest, når de ikke kostede noget.

Louis Bretteville henvendte sig trygt til kongen i flere forskellige ærinder, hvad man kan læse ud af bevarede kladder til breve.⁴ Desværre har det ikke altid været muligt at efterspore kongens reaktion.

Sideløbende arbejdede Louis Bretteville på at skaffe sig ekstraintægter. Den gamle far, der stadig var særdeles aktiv, havde sat ham på sporet af en fransk opfindelse: transportable og lugtfri latriner (eller closetter), der var godkendt af det franske landhusholdningsselskab. Det var meningen, at far og søn skulle være fælles om denne forretning, og Louis Bretteville søgte i første omgang kongen om privilegium til at udføre og forhandle disse. Det ses ikke, om han fik dette, men projektet strandede alligevel på den ret betydelige sum, der skulle til for at sætte det igang. Familien havde aldrig de penge, der skulle til for at sætte noget i gang, og de fik det heller aldrig.

Det var måske ikke tilfældigt, at det just var disse hygiejniske foranstaltninger, Louis Bretteville kunne tænke sig at indføre og forhandle. Han var, antagelig fra opgaverne med lazaret- og sygehusvæsen, optaget af forbedringer af hygiejnen. Han opfandt og indførte i garnisonen i Aalborg et vandrensningsapparat, der efter hans udsagn klart forbedrede drikkevandet. I et brev til sin tidligere general for Auxiliærhæren, prins Frederik af Hessen og et andet til H.C.Ørsted anbefalede han sin opfindelse, men tegning og beskrivelse findes desværre ikke.⁴

Han opfandt også et middel til forebyggelse af kolera. Ideen var, at der skiftevis i boligens rum skulle afbrændes pulveriseret svovl, hvorved der blev udviklet svovldioxid. Denne skulle virke i cirka 1 time og operationen gentages, antagelig så længe, der var smitterisiko. Denne opfindelse, fra 1836 søgte han at sælge, men det synes ikke at have givet resultat.

Den største opfindelse var et luftdrevet maskingevær. I korthed drejer det sig om et gevær, der ved hjælp af trykluft var i stand til at affyre mange skud efter hinanden. Tegningerne er bevarede, og det ser ud til, at apparatet virkelig kunne være blevet effektivt. Opfindelsen blev sendt til Frederik d. VI i 1826, men det har indtil nu ikke været muligt i arkiverne at finde den indgået eller finde kongens svar.^{4,18}

Eftersom disse opfindelser synes at begynde i 1820'erne kan man forestille sig muligheden af, at Louis Bretteville under de langvarige ophold i Genève og Heidelberg har haft mulighed for at følge forelæsninger i kemi, fysik og lignende eller har truffet personer med samme interesse, der har kunnet sætte ham på sporet af passende litteratur. I det store og hele har han været selvlært. Interessen for disse emner bevarede han til det sidste.

Foruden arbejdet på forbedring af sin økonomi og stilling var det også noget andet, der kom til at binde Louis Bretteville til København – en ung kvinde.

Bortset fra den ret upålidelige hentydning til en liaison med enkehertug-

inden af Augustenborg, er der indtil dette tidspunkt ingen antydning af hans forhold til damer, hans ønsker om ægteskab, ikke hentydning til nogen forelskelse – intet. Men nu mødte han, hvordan og hvor ved vi ikke, en purung pige, Margarethe Magdalena Pedersen, og det kom til at forandre den sidste del af hans liv. Margarethe var født og døbt i Næstved september 1808 som datter af skovfoged Peder Madsen og hustru Kirsten Jørgensdatter.¹⁹ På et, ikke nærmere angivet tidspunkt, blev hun sendt til opdragelse i præstegården i Aarslev ved Randers, hvor hun ved konfirmationen i 1823 fik følgende skudsmål: »godt Begreb, gode Kundskaber, men ei fri for Ungdoms Daarlighed.«²⁰ I maj 1826 fødte hun på fødselsstiftelsen i København tvillinger, som døde samme dag. D. 27. juni 1827 fødte hun en datter, Fany Lodovica, og året efter i oktober 1828 igen tvillinger.²¹ Louis Bretteville var far til Lodovica og de sidste tvillinger, antagelig også til de første. Lodovica blev udskrevet til en plejefamilie, mens Margarethe selv tog tvillingerne med sig – alt taler for, at de ikke har overlevet, men bevis har man ikke. Ved den sidste indlæggelse på fødselsstiftelsen kaldte hun sig Norville (le *Normand de Bretteville*²¹ og således stod hun i en hel del år officielt opført i Københavns vejviser boende forskellige steder og senest på Ulfeldts Plads.

Det har, må man tro, været den store lykke i begyndelsen. Ifølge en familietradition var Margarethe, Grethe som hun kaldtes, meget omsorgsfuld, sød og god imod sin Louis. Nu i den 3. graviditet i 1828, hvor hun må have haft brug for megen omsorg selv, blev Louis Bretteville nødsaget til at forlade København og rejse til Altona. På dette tidspunkt gik det helt galt. Det kan bedst belyses ved et brev, han selv skrev nytårsaften 1828 i Altona: »Idag er den sidste Dag i dette Aar, som har været det haardeste, jeg har oplevet, næsten ikke en Dag er forløben uden at efterlade mig ubehagelige Erindringer, mange grundede Haab, at ophielpe min Familie ved min Arbeidsomhed ere bleven tilintetgjort af Mangel paa fornødne Midler til at udføre min Plan.

11 måneder fraværende fra de kæreste Væsener, jeg har, hvilke Dag og Nat stedse svævede i min Erindring! jeg vidste, at de leed Mangel og dog var i den Umulighed at hielpe dem, thi jeg manglede ogsaa. De 3 siste Maaneder uden Efterretning, forøgede min Smerte, uvidende om min kiære Barnets Moder var lykkelig forløst med det andet Barn? ak! Gode Gud, du alene hveed hvor mange Sorger alle disse Tanker har forvoldt mig, hvor ofte jeg har bedet Dig om Hielp, hvormeget jeg har plaget mit Forstand for at opdage noget der kunne afhielpe saa meget Ondt. Ja gode Gud, jeg takker dig dog for den mig givne Kraft at have udfoldet alt, og at have givet mig Midler der i Fremtiden vil helbrede mange Saar. Ja, Tusind Tak derfor, som og for det Haab som er Menneskers største Gode, og som dog ofte lindrede min Smerte. Oh gode Gud giv min Familie og mig et lykkeligt ny Aar, gjør os din

Altona — Den 31. December 1828.

Jeg er den fjerde Dag i ditte Aar, som jeg været det fjerdste jeg jeg oplejet; næsten ikke en Dag er forløben uden at efterlad mig ubefrygtele Frændring; mange græmede Jaab, at syfalye min Familiellie vnd' min Arbid, som jeg, som blaven tilkinteligjend af Mangel paa forvordne Midler til at idføre min plan. — 11. Maanedne forvordne for de kineste Maanedne jeg lev, sielte Dag og Nat Andse forvordne i min Frændring! jeg vieste at Du laad Mangel, og jeg var i den unæsmeligjend at sielye Dem, tji jeg mangledt og saa. De 3de fjerde Maanedne uden Afstandning, forvordne min forvordne, indvordne om ind kien Davant Maden vor lykkelig forloft und det anden Aar, oh! gode gud, Di alleve, som jeg mange forvordne alle =

Dette Tanker for forvordne mig, som ofte jeg for budet Dig om sielye, som mangt jeg jeg oplejet om det forvordne, for at sydage noget der kienne ofsielye jeg mangt kint. Ja gode gud, jeg Tanker Dig Dag, for den mig givne Kraft at forvordne idføle alt, og at forvordne gind mig Midler der i forvordne vil forvordne mange Jaar. De forvordne Tak forvordne, som og for det Jaab som vor Mangel forvordne, og som jeg ofte lindrede minn forvordne. Oh! gode gud giv min Familiellie og mig et lykkelig Nijt aar, giv at Din Naade forvordne oh giv min forvordne Mod nok til at taale forvordne forvordne. Med det Jaab at Du ofsielye dette minn kienne, lagge jeg mig til forvordne i aften Aft. 11. 3/4. — L. 1828.

Naade værdig, oh giv min Grethe Mod nok til at taale hendes nærværende Skjæbne. Med det Haab, at du opfylder disse mine Bønner, lægger jeg mig til Hvile i Aften kl. 11 3/4. LINDB«

I 1828 var hans ældre bror død, hvad der derudover er hændt, kan ikke efterspores, men man må gå ud fra, at ethvert håb om en anden stilling eller forbedring af økonomien definitivt er glippet.

Ved tilbagekomsten til København blev han beordret hjem til garnisonen i Aalborg, Men forinden fik han dog den glæde at blive udnævnt til major, og Frederik d. VI's almægtige generaladjutant F.C. Bülow fandt anledning til at lykønske ham allerede inden den officielle udnævnelse forelå.⁴ Der kan således ikke være tale om, at der blandt de bitre piller, han har måttet sluge, også har været kongelig ugunst.

Margarethe kom ikke med til Aalborg. Hvad der er foregået imellem dem, om det gradvist er ebbet ud eller der har været tale om et endeligt brud – vi får det næppe opklaret.

Det har længe været en gåde, hvad der blev af Margarethe. Der syntes at være god grund til at frygte det værste, men det endte godt. Ved et tilfælde blev det opdaget, at lensgreve Frederik Sigfred Rantzau, f.29.12.1809, premierløjtnant ved livgarden til fods i 1841 ansøgte kongen om tilladelse til ægteskab med »fru Margarethe Norville«. Kancelliets forestillinger gik dels ud på nogle økonomiske betæneligheder, idet grev Rantzau i 1839 havde ansøgt om liquidation og om skiftebehandling og administration, kort sagt han var konkurs.²² Hans økonomiske forhold var nu i mellemtiden forbedrede og gav ikke anledning til betæneligheder, men med følgende bemærkninger overlader kancelliet den endelige afgørelse til kongen: »Hvorvidt forøvrigt Partiet er passende til Supplicantens Stand, eller hvorvidt den Person, med hvem han ønsker at gifte sig er den, hun udgives for at være, er Kollegiet ubekendt.«²³

Kongen gav sin personlige tilladelse og parret blev gift 15.8.1842 i Helligåndskirken i København.²⁴ Margarethe havde allerede i 1840 fået en søn med grev Rantzau,²⁵ i 1844 fødte hun en datter. Parret fik efter enkegrevindens død ophold på godset Rosenvold ved Vejle fjord²⁶, men glæden varede kun kort. I december 1846 døde grev Rantzau. Margarethe døde året efter d.10.oktober 1847, 39 år gammel.²⁴

I Aalborg etablerede Louis Bretteville sig i et par værelser på Wester-aes²⁷, og det ser ud til, at han har genoptaget kontakten med sine kolleger og folk i byen, har opretholdt korrespondancen med sin familie og andre og været optaget af at hjælpe den afdøde brors sønner. Broren efterlod sig stor gæld og mange børn, og Louis Bretteville søgte hos rige og indflydelsesrige personer her og i Frankrig om økonomisk hjælp til uddannelse og om stillinger til nevøerne.⁴

Louis Bretteville med sin
datter Lodovica.

Kopi af daguerreotypi op-
taget få år før hans død i 1847.

Ved daguerreotypi frem-
træder objektet spejlvendt;
ordnerne er derfor sat over på
højre revers, så de fremtræder
rigtigt på billedet.

Han var aktiv i Aalborg bys liv og var med i de fleste af byens større foretagender. Hvad han specielt interesserede sig for var beplantningen af et areal, som byen havde overladt til militæret. Han var med til at få dette areal smukt beplantet. Dels søgte han om penge forskellige steder, dels ofrede han selv 1600 Rd. Resultatet blev den park, der først hed det militære anlæg, siden Carolinelund og nu Tivoliland. For denne indsats for byens forskønnelse udnævnte Aalborg byråd ham til æresborger i 1845.^{28,29}

Louis Bretteville har i disse år opretholdt en vis kontakt med barnet Lodovica, der har været i pleje antagelig i København. Hos moren har hun ikke været, hun skriver selv: »min Moder har jeg ikke kjendt eller så godt som ikke kjendt.«³⁰ Man må gå ud fra, at Louis Bretteville har betalt plejeløn, at han har sørget for, at hun kom i skole, og at han har set hende tilstrækkelig tit til, at han blev knyttet til hende. I 1837 ansøgte han kongen om tilladelse til at adoptere »hans udenfor Ægteskab avlede i Aaret 1827 paa den Kongelige Fødselsstiftelse her i Staden fødte Barn Fany Lodovica kaldet, saaledes at hun erholder alle de Rettigheder, der vilde have tilkommet hende dersom hun havde været hans ægtefødte Barn, saasom Arveret efter ham, Ret til at

føre hans Navn og alle de Rettigheder som adelig Byrd maatte kunne forskaffe hende.« Kancelliets forestillinger går ud på, at medens det er helt rimeligt, at barnet får arve-og navneret, så fandt man det stridende mod reglerne, at hun skulle have adelige rettigheder og desuden fandt man en sådan begunstiggelse af mindre vigtighed, da det pågældende barn var af kvindeskøn. Den endelige afgørelse blev overladt til Frederik d.VI, der atter var Louis Bretteville nådig og bevilgede samtlige ansøgte punkter.³¹

Lodovica kom som 10-årig til sin 57-årige far og det blev for begge parter en stor lykke. Louis Bretteville lejede sig ind hos købmand Johs. Kjær²⁷, hvor han disponerede over »Sahlen«, et soveværelse og et pulterkammer. Man må antage, at de har fået kosten hos – måske sammen med – købmændsfamilien. Det fremgår, at fru Marie Kjær har indtaget en moderliggende rolle og at Kjærs søn, et par år yngre end Lodovica, blev en lillebror⁴

Lodovica har antagelig frekventeret en lille privat skole, og Louis Bretteville har måske selv delvis undervist hende. Hun blev i hvert fald veluddannet i fransk og tysk og litteratur. Hun har selv givet et billede af, hvordan de sad hyggeligt om aftenen hun med sin bog og han med sine »kemiske ting«.³⁰

Lodovica blev accepteret af hans familie og bibeholdt kontakten med dem efter hans død.⁴

Økonomisk kneb det stadig. Der er flere ansøgninger op gennem 1830'erne om lån eller hjælp til at komme ud af tyngende gæld. Endnu i 1839 kort før Louis Bretteville blev udnævnt til oberst og regimenstschef ansøgte kan kongen om et lån på 600 Rbd. Han synes at have arvet noget efter faren i 1835, og det er nok disse penge, der bl.a. er medgået til beplantningen af anlæget.⁴

I 1845 blev Louis Bretteville pensioneret og kunne helt hellige sig sine interesser og sin datter. Ialt 10 gode år fik de sammen, far og datter, så var det forbi d.8.november 1847. Om sin fars død skrev Lodovica få år senere:»min Fader og jeg vare paa et Bal, vi morede os, han glædede sig over at se mig dandse og more migførst kl. 3 toge vi hjem. Min Fader kyskede mig paa Panden, gav mig Guds Velsignelse og tegnede mig sit lille katholske Kors, som han hver Aften plejede, smilte venligt, satte sig ved Kakkellovnen og røg sin Pibe. Jeg gik tilsengs. Kl.7 blev jeg vakt ved et Skrig, et eneste lille Skrig, og Alt var forbi!«³⁰

Samme dag bragte Aalborg Stifttidende en smuk nekrolog og nogle dage efter fik Louis Bretteville en storstilet begravelse, hvor både byen og regimentet viste ham den sidste ære.³²

Og så kom efterspillet: arv og gæld. Bo-opgørelsen viser, at der befandt sig uendelig få kontanter i huset, men iøvrigt har det været en veludstyret bolig med forsatsvinduer, gardiner på forgyldte stænger, ottomaner, læne-

stole, mahognisekretær, -spillebord og -kommode, diverse skilderier herunder et af »den oldenborgske stamme« og flere guld- og sølvgenstande. Han har nok været kuldsvær på sine gamle dage, der var et fodtæppe med pude og i hans seng en skinddyne med edderdun, i klædeskabet en ladden pels. Han har også været særdeles velklædt fra inderst til yderst.

Der var ikke middagsservice eller genstande til madlavning, men der var temaskine og kaffekværn, kopper, glas og karafler, så man selv har kunnet tilberede noget til gæster. Der fandtes forskelligt sportsudstyr: fægtehandsker, svømmebælter, ridetøj, fiskestang, jagtkniv og om interessen for sport og hygiejne vidner iøvrigt 2 aktier a 5 Rd. i den lokale badeanstalt. Der fandtes også en del mindre genstande, som kan have været brugt til kemiske eksperimenter: vægt, lodder, kolber etc. En særskilt liste over bøger var desværre ikke bevaret.

Alt blev udbudt på auktion og samtidig indkaldtes kreditorer gennem pressen. Skiftet trak ud i 1/2 år, idet der blev ved at indkomme regninger. Til slut blev der konstateret en manko på 300 Rd. Købmand Johs. Kjær, der netop havde dette beløb til gode i husleje, afstod fra dækning, og derved blev de øvrige kreditorer tilgodeset.³³

Kærlighed, agtelse, hengivenhed fik Louis Bretteville i rigt mål, kongens gunst sågar, men pengene hang aldrig fast ved ham. Det er nok typisk, at han både i nekrologen, i begravelsestalerne og i avis-referatet af begravelsen omtales og karakteriseres som franskmænd. Det har næppe været blot på grund af navnet. Han har muligvis talt dansk med nogen accent, jvf. brevet fra 1828, og nok været af et lidt andet naturel end danskerne. Han har også haft gode muligheder for at holde sit modersmål vedlige, da fransk var skrift- og talesprog i de højere kredse og han har nok specielt i de yngre år været en velkommen gæst alene på grund af sproget. På sine ældre dage fortalte han gerne om sin barndom i Frankrig fremgår det af en af begravelsestalerne.

En gade i nærheden af det nævnte anlæg i Aalborg blev opkaldt efter ham d.16.10.1876.²⁸ Hans gravsted vedligeholdes fortsat pietetsfuldt af Aalborg by.

Noter og henvisninger

1. Efterladte Papirer fra Den Reventlowske Familiekreis ved Louis Bobe. Bd.IX 73–75 og bd.X 94 personregister.
2. Personalhistorisk Tidsskrift Jubilæumsnummer 1905: Franske Emigranter i Danmark ved Louis Bobe, 40–41.
3. Heinrich von Buchwald. Erindringer. Kbhvn. 1827
4. Breve og originale papirer i forfatterens besiddelse.
5. RA. Folketælling 1801, Nørre Sandager sogn, Skovby hrd., Odense amt.
6. V.Richter. Den danske Landmilitæretat 1801–1894, 2.udg. bd.157.
7. J.C.W. og K.Hirsch. Danske og norske officerer. 1684–1814, bd.II 2, 184 f.

8. RA. Stiftamtmand, baron F.J.C. Guldenchrone's private brevsamling
9. Capitain F.W.Svane. 11.Bataillons Historie. 1747-1879 13-17. Aalborg 1879.
10. Oplysninger fra Ordenskapitlet
11. Oberstløjtnant S.A.Sørensen. Auxiliær-korpset 1813. 7,18,145-146, 267. Kbhvn. 1897.
12. RA. Hærens Arkiv. Krigscancelliets register 1813, lbnr. 386 og 536
13. Feltpræst Kristoffer Nyholms efterladte papirer. Optegnelser fra et ophold i Frankrig fra 1815-1818. 24-26,35, 121-123 Kbhvn.1897.
14. Jørgen Paulsen: Augustenborg. Slottet, Flækken, Fyrstehuset. 162 ff. Kbhvn.1981.
15. J.P.Trap: Fra 4 kongers tid. Bd. I, 155
16. E.O.A.Hedegaard: Frederik d.VI og »de røde fjer«. Bd. I, 181 ff.Kbhvn.1975.
17. RA. Kongehusets Arkiv: Frederik d.VI, pk.70, breve fra Augustenborgerne til Frederik d.VI
18. Dansk Artilleri-Tidsskrift nr.5,1985: Et batteri fra 1826 til affyring af kugler ved hjælp af luftkompression. Af Jan Rene Westh. 105 ff.
19. LAK. Kirkebogen Sct.Mortens landsogn, Næstved. Mikrofilm.
20. RA.Kirkebogen Aarslev sogn, Sønderhald., Randers amt, Mikrofilm
21. RA. Udskrift af .Fødselsstiftelsens udsætterprotokol.
22. RA. Danske Kancelli. Sjællandske Justits- og Politidepartement, 2.dptm. Registrant 1839. 101.
23. RA. Landetaten, Generalitets- og Kommercekollegiet. Kgl. ordrer og kollegiets resolutioner, nr.1-265.24
24. Danmarks Adels Aarvog 1930 II, 57, hvor hun kaldes Margrethe Magdalene Norville. Det fremgår, at datteren har nulevende efterslægt under navnet Reedtz-Thott.
25. LAK. Kirkebogen Helligånds sogn, København 1840, Mikrofilm.
26. RA. Folketælling 1845 Stouby sogn, Bjerre hrd. Vejle amt.
27. RA. Folketælling Aalborg 1834, 1845.
28. Oplysninger fra lokalhistorisk arkiv i Aalborg.
29. P.C.Knudsen: Aalborg Bys Historie II, 51
30. En brevveksling om kvindens stilling i samfundet 1851 ved Gotfred Appel. Kbhvn. 1979, 38-39.
31. RA. Danske Kancelli, 3die Departement. K 6, brevsag 3384 (1837), Registrantsag 532a/1837.
32. Aalborg Stifttidende, årgang 1847, 8.11. og 15.11.
33. RA. Skifteprotokollen for Aalborg by, 1847-48. Mikrofilm.
34. Dansk biografisk Haandleksikon, Gyldendal 1926, bd. III
35. Om datteren Lodovicas videre skæbne og hendes efterslægt følgende: hun mistede 2 år efter farens død også sin forlovede, philologisk student Sidney Schwartz.³⁰ Efter en tids ophold hos farens familie i Norge kom hun til at bo i en københavnsk familie, hvor hun befandt sig ilde. I 1851 opretholdt hun i nogle måneder med forfatteren Meir Goldschmidt en korrespondance, der er udgivet flere gange senest i 1979³⁰. Senere samme år giftede hun sig med en 17 år ældre enkemand Rasmus Johannes Simesen, der blev ansat som rektor ved den nyoprettede danske real- og latinskole i Flensborg.³⁴ De fik hurtigt 4 børn. I 1859 blev Lodovica og børnene smittet med skarlagensfeber og Lodovica døde d. 21.11. af komplikationer i forbindelse med sygdommen. Den ældste søn emigrerede senere til Argentina, hvor der findes en talrig efterslægt, der dog kalder sig Bjelke (sønnens mellemnavn). Den ældste datter døde ung i barselseng, hun efterlod sig to døtre, der blev gift henhv. Appel og Thorsen, under disse og efterhånden andre navne findes en efterslægt her i landet. Ligeledes har den yngste søn en lille efterslægt under navnet le Normand Simesen. Den yngste datter var barnløs.

Kring ett tredubbelt Bröllop på Köpenhamns slott 1617

Av

Nils Fredrik Beerståhl

Under Christian IV:s långa regering, 1588–1648, avbryts hovets vardags tillvaro allt emellanåt av fester, där bröllopen för kungahusets medlemmar eller olika hovfunktionärer spelar en viktig roll. Tolv år gammal får Christian IV 1589 överta värdskapet för sin syster Anna och svåger, kung Jacob av Skottland, när de vinddrivna mot Norges kust efter en snabbvigel i Oslo fördriver några månader vid det danska hovet. Och alldeles mot slutet av sitt liv, vårvintern 1648, planerar kungen det bröllop för sin yngsta dotter Elisabeth Sophie Gyldenløve och adelsmannen Claus von Ahlefeld, som kommer till stånd senare samma år. Av hovfunktionärerna kan man följa hela registret från kungens tvätterska, 1627, vars bröllop firas på Dalums kloster, till hovfröknar hos drottningen och höga ämbetsmän som Sivert Grubbe.

Följer man festerna i de handlingar, som avsatt sig i arkiven (dagboksanteckningar, brev och registrerade skrivelser i Kancelliets Brevbøger), får man ett begrepp om den allmänna uppläggningsplaneringen av de bröllop, som firas i kungens regi. Där finns inbjudningsbrev till gästerna, rekvisionslistor till jägmästare och fiskemästare på villebråd och fisk, order till kockar och kökspersonal, anvisningar om rummens prydnad med tapeter, linne och serviser och sist men icke minst brudsängarnas iordningställande. Bäst dokumenterad är den över all måttan storslagna bröllopfesten – det store Bilager – för kronprinsen Christian 1634, med ett helt år i förberedelser och bitter eftersmak i form av förstörda statsfinanser.

En annan storslagen fest är utan tvekan det högtidliga reformationsjubileet 1617. Redan i rättsfallet på Koldinghus 1614 – en skådeprocess där den för kalvinistiska åsikter suspenderade prästen vid Sankt Nikolaj Kirke Oluf Koch dömts till landsförvisning – hade kungen som ordförande varit den andra parten, den inflytelserika professorn Johannes Poulsen Resen, synnerligen tillmötesgående. Den fanatiska lutherivraren blir året efter utnämnd till Själlands biskop och väcker kungens intresse för att göra året 1617 till ett jubelår värt att minnas. Kungen har befallt att den 1. och 2. no-

vember skall det överallt i riket firas en högtidlig tacksägelsefest till minne av »at Guds rene og uforfalskede Ord saa naadigt og saa underfuldt var blevet bevaret i et helt saadant Aarhundrede«, som en med kungen övermåttan tillfredsställd Resen skriver den 23. september 1617 i ett herdabrev, riktat till hela riket.¹

Tidligt på Allhelgonadagens morgon, lördagen den 1. november, samlas alla riksråden och andra framträdande personer på Köpenhamns slott. Därifrån går deltagarna till Vor Frue Kirke, anförda av sjungande skolelever. Kort efter kommer också kungen och den utvalde prinsen. Resen själv håller en av musik inramad festpredikan och kungen och riksrådet går till nattvarden och avlägger därmed liksom »ett högtidligt löfte om att vilja stå eniga tillsammans i försvaret av Luthers arv, den rena evangeliska sanningen«. Efter avslutad gudstjänst återvänder processionen i samma ordning till slottet, där den högtidliga festen fortsätter med tredubbelt bröllop på söndagen, infogat och planlagt av kungen själv och uppenbarligen höjdpunkten denna festdag. Christian IV antecknar i sin skrivkalender på följande sätt: »November 2 Giorde ieg Pigerniss ued Naffn Margrethe og gørrrell kaastens-

København's Slot, set fra sydøst. Udsnit af sticket »Kiöbenhaffn. HAFNIA. 1619« fra Peder Hansen's ATLAS DANICUS, 1677-udgaven.

Værket som kun kendes i ganske få eksemplarer, der iøvrigt ikke er helt identiske, anfører årstallet 1677 på titelbladet, men har medtaget stik, der dateres så sent som 1684.

Årstallet 1619 på det anvendte kobberstik er påført med blæk på det ene af Det kgl. Biblioteks eksemplarer (B-x hos Kejlbø -74) og anført i den håndskrevne indholdsfortegnelse på et andet af bibliotekets eksemplarer (Kejlbø -74, A-x).

Sammenholdes Resens »Kiöbenhaffn. HAFNIA. 1619« med Jan Dircksen van Campens kendte kobberstik »HAFNIA METROPOLIS ET PORTVS CELEBERRIMVS DANIÆ« fra 1611, er det tydeligt, at 1619-sticket er en forgrovet gengivelse af 1611-sticket, som iøvrigt anses for stukket efter et maleri af Jan (Johan) Classzen van Wijcks, et maleri som brændte sammen med Københavns rådhus i 1728.

Van Wijck arbejder her i landet kan af arkivalsk vej dokumenteres fra 1597 til 1612, idet han enke, Voldborg Hansdatter, d. 25. januar 1613 sælger et par af hans ejendomme. Det er almindeligt antaget, at maleriet blev udført omkring 1611, hvilket gengivelsen af Københavns vartegn, en statue på en søjle i havneløbet underbygger, idet den opsattes i 1610.

Peder Hansen Resen (17/6 1625 – 1/6 1688) var iøvrigt sønnesøn af den i artiklen nævnte Johannes (Hans) Poulsen Resen (2/2 1561 – 14/9 1638), der fra 1597 var professor i teologi ved Københavns Universitet og som Sjællands biskop fra 1615 forfattede et par festskrifter (»Jubilæums Christianus« og »Lutherus triumphans«) i anledning af det i artiklen omtalte reformationsjubilæum 1617.

Vedrørende Resen-slægten henvises til Danmarks Adels Årbog 1960 samt Mary Windfeldt Kaisers bog: Slægten Resen/Reesen, fra Resen sogn. Skodborg herred, Ringkøbing amt. Kbn. 1978 (anm. i nærværende tidsskrift 1979, s. 296 ff.).

Resens Atlas Danicus 1677, blev i 1974 genudgivet af Rosenkilde & Bagger med en efterskrift af Ib Kejlbø.

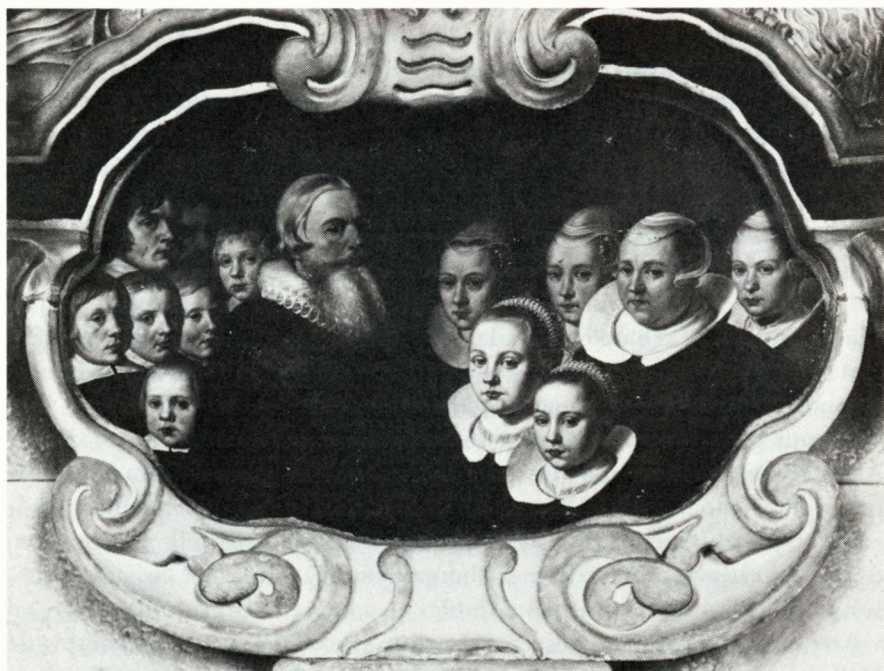
dottherss brølløp paa køben: Saoch Ma: Madtzzis brølløp, som den tiid uaar hoffprediikandt«. ²

Utgivaren av dagboken kan – förståeligt nog – bara ge upplysningar i en not om det ena av brudparen: Mads Jensen Medelfar sedermera biskop i Lund, och hans andra hustru Margrethe Torlofsdatter. Att identifiera de två andra brudparen har hittills ingen försökt sig på, trots att biografiska uppgifter om dem sedan länge funnits tillgängliga i tryck. Somliga har kanske antagit att den Margrethe, som nämns i kungens dagbok, är identisk med hovpredikantens brud, men här måste nog på språkliga grunder förutsättas Kastensdotter som gemensamt fadersnamn för henne och Gørrel. Kasten är för övrigt en lågtysk form av Christian, som också har en gammal sidoförm Christen. ³ Och en Margrethe Christensdotter, förmäld på Köpenhamns slott den 2. november 1617 med skeppshövitsmannen (sedermera vice amiralen) Niels Hammer, finns belagd i en handskriven krönika om släkten Hammer-Hammar på Dragsmarks kloster i Bohuslän. ⁴ Det tredje brudparet har fil.kand.och adjunkten i historia vid Kongahällagymnasiet i Kungälv Leif Hammar ⁵ funnit vid genomgången av Köpenhamns universitets historia: den Giørrild Christens datter som i november 1617 gifte sig i Köpenhamn med professorn och tidvis rektorn vid universitetet Hans Jensen Alanus. ⁶

Det första brudparet

Mads Jensen Medelfar (eller Mathias Janus, som han själv kallade sig) föddes i Middelfart den 25. april 1579 som son till rådmannen (och skomakaren?) Jens Rasmussen och Gertrud Hansdatter. Mads och hans äldre bror Rasmus fick studera och blev båda präster: Rasmus slutade sitt liv 1616 som kyrkoherde i Vindinge nära Viborg. Mads förlade sina teologiska studier till utlandet, bland annat Wittenberg, och var tydligen en mycket framstående talare. »Denne prædikant kan med Ret og skjel kaldes en Orator Danicus«, yttrade till exempel kanslern Christian Friis den 7. april 1616. ⁷ Christian IV, som visste att uppskatta goda predikanter, gjorde den 8. januar 1617 Mads Jensen till ordinarie hovpredikant sedan företrädaren Hans Mikkelsen dessförinnan blivit biskop på Fyn den 17. februari 1616. ⁸ Helt följdriktigt slutade också Mads Jensens kyrkliga karriär med en biskopsstol: han utnämndes till biskop i Lund 1620 och avled 1637. Mads Jensen var gift tre gånger: första gången 1611 med borgmästardottern Inger Leth (1591–1616) från Odense, andra gången 1617 med Margrethe Torlofsdatter (1586–1619) och tredje gången 1620 med borgmästardottern i Köpenhamn Mette Mikkelsdatter Vibe. Dottern Susanna (1613–1637) blev hösten 1630 gift med läkaren och professorn Ole Worm. ⁹

Margrethe Torlofsdatter anges vara dotter till adelsmannen Torlof

Epitafium i Lunds domkyrka, der viser Mads Jensen Medelfar, den ene af de tre brudgomme.

(Historiska Museet, Lund)

Knudsen, sannolikt identisk med kaptenen i örlogsflottan 1583–1593 med detta namn.¹⁰ När han fick sitt avsked antecknades att han i fortsättningen skulle »tjene Kongen til Lands med Hest og Harnisk af sit Adelsgoods«. En son är antagligen den Knud Thorlofsen »Kongens skepshøvidsmand«, vars änka Anne omtalas 1636. Egendomligt nog finns denne inte nämnd i Linds grundliga verk Kong Christian den Fjerde og hans Mænd paa Bremerholm. Herdaminnet uppger Margrethes bröllopsdag vara den 1. oktober 1617 – alltså en felräkning på drygt en månad. När Margrethe avled (i barnsäng) 1619 anmodades hennes far, som då tydligen ännu levde, att infinna sig vid arvskiftet på Frederiksborg ungefär den 1. juli.¹¹

Det andra brudparet

Hans Jensen Alanus var född den 18. augusti 1563 i byn Ala nära Laholm i Halland som son till (bonden?) Jens Eskildsen och Bente Lavritsdatter. När trakten härjades av svenskarna under Nordiska sjuårskriget flydde modern med sin lille son till Själland, där hon kom i tjänst hos fru Birgitta Gøye på

Herlufsholm. Denna dam märkte att gossen Hans hade ett gott huvud och bekostade hans undervisning vid Herlufsholms skola. Efter några år vid Köpenhamns universitet fick han först tillfälle att studera i Wittenberg och sedan att resa kort och tvärs genom Europa i nio år som mentor för en rik adelsyngling. Hemkommen till Danmark blev Alanus 1597 själv rektor för sin gamla skola på Herlufsholm och 1602 kallad till professor vid universitetet i Köpenhamn. 1613 valdes han till universitetets rektor och satt 1614 jämte Mads Jensen Medelfar med i den kommission på Koldinghus under kungens ordförandeskap, som dömde kyrkoherde Koch i Sankt Nikolaj Kirke i Köpenhamn till landsförvisning för hans kalvinistiska åsikter (se ovan). Mads Jensen fick senare efterträda denne och Alanus gjorde tydligen också han ett gott intryck på kungen. Under sina sista år led han av »Hypochondri og andre skrøbeligheder« och avled 67 år gammal i februari 1631.¹²

Alanus gifte sig första gången 1602 som nybliven professor med doktor Anders Krag's änka Elline Mortensdatter (1566–1615). Det andra äktenskapet ingicks i november (2/11), när Alanus var 54 år, med den endast 13 år gamla Gjørild (Gørrel) Christensdatter, åtminstone officiellt angiven som dotter till rådmannen (sedermera borgmästaren) i Malmö Christen Jacobsen (Nold). I andra äktenskapet föddes en son Hans 1624, som dock avled vid tre års ålder.¹³ Som nybliven änka reste Gørrel till sin makes hembygd i Halland för att söka upp hans arvingar, men hade oturen att träffa på en bedragare, som hon betalade 150 riksdaler för hans påstådda arvsrätt. Hon gifte om sig den 5. februari 1637 med en borgare i Köpenhamn Jens Jensen (eller Hansen), som var föreståndare för Vartovs hospital och hon avled i pesten den 23. juni 1654. Med sin senare make skall hon ha haft fem barn av vilka två söner och en dotter levde vid moderns död.¹⁴

Gørrel Christensdatter föddes i Malmö den 19. mars 1604 och modern hette enligt det universitetsprogram, som författades vid hennes begravning av Ole Worm, Margrethe Sehested, »dotter till Reinard Sehested och Margrethe Reventlow«. Modern tillhörde alltså ett par av Danmarks uradliga ätter. Att hon blev bortgift (1603?) med den relativt obetydliga rådmannen i Malmö får kanske sin förklaring i en annan källa, där det i dunkla ordalag, talas om att hon redan haft en man innan hon blev rådmannens hustru.¹⁵

Christen Jacobsen (Nold) nämnd 1582 och död 1624 (begravd den 5. februari) var gift första gången med Anne Willumsdatter Dichmand (död 1597 eller 1598), andra gången med Johanne Jensdatter (död senast i september 1601), en dotter till bryggaren Jens Lauritsen i Malmö och tredje gången med Margrethe Remmertsdatter (Sehested), som 1626 blev omgift med byfogden i Malmö Peder Hansen.¹⁶ I senaste upplagan av Dansk biografiskt lexikon uppges att Margrethe dött senast 1630 och varit gift första

gången med en okänd man samt att dottern Gjørild möjligen härstammar från detta »äktenskap« och Christen Jacobsen endast varit hennes styvfar.¹⁷ Gørild-Gørrel är ett ganska sällan förekommande namn, som företrädesvis användes i skandinavisk högadel. I ätterna Sehested och Reventlow förekommer det inte och ännu mindre kan det ha emanerat från Christen Jacobsen Nolds släktkrets. Däremot vet vi att modern Margrethe Remmertsdatter haft affärsförbindelser med den gamla stenrika, barnlösa änkan Gørvel Fadersdotter Sparre (1517–1605) på Børringe kloster, som dessutom insatte Christian IV som arvinge till en del av sin ofantliga förmögenhet.¹⁸

Det tredje brudparet

Niels Hammer påträffas i officiella handlingar första gången 1611, när han fick anställning som skeppskapten i danska örlogsflottan. Christian IV:s första krigsäventyr mot Sverige, Kalmarkriget, skulle strax ta sin början och en rad fartygsbefäl engagerades. 1618 blev han konstituerad som Holmens amiral under Sten Villumsens (Rosenvinge) suspension och fick under 1620-talet flera uppdrag i Norge: att skriva ut båtsmän och sörja för tillförseln av ved till hovets behov. 1624 hade han dels fått ett kronan tillhörig fastighet i Köpenhamn nära Bremerholm och slottet, dels blivit länsherre över Dragsmarks kloster i Bohuslän med 119 underlydande hemman, vilket sedan 1602 legat under Bohus län.¹⁹ 1628 deltog Niels Hammer som tillförordnad amiral i Östersjön i de dramatiska händelserna kring Stralsund i juni–juli och tycks personligen ha påverkat Christian IV att satsa sina sista kort på en serie strandräder vid södra Östersjön. Som tack för gjorda insatser i kejsarkrigets slutskede får man antagligen se det nya förläningsbrev, som kungen utställde den 16. december 1628, där han fick Dragsmarks klostrets län att »nyde og beholde kvit og fri uden al Afgift«, förstörda statsfinanser till trots.²⁰ Efter 1628 blev han också befriad från skeppstjänsten. Han avled den 16. augusti 1643 och änkan fick behålla länet till den 1. maj 1644.

I Köpenhamn och Malmö fanns kring år 1600 flera familjer med namnet Hammer. Hos klädkammarskrivaren (sedermera ränteskrivaren) Christen Hammer (1556–1609) i Köpenhamn umgicks Christian IV flitigt alltsedan han 1598 arrangerat dennes bröllop med den tidigare hovdamen Anne Mortensdatter (1578–1642), som sannolikt varit kungens frilla.²¹ I Malmö fanns borgmästaren Niels (Christensen) Hammer, död 1610, som enligt samtida uppgifter var befryndad med ränteskrivaren. När dennes son Jørgen 1608 gifte sig med borgmästaren Peder Munk Jacobsens dotter i Köpenhamn, var kungen med på bröllopet.²² Vidare har vi rektor Niels Hammer i Odense, dotterson till professor Niels Hemmingsen, och avsatt 1606 för diverse oegentligheter.²³ Man skulle kunna tro att denne sadlat om och vore iden-

R E C T O R
REGIÆ ACADEMIÆ HAFNIENSIS,
OLAUS WORMIUS,
Medicinæ Doct̄or & P. P.

Civibus Academicis Seriam Mortis Meditationem P.

Mortalium naminem invenies, cui non est aliquis certus & destinatus vitæ finis & scopus propositus, ad quem tanquam rem optatissimam & desideratissimam in omnibus suis actionibus & institutis, quam enixissime colligare cogitat. Omnibus laborantibus dulcis & gratus est iste finis. Viator à primo suo egressu præstitutum vitæ suæ terminum, usq; dum eundem assequitur, considerat; Interim de mediis eò rectè perducenribus sollicitus. Mercenarius vix unicum intermitrit diem, quo non accuratè computat, quando annus complebitur, & merces ipsi solvetur. Agricola, cui parum est in tabulario, minus in horreo, unde vitam cum suis tolerare potest, anxie tempus messis expectat. Negotiator prudens & circumspectus die ac nocte discutit thesæ suæ rationes, quàm ample, quàm frugales ipsi sint futuræ. Mulier prægnans semper de decimo mense cogitat, quando cum graviore laboriosi nixu puerperio consistatur. Sic omnes illi, qui veri Dei cultores & christianæ religionis strenui adfectores haberi volunt, semper diem istum sibi ante oculos ponent, quo horum infelicium temporum misérias, & humanæ vitæ calamitates atq; molestias tanquam gravissimos scopulos prætervecti in optatissimo portu conquiescent; vitamq; labentem immortalis, brevem æterna, miseram beata, vel potius mortem vitæ commutabunt. Ubi enim thesaurus hominum, ibi & cor est ipsorum. Si ingentem pecuniarum acervum haberes in arca tibi reservatum, utiq; eundem oculo subinde spectares irretorreo: Sic sancti illum locum devotè & frequenter aspiciunt, ubi repositam habent coronam. Proinde ne velimus cogitationes nostras vitæ huic terrenæ mancipare, omnem felicitatem in ea temerè collocantes. Nonnè vita nostra excubiæ & vigiliarum statio est? At quis unquam stationariorum perpetuas sibi excubiæ optavit? Et si maximè optasset, quid nisi perpetuas & intolerabiles sibi molestias optasset? Nonnè vita nostra laboriosum miseriarum plaustrum est? At quodnam jumentorum perpetuas plaustrum tractionem unquam expetiit? Et si maximè expetiisset, quid nisi perpetuas & intolerabiles labores ac sudores expetiisset? Nonnè vita nostra, via & peregrinatio est? At quis unquam cursum sine peregrinantium perpetuam sibi iritionem optavit? Et si maximè exoptasset, quid nisi perpetuam & gravissimam lassitudinem ac defatigationem sibi exoptasset? Nonnè vita nostra carceris instar est? At quis unquam eorum, qui in carcerem missi sunt, perpetuos carceres expetiit? Et si maximè expetiisset, quid nisi perpetuam miseriam & squallorem expetiisset? Quis ergo tam vecors & bliteus esset, qui perpetuam in præsentis seculo vitam ex peteret? Contendamus potius ad finem divinitus nostris laboribus & doloribus præstitutum, ut quod hic in spe, illic tandem omnino in re possideamus, cum Beatissima Femina GIÖRVELIA CHRISTIERNI Fil. cujus præclarum in hac vitam ingressum, laudabilem in hac vita progressum, & felicissimum ex eadem egressum paucis lineis pro memoria tam probæ, religiose & officiosæ formine apud posteros conservanda, describimus. Ipsa primò virgines venit in auras Anconæ Scanoræ, in urbe laudatissima & munitissima, communiter dicta Malmogia, natalibus neutiquam ob-

Indledningen til det latinske universitetsprogram, som blev forfattet af Ole Worm ved Gørrel Christendatters død 1654. Worm gør et dybt buk for denne kvinde, og programmet er udformet som en indsmigrende forherligelse. Blandt andet roses hendes egenskaber overmåde: »Hvor from og redelig, hvor behagelig og forekommende i selve arbejdet mod alle, bekendte og ubekendte, rige og fattige, var hun, det sølte ikke kun den ene eller andre til, men hele samfundet: alle de, for hvilke hun en gang blev bekendt, kendte hende.«

(Det kgl. Bibliotek, Kbh.)

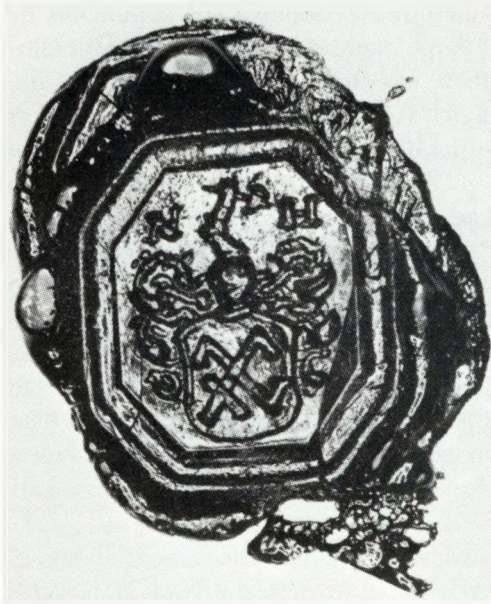
tisk med den senare viceamiralen, men allt pekar på att denne i stället var en bror till storköpmannen och leverantören till flottan och hovet borgmästaren Lauritz Andersen Hammer i Köpenhamn. Tillsammans med en anden storköpmän och leverantör till hovet och flottan i Köpenhamn, Lorenz van Meulengracht, utsmyckade Lauritz Hammer 1626 Dragsmarks kyrka. Var och en skänkte en praktfull malmljusstake med namn, bomärke och årtalet 1626 ingraverade och bekostade var sitt målat fönster med sina namn i. Att han hade nära förbindelser i Dragsmark är sålunda väl belagt.²⁴ Än i dag pryder de två malmljusstakarna kyrkans altare. Från 1618 förekommer han flitigt i bland annat Christian IV:s dagboksanteckningar. Att han dessutom var gift med en syster (Elsa, död 1642) till kungens frilla Karen Andersdatter knöt honom helt naturligt nära till kungafamiljen – Christian IV:s oäkta son Hans Ulrik Gyldenløve inackorderades hos denne sin giftas morbror 1634.²⁵

Niels Hammer gifte sig enligt nämnda släktrönika »på konungens Bekostnad« den 2. november 1617 på Köpenhamns slott med Margrethe Christensdatter, som troligen avled 1656, när sonen Hans Hammer/Hammar övertog Dragsmarks kloster och ingick äktenskap. Enligt den bevarade kyrkoboken för Bremerholms församling döptes en dotter till Niels Hammer den 6. augusti 1618 och 1623 sonen Christen (måne den visiteur Christen Hammer i Öresund, som 1643 råkade ut för kungens vrede och skrev en nådeansökan, bevarad i Rigsarkivet?)²⁶ Kort efter bröllopet 1617 döptes också Inger Nielsdatters oäkta barn Gunhild, som Niels Hammer enligt kyrkoboken var far till.²⁷ I släktrönikan heter det om sonen Hans: »Han hade Bröder, men ej vidare nämde. Fadern höll Preceptor (=informatör) för dem och Hans blef sedermera sänd till Högskolan (=latinskolan) 1634 uti Slangrup på Seland, där (han) höll i 3:ne år till 1637, då Slåtts(her)ren Ifwar Krabbe kallade honom (till) sitt kansli på Warberg: Han var (der) i 2:ne år till 1639, då Fadern Nils för (ålder) och sjuklighet nödsakades hemkalla honom«.²⁸

Margrethe Christensdatter förekommer i samtida dokument endast ett fåtal gånger och då enligt tidens sed i formen »Margrethe, Niels Hammers«. Så benämnes hon i Christian IV:s donationsbrev till henne på livstid, »kvit og fri«, på huvudgården Dragsmarks kloster den 12. december 1643 och i Frederik III:s stadfästelsebrev den 17. december 1649 och september 1651. Margrethe, Niels Hammers benämndes hon också i ett av de målade glasfönstren från 1626 i Dragsmarks kyrka, som fanns kvar ännu i mitten av 1700-talet.²⁹ I Christian IV:s bevarade skrivkalendrar förekommer Margrethe två gånger – vid bröllopet den 2. november 1617 och några månader senare, den 17. januari 1618, när hon och Gørrel fick en penninggåva av kungen på hela 1000 daler.³⁰ I den första anteckningen får man alltså utgå ifrån att kungen innesluter även henne i Gørrels patronymikon »kaastensdotter«. Endast i anteckningarna bland hennes ättlingar i släkten Hammar kallas hon Margrethe Christensdotter.

Problemet med Margrethe och Gørrel Christensdatters börd

Vilka var egentligen Margrethe Christensdatters föräldrar och varför arrangerade Christian IV hennes bröllop på Köpenhamns slott? Man skulle naturligtvis kunna gissa att Margrethe och Gørrel varit anställda vid hovet – till exempel bland Kirsten Munks uppvaktande personal. Men den betydande penningssumman – 1000 daler – som kungen förärade de båda flickorna i januari 1618 avviker mycket markant från de relativt små belopp, som tjänsteflickor fick i dusörer. Och inte anställde man väl ens på 1600-talet 12–13 åriga flickor? Anne Mortensdatter var till exempel 15 år, när hon knöts till hovet och 20, när hon giftes bort med Christen Hammer. När vi nu

Skibshøvedsmand og viceadmiral Niels Hammers sigil, som det kendes et brev fra 1628 til Christian IV fra Niels Hammer. Skjoldets bomærke knytter sig vistnok til Christen Jacobsen Nolds.

(Rigsarkivet, Kbh.)

sitter med facit i hand angående de tre brudparen 1617 skulle man väntat att kungen antecknat på följande sätt i sin skrivkalender: gjorde jag skeppshövitsmannen Niels Hammers, rektor Hans Jensen Alanus och magister Mads Jensen Medelfars bröllop på Köpenhamns slott. De två förstnämnda brudarna verkar uppenbarligen ligga Christian IV närmare om hjärtat än hans två ansedda ämbetsmän och hovpredikantens bröllop uppfattas mest som ett tillägg! Den tredje bruden – adelsflickan Margrethe Torlofsdatter – struntar han alldeles i att nämna. Att infoga och vara värd vid ett par tjänsteflickors bröllop i det högtidliga reformationsjubileet den 1. och 2. november 1617, med riksråd och andra framträdande personer på den för dem representativa scenen – Köpenhamns slott – skulle väl också ha uppfattats som en handling högst ovärdig en kung och just därför alls inte ha tilltalat Christian IV.

Allt talar för att Margrethe och Gørrel är systrar (eller åtminstone halvsysstrar) och att Margrethe är några år äldre. Att Margrethe Christensdatter är den dotter till borgmästaren Christen Jacobsen (Nold) i Malmö är det ingenting som tyder på. Han hade visseligen en dotter Margrethe i sitt första äktenskap, men hon omtalas som död redan den 11. juni 1606. Och i tredje äktenskapet nämns förutom Gjørild endast en dotter Karine, död i augusti 1629. Dessutom omtalar de hammerska släktanteckningarna att Margrethe var »hemma i Köpenhamn på Seland«.³¹

Däremot förefaller det troligt att Margrethe Christensdatter var en dotter

till Margrethe Remmertsdatter Sehested och då i den förbindelse med en dunkelt antydd okänd man, som tidigare nämnts. Att denne »okände« varit kungen själv ligger, på goda grunder, nära till hands att tro och troligen var han även far till Gørrel. Kort efter Gørrels födelse utfärdades också ett livsbrev för Christen Jacobsen i Malmö och hans hustru Margrethe Remmertsdatter att vara »fri for Landgilde, Aegt, Arbeide og al anden Tyng« på en gård i Fiellidtzløf i Oxie härad i Skåne, som de nyligen inköpt.³² Då Christian IV vid denna tid (1597–1612) hade en krönt drottning vid sin sida, Anna Katrine av Brandenburg, var det naturligtvis en allvarlig sak med öppna sexuella snedsteg. Man kan tänka sig att första barnet (Margrethe) lämnats bort till en fosterfamilj och att man sökt dölja nästa snedsteg genom att hastigt gifta bort modern med rådmannen i Malmö. Bestyret att skaffa fram styvfar är för övrigt belagt vid ett senare tillfälle: då drottningens tjänsteflicka Kirsten Madsdatter den 3. februari 1611 – dagen efter drottningens nedkomst med hertig Ulrik – födde åt kungen sonen Christian Ulrik Gyldenløve, bortgiftes Kirsten Madsdatter året efter med borgaren och sedermera borgmästaren i Köpenhamn Reinholt Hansen, som fick en förnämlig styvson. Någon slöja drogs aldrig över. Ty drottningen var död 1612.³³

I officiella handlingar 1599–1601 förekommer en mystisk flicka, som Christian IV »har optaget« och inackorderat hos tullnären Frederik Lejel i Helsingör och medel till hennes underhåll utanordnades av statskassan.³⁴ Lite längre fram – den 5. oktober 1607 – antecknade kungen i sin skrivkalender: »Betalte jeg Christian Hammer for Mad og Drikke for de Piger, han haver hos sig, 360 Dlr. 1 Mk. Item for Klæder og Skoe«. Kanske hade nu både Margrethe och Gørrel lämnats bort till Christian Hammer och Anne Mortensdatter för att inte ligga »låtsasfadern« Christen Jacobsen till last?³⁵

Ett starkt indicium för flickornas kungliga börd är Gørrels ålder vid giftermålet – hon hade i november 1617 ännu inte fyllt 14 år! Redan 1539 hade det i Danmark kommit ett förbud mot barnäktenskap inom adeln och det utvidgades 1582 till att gälla alla. Ingen trolovning skulle längre vara giltig, när den skett vid omyndig ålder. Kvinnan måste ha fyllt 18 år.³⁶ Endast den kungliga familjens medlemmar tycks ha varit undantagna från dessa lagar. Christian IV:s mor Sophie av Mecklenburg trolovades vid 14 års ålder 1571 med Frederik II och äktenskapet fullbordades året därpå, när hon var 15 år. Själv gifte Christian IV bort dottern Leonara Christine vid 15 år 1636 med Corfitz Ulfeldt och två andra döttrar med Kirsten Munk – Christiane och Hedvig – vid 16. Om det ansvar Christian IV kände för sina oäkta barn vittnar bland annat en anteckning från 1647 angående hans son och dotter med Vibeke Kruse: »Ulrik Christian (Gyldenløve) kan jag inte kasta ut för svinen... Iomfruen kan leg indted uysse aff dørren uden wdflii (utstyrsel, hemgift) och Bryllups kost«.³⁷

Osteologiske og odontologiske undersøgelser foretages for tiden af det bevarede skeletmateriale i det Hammerske gravkapel under koret i Dragsmarks kirke. Billedet viser en ældre kvinde, fundet i en pragtfuld kiste med en indskrift på dansk. Kan ske det er resterne af Margrethe Christensdatter? Muligheden kan ikke udelukkes.

(Leif Hammar)

Om man följer Margrethes och Gørrels levnadsbanor kan man lägga märke till att de och deras män åtnjuti en alldeles särskild kunglig nåd. Margrethe och den icke adlige Niels Hammer får alltså både ett kronan tillhörigt hus i Köpenhamn och ett särskilt län 1624, Dragsmarks klosterns län, utbrutet ur Bohus län. Kort efter bröllopet får Niels Hammer 1618 – i likhet med den oäkta sonen Hans Ulrik Gyldenløve senare – rycka in och ersätta den suspenderade Holmens amiral och tjänstgör sedan allt emellanåt som vice amiral för mindre flottenheter. Vid makens död 1643 får Margrethe livstidsförväning – »kvit og fri« – på huvudgården. Dragsmarks kloster, vilket konfirmeras av Frederik III 1649 och 1651. Och sonen Hans Hammer/Hammar tillåts sedan att övertaga gården efter moderns död.

Gørrel vänder sig 1632 som nybliven änka efter rektor Alanus till Christian IV för att få hjälp med bodelning och flyttning från professorsresidenet. 1636 får hon trots överflödsförordningen tillåtelse att bjuda fler gäster än normalt och skänka vin på sitt bröllop med Jens Jensen. Kort efteråt uppdragas det att andre maken har en skuld till riksamiralen Claus Daa på 1600 riksdaler, som kungen flott utanordnar av statens medel. Och 1638 får »Gørrel, Jens Jensens« landgildesäd (kronospannmål) för 1000 riksdaler.³⁸

Att efter mer än 350 år försöka lyfta av den slöja som skymmer en historisk verklighet, man redan då velat dölja är minsann ingen lätt uppgift. Tänkvärt är vad Vilhelm Moberg yttrat med tanke på hans egen Min svenska historia: »Sannolikt – ja det är ett ord som en forskare ofta får tillgripa: närmare kan man för det mesta inte komma det förflutna. – I många fall blir jag övertygad om att en viss tilldragelse har inträffat utan att jag har några dokumentariska bevis för det: jag litar också på vad jag kallat psykologiska bevis, på min kännedom om den mänskliga naturen«. ³⁹

Noter

1. Bjørn Kornerup, Reformationsjubilaet i Danmark 1617. (Kirkehistoriske Samlinger. Række 6. Bind 2. Kjøbenhavn 1936–38. s. 42–43).
2. Erich Pontoppidan, Annales Ecclesiae Danicae. Dritter Theil. Kopenhagen 1747. s. 705–706.
Kornerup, s. 47–49.
Kong Christian IV:s Kalenderoptegnelser fra Aarene 1617, 1629, og 1639. Udgivne af C. F. Bricka. (Danske Samlinger for Historie, Topographi, Personal- og Literaturhistorie. Udgivne af Chr. Bruun, O. Nielsen og A. Petersen. Bind 5. Kjøbenhavn 1869–1870. s. 56).
I jubileumsfesten deltog bl.a. följande riksråd, som den 3. oktober 1617 fick befallning att bege sig till Köpenhamn: Albert Skeel, Manderup Parsberg, Eske Brock, Christian Holck, Jacob Ulfeldt, Ifver Juel, Jens Juel och Holger Rosenkrantz. (Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre Forhold i Ud-drag).
3. Roland Otterbjörk, Svenska förnamn. s. 106–107 (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden, 29. Stockholm 1979).
4. Wilhelm Berg, Dragsmarks Kloster, 1 och 2. (Bidrag till kännedom om Göteborgs och Bohusläns Fornminnen och Historia. Bind 6. Göteborg 1900. s. 410).
5. Ättling i tionde led till Niels Hammer och Margrethe Christensdatter och nuvarande innehavare av stamfastigheten Dragsmarks kloster.
6. Enligt meddelande i brev till författaren. Överhuvud är jag Leif Hammar stort tack skyldig dels för genomgång av originaldokument i danska arkiv, dels för anvisningar om svåråtkomlig äldre litteratur i Göteborgs universitetsbibliotek.
7. Lunds stifts herdaminne I. s. 94–101.
8. Kancelliets Brevbøger.
9. Om borgarsläkten Leth i Odense, se artikeln av Sigvard Mahler Dam, Unkersønnerne – en fynsk adelslägt der slog sig på købmandshandel. (Personalhistorisk Tidsskrift. Årg. 106, 1986:2, s. 117 ff.).
Angående Ole Worms giftermål med Susanna Medelfar, se två lyckönskningssdikter, september 1630, återgivna i H.D.Schepelern, Ole Worms Breve I. s. 228. Uppgiften i Lunds stifts herdaminne att bröllopet ägde rum 1628 är uppenbart felaktigt!
10. H.D. Lind, Kong Christian den Fjerde og hans Mænd paa Bremerholm. København 1889. s. 146 (nr.60).
Torlof Knudsen tillhörde lågadelssläkten Leve. Se artikel av Knud Prange, Silkebroderet socialhistorie. (Festskrift til Vagn Dybdahl. Aarhus 1987).
11. Kancelliets Brevbøger, 17/6 1619.
12. H.F. Rørdam, Kjøbenhavns Universitets Historie fra 1537–1621. Bind 3. Kjøbenhavn 1873–77. s. 609–614.
Dansk biogr leks, Grundl. af Bricka og videreført af P. Engelstoft 1933–44. (se Alanus).
13. Breve fra og til Ole Worm. Översatta av H. D. Schepelern 1967. I. s. 91, (nr. 167).
14. G.L.Wad, Meddelelser om rektorerne paa Herlufsholm. Næstved 1878. s. 14–15.
Universitetsprogram på latin av Ole Worm (i Det kongelige bibliotek), utställt vid Gjørild Christensdatters död 27/6 1654. Översatt av lektor Roland Lydén, Göteborg.
15. Dansk biogr leks (se Alanus).
Det finns två släkter Sehested, en av hol-

- steinskt ursprung, en av danskt. I den förra är namnet Reimer mycket vanligt förekommande, medan det helt saknas i den senare. Man finner i Danmarks Adels Aarvog (årg. 1940) att den holsteinska ätten är föga utredd, ty ingen med namnet Reimer/Reinard Sehested och Margrethe Remmertsdatter finns, som passar in. Vad Ole Worm upplyser om Margrethe Remmertsdatters föräldrar får man dock hålla för sant. Worm var inte bara ansedd och lärd, utan även mycket vederhäftig.
16. Enligt uppgift i brev 4/4 1986 från författaren Tor Flensmarck, Kristianstad.
 17. Se not nr. 15.
 18. Christian IV:s relation till den gamla stenrika, barnlösa änkan kan man följa i Kancelliets Brevbøger: 7/7 1601 insatte Gørvel Fadersdotter Sparre Christian IV till sin rätte arvinge; 1/1 1602 önskade kungen ett gott, lycksaligt nytt år och sände henne ett kontrafjev av sig själv och 10/1 1603 anhöll kungen så om ett lån på 3000 daler strax, som änkan betalade ut redan 21/1 samma år; 21/4 1605 var hon död och Christian IV besöjde begravningen i Lund 5/5. Gørvel Fadersdotter Sparre tillhörde den svenska ätten Sparre av Hjulsta och Ängsö (se Äldre svenska frälseläkter I:2, s. 195), men hade genom sin morfar Knut Alfsson (Tre Rosor) norska anor och blev två gånger ingift i gamla danska ätter (Ulfstand och Brahe).
 19. H.A.Lind, a a, s. 197–199 (nr.149). O.A. Johansen, Bohuslens Eiendomsforhold indtil omkring Freden i Roskilde En historisk-topografisk-statistisk Studie. Christiania 1905. s. 86.
 20. Brev från Niels Hammer till Christian IV i Rigsarkivet (Danske Kancelli B 160. Indlæg til brevboegerne: 1628, 2/7). Norske Rigs-Registranter. Tildeels i Ud-drag. VI:102–103.
 21. H.D. Lind, a a, s. 88. P. Lauring, Christian den fjerdes Riger og Lande. København 1967. s.176.
 22. Sivert Grubbes dagbok (Danske Magazin. Fjerde Række. Bind 4. København 1878).
 23. OM Rektor Niels Hammers forsømmelige Embedsførelse (Samt til Fyns Hist og Topographi. I, s.135).
 24. Se not nr. 4.
 25. Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve. Udgivne ved C.F. Bricka og J.A. Fredericia af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. 2. Bind Kjøbenhavn 1878–80. s.315–316.
 26. Danske Kancelli B 160. Indlæg til brevboegerne: 1643, 2/1.
 27. H.D. Lind, a a s. 198.
 28. Se not nr. 4.
 29. Norske Rigs-Registranter, IX: 500–501, X:273.
 30. B. Elling, Bokenäs och Dragsmark i gången tid. Uddevalla 1978. s.106.
 31. Kong Christian IV:s egenhændige Optegnelser i hans Skriv- og ReiseCalendere 1618, 1619, 1620, 1625, 1635. (Magazin for Reiseiagttagelser, udgivet af R. Nyerup. Fierde Bind. s.406).
 32. Se not nr. 4 och 16.
 33. Kancelliets Brevbøger, 26/5 1604.
 34. O.Nielsen, Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse. Bind III. Kjøbenhavn 1877–92. s.211.
 35. Kancelliets Brevbøger, 30/1 1599, 28/9 1599, 3/9 1601.
 36. Uddrag af Christian IV:s Skriv-Calendere, samlede og ordnede efter særskilte Materier, ved Molbech. (Dansk hist Tidsskr. II:4).
 37. Frederik II. En renæssansfurste. Katalog över utställning på Malmö museum 1977.
 38. Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve. Udg. ved Bricka og Fridericia, bd. 6, s.287.
 39. Kancelliets Brevbøger, 1/3 1632, 23/12 1636, 9/3 1637, 14/10 1638. På tal om Vartov hospital i O.Nielsen, Kjønenhavns Historie og Beskrivelse, bd. III, s. 242, anføres angående Jens Jensen: »Han fik Hus og Gaard i Kjøbenhavn, nogle 1000 Dlr. vaerd, og kom udi det fornemme Bryggerlav. Han blev vel forbedret, men hvorledes Hosptalet blev forbedret, er noksom bekendt...«
 40. Vilhelm Moberg, I egen sak. Ordfronts förlag 1984.

Nils Fredrik Beerståhl, f. 1935. Fil.kand. i Uppsala 1960, fil.lic. 1969 på en afhandling om »Västergötlands porträttgravstenar under renässans och barock«. Siden 1972 ansat ved lensmuseet i Skara. Adr.: Salaholm, 52040 Floby, Sverige.

Folketællingen 1801 – pålidelig eller mangelfuld?

Af

Tommy P. Christensen

De fleste slægtsforskere opdager hurtigt, at folketællingerne rummer et rigt holdigt stof at øse af. Bunker af den slags oplysninger, som det kan være yderst møjsommeligt at stykke sammen fra andre kilder, står her ordnet familievis. Når det så til tider ikke giver resultat at eftersøge en bestemt person i en folketælling, slår man sig tit til tåls med den antagelse, at man leder det forkerte sted; at personen nok alligevel ikke opholdt sig i det pågældende sogn på tællingstidspunktet. Den antagelse gør vi ret i, såfremt folketællingerne er 100% fejlfri, men det er de selvfølgelig ikke. Normalt anses folketællingerne dog for ret pålidelige, men er de nu også det?

På de følgende sider gives der først et overblik over de officielle, danske folketællinger i almindelighed, og dernæst fremlægges to lokalhistoriske undersøgelser af folketællingen 1801. Det drejer sig dels om tællingen på Limfjordsøen Fur, dels om tællingen i Åstrup sogn på Østfalster. Afsluttende påpeges det, hvilke typer af mangler der herefter må forventes og på dette grundlag gives der en samlet bedømmelse af 1801-tællingens pålidelighed.

En status

Folketællinger i traditionel forstand udføres ikke længere, idet 1970-tællingen var den sidste, der gennemførtes ved udsendelse af spørgeskemaer. Siden 1976-tællingen har man ment at den løbende registrering af danskerne og deres antal er tilstrækkelig præcis til det offentliges brug, og derfor kører man nu de såkaldte register-folketællinger på edb.¹

Den nyeste folketælling, som er umiddelbart tilgængelig på Rigsarkivet er fra 1906,² siden folketællingen 1901 har den nøjagtige fødselsdato været medtaget, og siden 1845 har fødested været angivet. Af folketællinger ældre end 1845-tællingen findes – for Kongeriget – fem, nemlig 1840, 1834, 1801, 1787 samt 1769, hvor den ældste ikke opregner enkeltpersoner. Tidligere havde man fra centralt hold kun interesseret sig for antallet af fødte og døde, og end ikke en opdeling i land og by var blevet gennemført.³

I modsætning til det første skema som anvendtes ved en officiel folketælling, og som kun foretog en opdeling af køn, alder og stand, anvendtes fra 1787 og i de følgende tællinger, de såkaldte mandtalslister, hvorpå alle personer opførtes enkeltvis, husstand for husstand. Derved får tællingerne fra 1787 og fremefter en helt særlig værdi for slægtsforskere.

Blandt de fejlkilder, som er blevet fremhævet er *tællingstidspunktet*, idet 1787-tællingen skete 1. juli, hvorimod 1801-tællingen skete om vinteren (1. februar, 1834-tællingen 18. februar). Hovedårsagen til denne fremhævelse er nok en *efterrationalisering*, baseret på en ændring i 1930'erne.

Til og med 1935 var folketællingerne nemlig i princippet en opgørelse af den faktisk tilstedeværende befolkning på en given lokalitet (*de facto*). Derefter gik man over til en opgørelse af den hjemmehørende befolkning på lokaliteten (*de jure*); altså uanset om folk rent faktisk var tilstede på tællingstidspunktet. I forbindelse med overgangen til *de jure* princippet var det tydeligt, at søfolk på langfart, andre bortrejste m.fl. ikke tidligere var blevet opgjort i fuldt omfang. Et forhold, der f.eks. i en søfartsby i sejlskibenes tid måtte give store udsving mellem sommer og vinter. Disse store sæsonudsving måtte følgelig antages at være en fejlkilde af betydning for folketællinger afholdt om sommeren. Egentlige undersøgelser af denne fejlkildes faktiske indflydelse er dog få.

Med hensyn til 1787-tællingen, der normalt antages for dårligere end 1801-tællingen og de følgende, foretog professor, dr. phil. Hans Chr. Johansen i 1975 en omfattende gennemgang af et repræsentativt udvalg af landsogne.⁴

I denne repræsentative stikprøve bestående af befolkningen i 26 landsogne foretog han en gruppering efter personernes alder. Denne sammenholdtes med en opgørelse over personer, der ud fra kirkebøgerne måtte forventes at optræde i folketællingen. Så man nærmere på, hvem der manglede i 1787-tællingen selv om de blev registreret i de respektive sogne før og efter tællingen, fremkom en tydelig tendens.

For personer på 40 år eller derover var der kun 4% af samtlige i denne aldersgruppe som manglede. Derimod manglede 7% af de 30–39 årige, 9% af de 10–19 årige og hele 11% af de 20–29 årige. Derimod kunne en opgørelse efter husstandsoverhovedets erhverv ikke afsløre tilsvarende skævheder. På baggrund af resultaterne måtte han konkludere, at enten var eventuelle mangler jævnt fordelt på alle befolkningsgrupper, eller også var der kun tale om ubetydelige mangler, svarende til højst 6%.

Da den sidstnævnte mulighed må anses for mest sandsynlig, fastslog han at 1787-tællingens eventuelle underregistrering måtte være ubetydelig og denne tælling altså er mere pålidelig end normalt antaget. Dette resultat er ikke blevet anfægtet af andre, og på baggrund af det kontrolmateriale, som

Hans Chr. Johansen har anvendt (kirkebøgerne) vil det næppe heller være muligt.

1801-tællingen

Når det derimod drejer sig om 1801-tællingens troværdighed stiller situationen sig anderledes, idet en undersøgelse har påvist udeladelser af en sådan karakter, at det må befrygtes, at den er behæftet med store mangler!

Adjunkt Benny Brinch offentliggjorde i 1973 resultatet af sin gennemgang af folketællingens mandtalslister for øen Fur i Limfjorden, der viste at op imod hver tredje indbygger på øen ikke var med. Et gennemgående træk ved de husstande som påviseligt manglede var, at de først og fremmest ernærede sig ved fiskeri.⁵ Sammenholdes dette med Hans Chr. Johansens undersøgelse af 1787-tællingen, fremgår, at det er manglens karakter, der gør den til et alvorligt problem. Denne form for underregistrering er nemlig præcis det modsatte af en generel underregistrering, der fordeler sig jævnt på alle befolkningsgrupper. Brinchs resultat for tællingen på Fur er populært sagt en påvisning af en mangel, der vender den tunge ende nedad. Den fattige indsidder, der ernærer sig og sin familie ved fiskeri kan være glemt, hvorimod gårdejeren og hans familie er blevet husket og medtaget. En fejl af denne type kan let omfatte mange personer, og fordrejer under alle omstændigheder billedet af såvel befolkningsgruppernes relative fordeling som det samlede antal personer. Derfor belaster det også tællingens generelle troværdighed.

Mærkeligt nok ses Brinchs resultater ikke at være anfægtet.⁶ Omend den påviste upålidelighed må siges at være af en sådan karakter, at det kunne være en generel mangel ved folketællingen og formodentlig forårsaget af den anvendte fremgangsmåde.

Ydermere må det erkendes, at en sådan mangel nok ikke umiddelbart ville blive opdaget i datiden. Den ved folketællingen anvendte administrative procedure med tilhørende kontrolforanstaltninger var simpelthen ikke egnet til afsløring af en sådan fejl (se det følgende).

Vi må derfor konstatere, at en enkeltstående detailstudie af en jysk lokalitet – der må rejse skepsis vedrørende folketællingen 1801 – hverken er søgt tilbagevist gennem fornyet (publiceret) forskning, eller er blevet alment akcepteret, og dermed fået konsekvenser for bedømmelsen af tællingens anvendelighed fremover.

1801-tællingen på Fur

Da Brinchs undersøgelse og dens resultat næppe er velkendt for alle, skal de kort refereres her, inden der redegøres for en ny undersøgelse af 1801-tællingen foretaget i 1985.

Fur sogn blev udvalgt, fordi Brinch i folketællingslisterne havde bemærket en markant stigning i folketallet fra 398 i 1801 til 822 i 1834. Der var altså tale om mere end en fordobling af folketallet på 33 år. Et forhold, der må give anledning til undren, idet kun 18 af de henvend 2000 sogne i datidens Danmark har en lignende stigning i folketallet i dette tidsrum.⁷ Under alle omstændigheder var der altså noget usædvanligt ved Fur, hvis man skulle dømme efter folketællingsmaterialet.

Til den konkrete kontrol af folketællingen i 1801's angivelser for Fur anvendte Brinch først og fremmest kirkebøgerne, men også lægdsruller, matrikelfortegnelser og folketællingerne 1787 og 1834. Ved en sammenligning af husstande ved folketællingen 1787 med husstande i 1801-tællingen ses stort set lige mange husstande i hver lokalitet taget for sig. Tilsvarende giver en beregning, hvor der tages udgangspunkt i folketallet 1787 (410 personer) og gennem addition af fødte og subtraktion af døde frem til 1. februar 1801 til resultat at der var 403 personer. Et resultat, der er i meget fin overensstemmelse med folketællingsresultatet i 1801, nemlig 398 personer.⁸

Manglerne bliver først synlige, når tællingens resultat sammenholdes med udskiftningskortets beboerliste fra 1802/03. Hvor der i folketællingen 1801 er anført 67 gårde og 36 huse, anfører udskiftningen 1802–1803: 63 gårde og 68 huse. Selv om en ejendomstælling i 1805 kun angiver 64 gårde og 63 huse, er differencen for husenes vedkommende påfaldende.⁹

Dette bringer Brinch til at foretage en nøjere kontrol, hvor der blev udskrevet kartotekskort for samtlige personer, der var nævnt ved folketællingerne 1787, 1801 og 1834. Endvidere blev der udskrevet kartotekskort for fødte og viede i perioden 1787–1801, der ikke var nævnt i tællingen 1801 og ikke fandtes i begravelseslisterne. Samtlige oplysninger fra kirkebøgerne i perioden 1787–1834 påførtes også kartotekskortene. Ligeledes påførtes oplysningerne fra lægdsruller, udskiftningskort og fra forskellige matrikelfortegnelser.¹⁰

Ud fra den antagelse, at såfremt en person nævnes både før og efter folketællingen 1801, også bør stå i folketællingen, er alle kartotekets personer sammenholdt med folketællingens. Brinch gjorde derudover den kontrol, at de manglende personer eftersøgte i begravelseslisterne. Herefter viste resultatet af denne detaljerede undersøgelsesform, at 185 navngivne personer ikke er blevet talt med ved folketællingen på Fur i 1801.

Interessant nok viste undersøgelsen samtidig, at med hensyn til 1834-tællingen kunne der ikke påvises egentlige forglemmelser. Personer født i perioden 1801–34, som ikke nævnes i 1834, ialt 12 i alderen 15 til 27 år må således formodes at være fraværende på tællingstidspunktet. Tilsvarende kunne de resterende manglende personer også forklares som fraværende eller døde forinden.

Sammenfattende anfører Brinch: »De glemte 200 personer udgjorde ikke et tilfældigt udsnit af Furs befolkning. Det viste sig, at der manglede 20 husstande med ialt 67 personer, der i 1802 var husmandsfamilier, men som i 1801 antagelig har været inderster og indsiddere. Disse manglende husstande ernærede sig først og fremmest ved fiskeri.

Der fandtes endvidere en stor gruppe manglende unge mennesker, der antagelig for en stor dels vedkommende har været tjenestefolk (ialt 43). Men derudover kan der tænkes at have manglet flere tjenestefolk, idet kilde-materialet ikke er velegnet til at indfange glemte personer i denne gruppe.

Foruden den erhvervsmæssige skævhed var der en udpræget aldersbetin-get skævhed. Især børn og gamle blev ikke talt i fuldt omfang. Ialt 60 børn under 14 år, heraf 24 blandt de glemte husmandsfamilier. For 0–4 årige var der endda flere utalte end talte . . .«¹¹

Tællingsproceduren i 1801

Inden vi kigger nærmere på en anden detailundersøgelse af folketællingen 1801, kunne det være hensigtsmæssigt at repetere, hvilken fremgangsmåde der anvendtes ved tællingen i 1801.

Inden for den gejstlige lokaladministration var sognepræsten det yderste led, som varetog den direkte kontakt til menigheden. Han var således (i princippet) uddannet og indsat i embedet udfra sin evne til at formidle Guds ord gennem prædiken og i det hele varetage den kirkelige betjening af sognets beboere. Dog kom et andet aspekt i hans virksomhed efterhånden til at få stigende betydning.

I forlængelse af forkyndelsen af Guds ord lå nemlig både en indsats overfor fattige, syge og gamle samt ansvaret for den opvoksende slægts kristen-tro og kendskab til Luthers katekismus. Udover det anvendtes præsten også til kundgørelse af meddelelser fra højere, såvel gejstlige som verdslige myn-digheder. I og med at landsbypræsten faktisk var den kongelige lokalem-bedsmand, der havde den tætteste kontakt med lokalbefolkningen, var det fristende til stadighed at pålægge ham nye offentlige hverv.¹²

Ved det bekendte reskript af 11. december 1812 blev det således påbudt, at kirkebøgerne nu skulle føres i to eksemplarer og i nye skematisk indret-tede ministerialbøger, der udover de kirkelige handlinger også omfattede til- og afgangslister samt jævnførelsesregister.¹³

Da man i 1768 forberedte landets første officielle folketælling havde det da også faldet naturligt, at pålægge præsterne at modtage, få udfyldt og re-turneret de udarbejdede skemaer. Det blev så provsterne, der skulle kon-trollere skemaerne, hvorefter de sendtes direkte til rentekammeret. Denne ordning opretholdtes i princippet, frem til de kommunale myndigheder overtog opgaven fra og med folketællingen 1870.

Ser vi konkret på folketællingen i 1801 kender vi den påtænkte fremgangsmåde i alle hovedtræk, idet cirkulæret herom anfører: »For at lette Arbeidet ved Optællingen, maae det være Præsterne tilladt, hver i sit Sogn, fra Prædikestolen at indkalde, til at møde for sig paa fornævnte 1ste Februar, Huusfædrene fra saa mange Byer og Gaarde eller Huse, hvis Indvaanere de formeene at kunne paa den Dag faae optalte, for at angive de Personer, som opholde sig i deres Gaarde eller Huse, samt tillige for hver Person især at meddele de øvrige Efterretninger, som herefter ommeldes.

Og have Præsterne saaledes, efter foregaaende Bekiendtgjørelse fra Prædikestolen, paa hver af de efterfølgende Søndage at fortsætte Tællingen, indtil samtlige Sognets Indvaanere ere optalte og der, over dem, ere blevne forfattede Lister.

I de sogne hvor Hovedgaarde ere beliggende, bør Hovedgaards-Eierne, eller de Personer, som paa deres Vegne møde, være pligtige, tillige at medbringe udførlig skriftlig Underretning om alle dem, som opholde sig paa Hovedgaardene.«¹⁴

Forudsætningen for, at denne fremgangsmåde giver et dækkende resultat, er naturligvis at sognets indbyggere rent faktisk kom i kirken om søndagen. At husstandsoverhovederne mødte, når de blev indkaldt og iøvrigt afgav de ønskede oplysninger fuldstændigt og korrekt. At det måske ikke helt har været tilfældet, kan man formode, idet fremgangsmåden blev ændret inden næste tælling, der som nævnt fandt sted i 1834. Her skulle skolelærerne gå fra hus til hus i februar måned, og præsten skulle kontrollere resultatet.

Ser vi på de fejl Brinch har påvist for øen Fur, forekommer det vel heller ikke usandsynligt, at husfædrene kan have haft vanskeligt ved at huske den korrekte alder på de ældste og yngste i hans husstand, ligesom de mest afsides boende let kunne blive forsømt – og selv forsømme – i henseende til den kirkelige betjening.¹⁵

Mere overraskende er det vel, at mange fædre kan glemme nogle af deres yngste døtre, som påvist af Brinch, ligesom flertallet af de glemte husstande på Fur faktisk var beliggende i Nederby og Hvirp, hvor også præstegården, skolehuset og degneboligen lå! Man fristes derfor til at konkludere, at præsten, Iver Nielsen Arrøe, ikke kan have været særlig lokalkendt, selvom han havde siddet mange år i dette sognekald.

Hvor ulogisk denne foreløbige konklusion end måtte virke rummer den måske en kerne af sandhed, når man erindrer sig, at disse glemte familier først og fremmest ernærede sig ved fiskeri. I sagens natur er det begrænset, hvor meget vi kender til de omfangsformer og -mønstre som udspillede sig lokalt blandt landbefolkningen i begyndelsen af det 19. århundrede. Men denne næringsvej og dens udøveres særpræg kunne nok danne skel.¹⁶ Ihvertfald var baggrunden for den detailundersøgelse der her skal refereres,

at det specielt var kystbefolkningens tilstedeværelse i folketællingen 1801, der måtte påkalde sig interesse.

1801-tællingen på Østfalster

Til sikring af, at lokale og regionale administrative fejl og udeladelser, der kunne tænkes at have påvirket Fur-tællingens resultat blev helt udelukket, udvalgte et sogn i den modsatte ende af landet. Fra Limfjordsområdet flyttedes interessen til Falsters, nærmere bestemt de fiskende husmænd i Åstrup sogn.

Hvis resultatet af en detailundersøgelse af folketællingen med henblik på fiskerbefolkningen både på Fur og et sted i Østdanmark blev, at der begge steder var en betydelig underregistrering, så måtte det være overvejende sandsynligt, at det er en generel brist ved hele folketællingen. Blev resultatet, at lokale forhold har spillet afgørende ind på Fur-tællingen, må det rejse spørgsmålet, hvorvidt dette er undtagelsen der bekræfter reglen, eller der faktisk er større lokale variationer i 1801-tællingen end tidligere antaget?

Såfremt sådanne lokale kvalitetsforskelle skyldes den lokale præst, i hvilket omfang kan de da også have påvirket kirkebogsføringen? Under alle omstændigheder må opmærksomheden henledes på, at såvel folketællingen 1787 og 1801, som kirkebogsmaterialet er udarbejdet af den lokale præst. Derfor kan der være sogne, hvor både de to folketællinger og kirkebogen er lemfældigt og mangelfuldt ført. Et forhold der bør erindres, når man søger at etablere et kontrolmateriale for 1801-folketællingen.¹⁷

Begrundelsen for valget af Falsters nordøstligste sogn skal søges i samtidens egen opfattelse, som den ses udtrykt hos landøkonomen Gregers Begrup, der i 1806 skriver om Falsters fiskeri:

»Det vigtigste Fiskerleie paa Falster er Hæsnæs, bestaaende af 19 Huusfam(ili)er, hver med 10 skpr. Land og en liden Frugthave. Deres egentlige Næring er Fiskeri . . .«¹⁸

Da Hæsnæs er beliggende i Åstrup sogn blev dette anset for en passende lokal, administrativ afgrænsning både ved undersøgelsen af 1801-tællingen og ved opbygningen af kontrolmateriale.

I modsætning til Fur-undersøgelsen omfattede denne altså kun sognets kystbefolkning, men ellers benyttedes samme fremgangsmåde. Dog medførte lokale forhold, at kontrolmateriale her lettere lod sig etablere uden nævneværdig brug af kirkebogsmateriale. Her tænkes på det forhold, at sognets kystbefolkning hørte under de falsterske godser hos Det classenske Fideicommis, hvorfor godsarkivets oplysninger sammenholdt med udskrivningsvæsenets søruller i alt væsentligt kunne danne et kontrolmateriale vedrørende antallet af husstande.¹⁹ Vel at mærke et kontrolmateriale, der

var uafhængigt af sognepræstens kirkebøger, og dermed eliminerede den fejlkilde, som kunne tænkes at ligge her.

Det udvalgte sogn præsenterer sig i folketællingen 1801 som: »Optegnelse paa Folketallet i Aastrup Sogn under Nyekiøbings Amt, saaledes som det befandt at være den 1ste Febr. 1801, tillige med Forklaring om enhver Persons Stand, Embede og Næringsvej, m.v.«²⁰

Heri opregnes den samlede befolkning i sognet til 1033 personer fordelt på 8 lokaliteter. Disse var Mosebyes 70 husstande (292 personer), Aastrups 14 (113), Hesnæs' 23 (89), Weiringes 43 (195), Oures 29 (143), Carlsfeldt Gods' 2 (15), Næss' 43 (159) samt Grønsunds 7 (27). Af disse kan kun Hesnæs og Grønsund med rimelighed siges at være så kystnære, at indbyggerne kan betragtes som en kystbefolkning.

Dette bekræftes indirekte af sørullerne, der for Åstrup sogns vedkommende opregner følgende kystnære lokaliteter (»opholdssted«): Næss, Grønsund, Hæsnæs og Præstevænget. Præstevænget optræder dog kun én gang (Hans Knudsen med sine tre sønner), og Næss kun med fire mænd og deres sønner, ialt 8 personer.²¹

I det følgende er det derfor blevet valgt at se bort fra Næss og Præstevænget og opfatte kystbefolkningen i Åstrup sogn 1801 som værende indbyggerne i Hæsnæs og Grønsund. Herigennem skulle undersøgelsen være gjort rimelig enkel. Dog uden, at fejkilder baseret på denne befolkningsgruppes sociale og erhvervsmæssige tilhørsforhold af den grund skulle være fjernet. Alt andet lige kan det formodes, at resultaterne i det følgende er om ikke parallelle med Brinchs, så ihvertfald umiddelbart sammenlignelige.

Hesnæs og Grønsund

Siden 1771 havde Hesnæs tilhørt Det classenske Fideicommiss, der havde købt »Hesnæs Huse« for 900 rigsdaler. Det var gammelt ryttergods, der havde hørt under Falsters Rytterdistrikt, og af en distriktsopdeling fra 1741 fremgår det, at fiskerlejet havde husene No. 1–18 samt et ekstra hus på No. 11s grund.²² I godsets jordebøger er både huse med og uden jord medtaget, og det ses her, at der opregnes 19 huse.²³ Dog må der også her rejses tvivl om det nøjagtige tidspunkt for udskiftningen, idet jordebogen fra 1805 anfører: »Hesnæs Bye Udskiftet 1799«, hvorimod udskiftningen normalt anses for at være sket ca. 1802–04.²⁴ Jordebogen fra dette år er iøvrigt også interessant ved, at kun 12 af de 19 huse anføres som havende jord; de 7 må altså formodes at være jordløse.

Som noget helt specielt for Hesnæs kan anføres, at der eksisterer en beretning fra et besøg falstringen, Jens With gjorde i fiskerlejet d. 10. september 1801. Han var stifter af »Det danske Fiskeselskab« og født i Stubbekøbing i 1741, hvor hans far var degn, senere kapellan. Moderen var købmandsdatter

fra byen. I denne beretning hedder det blandt andet: »Jeg genkendte fiskerlejet fra for mange år siden. Det er en liden koloni, bestående af 18 husfamilier, hver med en liden frugthave. Men for resten ernærer de sig af fiskeri . . .« Heraf kan udledes, at jordløse husmænd godt kunne have en liden frugthave, hvad der også bekræftes ad anden vej.²⁵

Grønsund lodseri kendes fra 1687, hvor »Kongens Lods« må nyde sit hus i Næs frit for skatter, landgilde og hoveri og få 8 rigsdaler årligt til en rorskarl mod at lodse de kongelige skibe, der kommer i Grønsund. Umiddelbart efter bygges der færgebros på begge sider af sundet.²⁶ Efter at flere skippere havde klaget over, at Næs lå for langt oppe i landet flyttedes lodseriet i 1762 ned til Grønsund færgehus, og i 1782 blev lodseriet i Grønsund endda genstand for en kgl. forordning.²⁷

Lodseriets særlige status betød, at der kunne opstå tvivl om Grønsundhusenes rette tilhørsforhold. Det var for så vidt klart nok, at de lå på fideicommissets grund, men såvel Grønsund lodseri som Grønsund færgeri var kongeligt privilegeret. Fra 1807 optræder alle syv husstande fra Grønsund fast i Fideicommissets jordebog; i 1808 med den forklarende bemærkning: »Disse huse staar paa Fidei=Commissets grund og bör derfor svare en eien Grund skat.«²⁸

Sammenholdes folketællingens opgivelser vedrørende personer af hankøn i Hesnæs og Grønsund med kontrolmaterialets, der hovedsageligt er baseret på jordebøgerne og sørullerne (se bilagene), fremkommer følgende billede.

Fra Grønsund genfindes alle de i folketællingen nævnte personer af hankøn i sørullerne og et par stykker ydermere i jordebogsmaterialet.²⁹ Folketællingens 10 personer af hankøn, herunder 6 husstandsoverhoveder, modsvares i sørullerne af 11, herunder 7 voksne, gifte mænd. Da differencen kan lokaliseres til en bestemt husstand (her kaldet G2), skal dennes sammensætning kort præsenteres.

I folketællingen opføres husstanden som bestående af Rasmus Hansen, 24 år og ugift, hans bror, Johan Fridrich Hansen på 13, en ugift søster på 20 (Ane Hansdtr.) samt tjenestefolkene Jens Jensen (24) og Marie Larsdtr. (28). Af sørullerne fremgår det, at beboer Rasmus Hansen har lægdsnr. 20-312, fik søepatent No. 29 i 1802 og da var 23 år. I forbindelse med hans bror, Friderik Hansens optagelse på Søe-Ungdoms-Rullen oplyses, at hans fader er Hans Jørgen Pedersen, der findes indrulleret som No. 20R310.³⁰ Her findes også forklaringen, idet beboer Hans Jørgen Pedersen, 56 år, der blev indrulleret i 1765 er gift og bor i 1803 i Næss.³¹ Højst sandsynligt har det også været tilfældet i 1801, og der kan således ikke påvises nogen modsigelse. Til gengæld må det erkendes, at en anden husstand i Grønsund, her benævnt G7, der bestod af en 71-årig enke med sin 36-årig, ugifte datter selv-

følgelig ikke kan ses i et kontrolmateriale, som det her fremlagte. Det må således konkluderes for Grønsunds vedkommende, at der ikke kunne påvises nogle mangler i 1801-tællingen.

I forbindelse med opgivelserne fra Hesnæs hæfter man sig især ved misforholdet mellem folketællingens 23 husstande (med 38 personer af hankøn) og kontrolmaterialets 19 husstande (med 32 personer af hankøn).³²

En forklaring dukker dog op, hvis man begiver sig til Matrikeldirektoratet i København. Her findes det ældst, kendte kort over Hesnæs, og herpå ses en påtegning, der oplyser: »Rubrique over Jordbrugernes Navne, som boer i Hesnæss Bye: . . .«³³ Her efterfølges den nummererede opstilling 1 til 18 af:

»Stubs Hauge:

19. Ole Jørgensen

20. Niels Klausen

21. Skovrider Ramløse«

At der tilsyneladende kan være tale om en aflægger af Hesnæs bekræftes af Hans Mortensens erindringer fra senere i det 19. århundrede, hvori det fortælles: »Til Hesnæs regnedes ogsaa gjerne Stubshage, 2 Huse, der laa en halv Fjerdingvej N. O. f. Byen, nær Hestehovedet, Falsters østligste Pynt . . . Beboerne i Stubshage vare Ole Skræder . . . og Niels Clausen eller Niels Skovløber.«³⁴

Såvel Ole Jørgensen Skræder (H2), som Niels Clausen Skovløber (H1) genfindes i sørullerne, men også her med Hesnæs angivet som opholdssted.³⁵ Differencen kan således reduceres til 2 husstande, nemlig folketællingens 23, contra kontrolmaterialets 21 husstande.

Sammenholdes husstandsoverhovederne i folketællingen med kontrolmaterialets jordebog fra 1799 (bilag 2) ses fin overensstemmelse i 15 tilfælde.³⁶ Hertil skal lægges, at Jordebogen 1799 i tre tilfælde kun angiver den efterladte enke, nemlig nr. 3 Lars Hansens enke, nr. 12 Hans Rasmussens enke samt nr. 13 Morten Knudsens enke.

Disse tre enker skal altså sammenholdes fire enker i folketællingsmaterialet, nemlig Kirsten Pedersdr. hos Niels Clausen (H1), Maren Mortensdr. hos Ole Jørgensen (H2), Johanne Jensdr. hos Hemming Rasmussen (H5) og Karen Truelsdr. hos Jens Christiansen (H7). Da både 1799-jordebogen og de efterfølgende som nr. 1 har Heming Rasmussen (Foged), er det næppe sandsynligt, at Johanne Jensdr. »har taget plads op« i jordebøgerne. Ved kombination af folketællingens forskellige oplysninger om den enkelte husstands beboere og jordebogen 1799 kan det altså fastslås, at enken Kirsten Pedersdr. hos Niels Clausen (H1) er moder til Karen Hansdr. og følgelig må være Hans Rasmussens Enke (1799–12). At enken Karen Truelsdr. hos Jens Christiansen (H7) er moder til Margrete Larsdr. og følgelig må være

Lars Hansens Enke (1799–3). At enken Johanne Jensdtr. hos Hemming Rasmussen (H5) er moder til Margrete Olesdtr. og følgelig må være Oles enke. Da Ole Olesen (1799–14), hverken optræder i 1801-tællingen fra Hesnæs eller i de senere jordebøger (bilag 4), er det en nærliggende antagelse, at han er død omkring år 1800.³⁷ Derimod er enken Karen Truelsdtr. hos Jens Christiansen (H7) moder til Margrete Larsdtr. og må følgelig formodes at være Lars' enke, hvilket ikke rigtig stemmer med 1799-jordebogens sidstnævnte enke: Morten Knudsens enke.

Sammenholdes husstandsoverhovederne i folketællingen med oplysningerne om sørullernes mandskab (bilag 3) er der god overensstemmelse i 19 tilfælde. Dog kan Morten Olsen (H17) kun opdages, når man bemærker, at hans ene søn Hans Mortensen (20-129) i sørullen anføres med Hesnæs som sit opholdssted i 1803, hvorimod faderen (20-304) i 1804 »gemmer sig« som Morten Olsen, 56, beboer i Næss. Af de førnævnte fire manglende (H4, H13, H15 og H16) kunne som før nævnt kun Peder Jensen, 42 år, (H15) genfindes i 1799-jordebogen. Enkemand, væver og indsidder Peder Jensen på 48 år, indsidder og væver Lars Rasmussen samt daglejer og inderste Peder Hansen ses hverken i sørullerne eller i jordebøgerne . . .³⁸

Sammenholdes folketællingens angivelse af øvrige personer af hankøn, 10 drenge og 5 unge mænd, med sørullernes udvisende, genfindes kun de 9 i sørullerne, og det er endda for Peder Nielsens vedkommende i 1803 i Næss.³⁹ Ganske pudsigt virker det, når man i Hans Olsens og Rasmus Hansens tilfælde kan konstatere, at det i folketællingen omhyggeligt er anført, at de er »wanför söelimit«, samtidig med de ikke er blevet opført i sørullerne. Sønnen fra H16 (Jørgen Pedersen) mangler ganske som hans fader, og Niels Nielsen (H21) har øjensynligt haft held til at »gemme« sin ene søn, Hans Nielsen, for udskrivningsvæsenet. Anders på 6 er indskrevet i 1803, hvorimod Hans på 10 ikke er medtaget. En nærliggende forklaring er vel, at han på dette tidspunkt var ude at tjene andetsteds, og faderen derfor har »glemt« at få ham indskrevet. Tilbage står, at faderen Peder Olsen Sandwig (H23) findes i sørullerne, hvorimod hans to sønner på 22 og 15 øjensynligt mangler. Resultatet bliver således, at 6 personer fra denne gruppe ikke optræder i kontrolmaterialet.

Sammenfattende må det altså fastslås, at der for Hesnæs' vedkommende var et misforhold mellem folketællingens 23 husstande (med 38 personer af hankøn) og kontrolmaterialets 19 husstande (med 32 personer af hankøn). Forskellen blev dog gennem påvisningen af Stubshaves særlige tilknytning til Hesnæs ved officielle opgørelser reduceret til 21 husstande i kontrolmaterialet contra folketællingens 23, og 32 personer af hankøn mod folketællingens 38. Uanset at folketællingen altså medtager to husstande fra Stubshave under Hesnæs uden at det nævnes, må selv de 21 »ægte« Hesnæshus-

stande i forhold til kontrolmaterialets 19 tale til folketællingens fordel, ikke mindst når der kan findes 9 personer af hankøn i folketællingsmaterialet fra Hesnæs, der tilsyneladende mangler i kontrolmaterialet. Selvom dette skyldes kontrolmaterialets utilstrækkelighed – indsidderne anføres ikke i jordebøgerne, vævere optages ikke i sørullerne etc., så illustrerer det folketællingsmaterialets fuldstændighed i forhold til de andre kildegrupper.

Tilsvarende for Grønsunds vedkommende må det konkluderes, at kontrolmaterialet rummede en større usikkerhed end folketællingen. På det foreliggende grundlag må folketællingen 1801 for Østfalsters vedkommende betragtes som mere pålidelig, end hvad der kan opnås gennem en kombination af oplysningerne i søruller og jordebøger.

Under hensyn til af- og tilvanding, muligheden for at værnepligtige i sølimitdistrikterne der ikke regnedes for søvante, i stedet blev udskrevet til soldater,⁴⁰ jordebøgernes fastholden i enker indtil der var betalt indfæstning,⁴¹ og kontrolmaterialets ensidige kønsfordeling m.v. må undersøgelsens resultat betragtes som tilfredsstillende, idet der opnåedes en kontrol af omkring 87% af den mandlige kystbefolkning.

Forudsætter vi, at kontrollen kunne udstrækkes til hele den undersøgte kystbefolkning, nemlig 1801-tællingens 116 personer bosat i Hesnæs, Stubshage og Grønsund, ville det svare til en usikkerhed på en halv snes personer. Ønskes alligevel en endnu mere præcis kontrol, forudsætter det en inddragelse af kirkebogsmaterialet. Dermed inddrages også den tidligere nævnte fejlkilde, hvorved præcisionsgraden i kontrolmaterialet igen kan blive diskutabel. Under hensyn til den generelle kildemæssige situation i perioden ville sådanne anstrengelser næppe stå mål med resultaterne. Hvortil vel også kan lægges, at den fremlagte detailundersøgelse af 1801-tællingen på Østfalster ikke påviste en generel underregistrering.

Pålidelig eller mangelfuld?

Afsluttende skal det påpeges, hvilke typer af mangler der herefter må forventes, ligesom det på dette grundlag skal forsøges at give en samlet bedømmelse af 1801-tællingens pålidelighed.

For det første bør man nok erindre sig Hans Chr. Johansens markante resultat med hensyn til den aldersmæssige spredning, af de personer der måtte mangle. Ganske vist var disse resultater baseret på beregninger udført på materiale fra 1787-tællingen. Men da de mest sandsynlige årsager til sådanne aldersbetingede mangler også har gyldighed for de følgende folketællinger, bør dette forhold huskes. Manglende personer vil altså typisk være yngre mennesker, under 40 år og typisk i 20'erne.⁴²

For det andet skal man køligt overveje konsekvenserne af Brinchs udvælgelsesprincip. Som tidligere nævnt blev Fur sogn valgt, fordi folketællingsli-

sterne viste en markant stigning i folketallet. Der var simpelthen tale om mere end en fordobling af folketallet på 33 år, en stigning som under 1% af de henved 2000 sogne i datidens Danmark kunne hamle op med. Fur var altså under alle omstændigheder atypisk. Skulle vi kritisk bedømme det samlede, landsdækkende folketællingsmateriale, kunne vi altså godt udelukke sådanne atypiske sogne, uden at det resterende materiale ville blive for begrænset. Vælger man til eksempel, at udelade 5% af landets sogne ved sine beregninger, fordi de af forskellige årsager virker meget atypiske eller upålidelige og mangelfulde, så svarer det dog stadig kun til omkring 100 sogne. Folketællingens mandtalslister for de resterende ca. 1900 sogne skulle vel nok kunne gøre det endda! For en slægtsforsker er det selvfølgelig ikke en tilfredsstillende situation, såfremt man har brug for oplysninger fra et »frasorteret« sogn. Men indtil videre kender vi faktisk kun ét sogn i 1801-tællingen, der måske burde »frasorteres«, nemlig Fur sogn i Limfjorden.

For det tredje viste detailundersøgelsen fra Østfalster, at der ikke her fandtes nogen rimelig grund til at betragte kystbefolkningen som mangelfuldt registreret. Dog kan der tages det forbehold, at blandt andet tjenestepiger, der måtte mangle, ikke ville kunne opdages ved brug af denne type af kontrolmateriale. Til gengæld kan kombinationen af jordebøger og søruller, såfremt det anvendes i samspil med kirkebøger, blive en meget præcis kontrol af folketællingernes oplysninger. Datamængden vil dog hurtigt vokse så meget, at selv undersøgelser på sogne-niveau bedst foretages med brug af edb.

På den baggrund virker det ikke rimeligt at konkludere, at folketællingen 1801 – for kystbefolkningens vedkommende – generelt bør betragtes som upålidelig. Af metodiske årsager må det dog fastholdes, at de af Brinch publicerede undersøgelsesresultater bør afføde yderligere detailundersøgelser. Først når der for andre steder i landet er foretaget tilsvarende undersøgelser, kan der med stor sikkerhed konkluderes vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt der kan påregnes betydelige, lokale variationer i de tidlige folketællingers pålidelighed.

Indtil den endelige afklaring af alle usikkerhederne omkring folketællingen 1801 engang måtte være sket, må vi altså slå os til tåls med, at generelt betragtet (i mere end 90% af tilfældene), finder vi dem som fandtes på lokaliteten på tællingstidspunktet. Folketællingen 1801 er altså ganske pålidelig, omend den for enkelte sogne og specielt vedrørende unge mennesker kan være mangelfuld.

Anvendt litteratur

- Andersen, Finn: Sjællands stifts præstearkiver. I: PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT 1979, s. 17 ff.
- Begtrup, Gr.: Beskrivelse over Agerdyrkningens Tilstand i Fyen, Langeland, Ærø, Lolland og Falster. Andet Bind. Kbh. 1806/1979.
- Brinch, Benny: Folketællingen 1801. I: FORTID OG NUTID. Bd. XXV, s. 279 ff. 1973.
- Hartmann, Sys (red.): Husene i Hesnæs. Stubbekøbing, 1984.
- Hesnæsbogen. Blade af Hans Mortensens Levnedsbog. Erindringer fra Hesnæs i aarene 1825–1856. Udgivet af Lolland-Falsters historiske Samfund 1958.
- Hjelholt, Holger: Falsters Historie. Bd. II. Fra enevældens indførelse til udgangen af det 18. aarhundrede. Nykøbing F. 1935.
- Johansen, Hans Chr.: Befolkningsudvikling og familiestruktur i det 18. århundrede. Odense, 1975.
- Johansen, Hans Chr.: Studier i dansk befolkningshistorie 1750–1890. Odense, 1976.
- Jørgensen, Harald og Fridlev Skrubbeltrang: Det Classenske Fideicommiss gennem 150 år. Kbh., 1942.
- Jørgensen, Harald: Lokaladministration i Danmark. Oprindelse og historisk udvikling indtil 1970. En oversigt. (Administrationshistoriske studier nr. 11). Kbh., 1985.
- Lassen, Aksel: Fald og fremgang. Træk af befolkningsudviklingen i Danmark 1945–1960. Aarhus, 1965.
- Lundbæk, Morten (red.): Dansk fiskeri før industrialiseringen. Kbh., 1975.
- Marquard, E.: Folketællingerne og deres Benyttelse. I: FORTID OG NUTID. Bd. III, 1921.
- Morsby, Knud (red.): Åstrup Sogn på Falster. Bidrag til sognets historie. Stubbekøbing, 1976.
- Nørr, Erik: Præst og administrator. Sognepræstens funktioner i lokalforvaltningen på landet fra 1800 til 1841. (Administrationshistoriske studier nr. 4). Kbh., 1981.
- Rosen, Wilhelm von (red.): Rigsarkivet og hjælpemidlerne til dets benyttelse. I. Kbh., 1983.
- Skrubbeltrang, Fridlev: Det danske Landbosamfund 1500–1800. Kbh., 1978.
- STATISTISK TABELVÆRK 1978: VIII, Registerfolketællingen 1. juli 1976. Byer – Sogne. Kbh., 1978.
- STATISTISK TABELVÆRK 1979: V, Registerfolketællingen 1. juli 1976. Hele Landet – bygrupper. Kbh., 1979.
- Wichmann Matthiessen, Christian: Danske byers folketal 1801–1981 (Statistiske undersøgelser nr. 42). Kbh., 1985.
- Worsøe, Hans: Grundbog i slægtshistorie. Kbh., 1976.

Bilag 1:

Kompileret resumé af oplysninger fra familierne anført for Hesnæs og Grønsund. Tabellen læst fra venstre oplyser, den i teksten anvendte husstandskode, husfaderens navn, alder, ægteskabelige status, evt. kones navn og alder. Børn (drengene er anført med navn og alder i parentes), tjenestefolk (såfremt de er af hankøn oplyses navn og alder i parentes).

Husstand: Husfader, alder, familie	G4	Jens Larsen, 52, g. 2. gang m. Karen Rasmusdtr, 41. 2 døtre.
G1 Rasmus Hansen Kiende, 40, g.m. Ane Pedersdtr, 35. 1 datter, 3 tj.folk (:Peder Nielsen, 24).	G5	Lars Olsen, 52, g.m. Kirsten Hansdtr, 52.
G2 Rasmus Hansen, 24 ug., 1 søster, 1 broder (Johan Fridrich Hansen, 13) 2 tj.folk (:Jens Jensen, 24).	G6	Ole Olsen Sandvig, 49, g.m. Birte Hansdtr, 46. 1 datter.
G3 Ole Christiansen, 32, g.m. Dorte Hansdtr, 28. 2 døtre, 1 søn (Peder Olsen, 4).	G7	Lise Madsdatter, 71, enke efter 1. ægteskab. 1 datter.
		Grønsund i alt 10 personer af hankøn.

- H1 Niels Clausen, 40, g.m. Karen Hansdtr, 20. 1 datter samt konens moder.
- H2 Ole Jørgensen, 45, g.m. Karen Andersdtr, 33. 3 døtre samt konens moder.
- H3 Hans Jensen, 72, g.m. Sidse Hansdtr, 62.
- H4 Peder Jensen, 48, enkemd. efter 1. ægteskab. 2 døtre.
- H5 Heming Rasmussen, 40, g.m. Margrete Olsdtr, 31. 1 datter, 1 søn (Ole Hemingsen, 3) samt konens moder.
- H6 Niels Truelsen, 60, g. 2. gang m. Karen Larsdtr, 45. 1 søn (Lars Nielsen, 13).
- H7 Jens Christiansen, 37, g.m. Margrete Larsdtr, 33. 3 døtre, 2 sønner (Lars Jensen, 10 og Hans Jensen, 5) samt konens søster og konens moder.
- H8 Ole Hansen, 53, g.m. Bodil Troelsdtr, 50. 1 søn (Hans Olsen, 26).⁴³
- H9 Niels Pedersen, 33, g. 2. gang m. Margrete Rasmusdtr, 24. 1 datter, 1 søn (Peder Nielsen, 5) samt konens broder (Lars Rasmussen, 20).
- H10 Heming Andersen, 43, g.m. Catrine Rasmusdtr (2. ægtesk.), 60. 1 datter.
- H11 Peder Nielsen, 60, g. 2. gang m. Sidsel Pedersdtr, 61.
- H12 Christian Olsen, 59, enkemd. efter 1. ægteskab.⁴⁴
- H13 Lars Rasmussen, 34, g.m. Kirsten Christ:dtr, 26. 2 døtre.
- H14 Lars Nielsen, 58,⁴⁵ g.m. Karen Jensdtr, 72. 1 tj.pige.
- H15 Peder Jensen, 42, g.m. Karen Larsdtr, 54.
- H16 Peder Hansen, 40, g. 2. gang m. Kirsten Larsdtr, 40. 2 døtre, 1 søn (Jørgen Pedersen, 3).
- H17 Morten Olsen, 55, g.m. Grete Jørgensdtr, 47. 2 døtre, 2 sønner (Peder Mortensen, 24 og Hans Mortensen, 11).
- H18 Peder Hansen, 74, gift 2. gang m. Karen Troulsdtr, 60. 1 datter.
- H19 Hans Rasmussen, 53, g. 2. gang m. Margrete Hansdtr, 56. 1 søn (Rasmus Hansen, 20).⁴⁶
- H20 Lars Jensen, 65, g.m. Birte Hansdtr (2. ægtesk.), 65. 1 datter.
- H21 Niels Nielsen, 42, g.m. Ane Andersdtr, 40. 1 datter, 2 sønner (Hans Nielsen, 10 og Anders Nielsen, 6).
- H22 Hans Nielsen, 32,⁴⁷ g.m. Karen Clausdtr (2. ægtesk.), 51. 2 døtre.
- H23 Peder Olsen Sandwig, 54, g.m. Ane Olsdtr (2. ægtesk.), 55. 1 datter, 2 sønner (Ole Pedersen, 22 og Henning Pedersen, 15).
- Hesnæs i alt 38 personer af hankøn.

Bilag 2:

Afskrift af Fideicommissets Jordebog 1799, dateret 31. december 1799:

Hesnæs:

1. Heming Rasmussen
2. Niels Truelsen
3. Lars Hansens Enke
4. Ole Hansen
5. Niels Pedersen
- 5.sic! Henning Andersen
6. Peder Nielsen
7. Christian Olsen
8. Lars Nielsen
9. Peder Olsen

10. Peder Jensen
 11. Morten Olsen
 12. Hans Rasmussens Enke
 13. Morten Knudsens Enke
 14. Ole Olsen
 15. Hans Jensen Amager
 16. Hans Rasmussen
 17. Lars Jensen
 18. Peder Hansen
- Ialt 19 husstande (16 personer af hankøn).

Bilag 3:

SØRULLERNES MANDSKAB, Anno 1803, 2. Sjæll. distr. 20, lægd:

Kompileret resume af oplysningerne i Hoved-, Extra- og Ungdomsrullen. Tabellen viser (fra venstre) nummerering af de personer, der er inddraget i opbygningen af kontrolmaterialet. Lægdnummer (U = Ungdom, R = Extra), navn, alder, opholdssted, inrulleret første gang/seneste fremmøde.

- 20-o96 Søren Wilhelm Peder-
sen, 24, -, Rømt.
- 20-o97 Anders Rasmussen,
16, Næss, 1803/-.
- 20-o98 (20Uo93) Christoffer Rasmus-
sen, 12, Næss, 1803.
- 1 20-100 Jens Jensen, 23, be-
boer i Grønsund,
1802/1804.
- 20-101 Hans Jensen, 17,
Næss, 1796/1804.
- 2 20-106 (20R257) Jens Larsen, 51, be-
boer i Grønsund,
1802/1804.
- 3 20-107 Niels Clausen, 41, be-
boer i Hæsnæs, 1802/
1804.⁴⁸
Fader til 20B364.
- 4 20-108 (20R258) Lars Olsen, 50, be-
boer i Grønsund,
1802/1804.⁴⁹
- 5 20-111 Heming Andersen,
40, Hæsnæs, 1802/
1804.
- 6 20-117 Truels Nielsen, 28,
Hæsnæs, -/1804.⁵⁰
- 7 20-118 Peder Nielsen, 25,
Grønsund, 1802/
1804.⁵¹
- 8 20-120 (20Uo94) Lars Nielsen, 13,
Hæsnæs, 1803.
- 9 20-123 Jens Christiansen, ?,
Hæsnæs, 1801/-.⁵²
Fader til 20-171, -228
og -291.
- 10 20-124 Ole Christiansen, 33,
beboer i Grønsund,
1802/-.⁵³
Fader til 20-224, -
B367 og -B374.
- 11 20-127 Peder Jørgensen, 41,
beboer i Hæsnæs,
1802/-.⁵⁴
- 12 20-128 Peder Mortensen, 25,
Hæsnæs, -/1804.⁵⁵
- 13 20-129 (20Uo95) Hans Mortensen, 13,
Hæsnæs, 1803.⁵⁶
- 14 20-131 Heming Rasmussen,
40, beboer i Hæsnæs,
1802/1804.
Fader til 20-252.
- 15 20-171 (20Uo96) Lars Jensen, 10, Hæs-
næs, 1803.
- 20-194 (29Uo98) Niels Hansen, 12,
Præstevænget, 1803.
- 20-202 (20Uo99) Anders Nielsen, 7,
Næss, 1803.⁵⁷
- 16 20-214 Lars Rasmussen, 20,
beboer i Hæsnæs,
1803/-.
- 17 20-221 Christen Pedersen, ?,
Hæsnæs, 1796/1804.⁵⁸
Fader til 20B366.
- 18 20-224 (20U100) Peder Olsen, 6, Grøn-
sund, 1803.
- 19 20-227 (20U101) Peder Nielsen, 6,
Grønsund, 1803.
- 20 20-228 (20U102) Hans Jensen, 6, Hæs-
næs, 1803.
- 21 20-229 (20R259) Ole Jørgensen, 43, be-
boer i Hæsnæs, 1796/
1804.
- 20-232 (20U103) Hans Hansen, 5, Præ-
stevænget, 1803.
- 22 20-252 (20U104) Ole Henningsen, 4,
Hæsnæs, 1803.
- 20-279 (20U105) Peder Hansen, 2, Præ-
stevænget, 1803.
- 20-291 (20U106) Peder Jensen, 1, Hæs-
næs, 1803.
- 23 20-294 Rasmus Hansen Ki-
ende, 42, beboer i
Grønsund, 1802/-.⁵⁹
Fader til 20-329.
- 20-295 (20R260)⁶⁰ Hans Knudsen, 60
(62), beboer i Præste-
vænget, 1802/1804.⁶¹
Fader til 20-194, -232
og -279.
- 24 20-296 Niels Nielsen, 42, be-
boer i Hæsnæs, 1802/
1804.⁶²
Fader til 20-202.
- 25 20-297 (20R261) Niels Truelsen, 60,
Hæsnæs, 1789/1804.
Fader til 20-120.
- 26 20-298 (20R262) Ole Hansen, 58, Hæs-
næs, 1789/1804.
- 20-299 (20R263) Rasmus Hansen, 50,
Næss, 1800/1804.⁶³
Fader til 20-o98.
- 27 20-300 (20R264) Peder Nielsen, 60,
Hæsnæs, 1789/1804.
- 28 20-301 (20R---) Christian Olsen, 64,
Hæsnæs, 1786/1804.⁶⁴
- 29 20-302 (20R265) Lars Nielsen, 57, be-
boer i Hæsnæs, 1789/
1804.
- 30 20-303 (20R266) Peder Olsen, 55, be-
boer i Hæsnæs, 1786/
1804.⁶⁵

- 20-304 (20R267) Morten Olsen, 56, beboer i Næss, 1793/1804.
Fader til 20-129.
- 31 20-305 (20R268) Ole Olsen, 50, beboer i Grønsund, 1785/1804.
- 32 20-306 (20R269) Hans Jensen, 76, Hæsnæs, 1802/1804.
- 33 20-307 (20R270) Hans Rasmussen, 56, Hæsnæs, 1789/1804.
- 34 20-308 (20R271) Lars Jensen, 66, Hæsnæs, 1788/1804.
- 35 20-309 (20R272) Peder Hansen, 70, beboer i Hæsnæs, 1802/1804.
- 20-310 (20R273) Hans Jørgen Pedersen, 56, beboer i Næss, 1765/1804.
Fader til 20K313.
- 36 20-311 (20R274)⁶⁶ Niels Pedersen, 34, beboer i Hæsnæs, 1784/1804.
Fader til 20-227, -333 og -B370.
- 37 20-312 Rasmus Hansen, 23, beboer i Grønsund, 1802/-.⁶⁷
- 38 20K313 (20U107) Friderik Hansen, 13, Grønsund.⁶⁸
- 20-314 (210R275) Jens Jensen, 60, beboer i Næss, 1767/1804.
- 20-315 (Halsted 14A287)
- 20-329 (20U108) Christian Mathiasen, 17, Aastrup, 1803/-.
Hans Peder Rasmussen, f. 21. Feb. 1802.
- 20-333 (20U109) Rasmus Nielsen, f. 15. Maii, 1802.
- 20A353 Johannes Johansen, 40 i 1802, 1804/1804.⁶⁹
- 39 20-354 (20R278) Hans Nielsen, 32, beboer i Hæsnæs, -/1804.⁷⁰
- 20B364 Hans Peter Nielsen, f. 22. Jan. 1804.
- 20B366 Peder Christensen, f. 29. Jan. 1804.
- 20B367 Jens Olesen, f. 8. Marts 1804.
- 20B370 Niels Nielsen, f. 7. Aug. 1804.
- 20B374 Hans Christian Olesen, f. 14. Apr. 1805.
- For Grønsund: 11 personer. For Hæsnæs 29 minus 1 født i 1803, men plus 2, der i folketællingen står opført som bosat i Hæsnæs, nemlig (i H21) Anders Nielsen på 7 og (H17) Morten Olsen, 56, beboer i Næss i 1804. I alt 11 + 30 = 41 personer.

Bilag 4:

Kompileret afskrift af Fideicommissets jordebøger, 1805, -06 og -08, henholdsvis udateret, 31. december 1806 og 24. oktober 1807:

Hæsnæs:

1. Heming Rasmussen Foged
2. Niels Truelsen
3. Lars Hansens Enke
4. Ole Hansen Otte
5. Niels Pedersen Skipper
6. Hemming Andersen
7. Peder Nielsen Skipper
8. Christian Olsen
9. Lars Nielsen Skipper
10. Peder Olsen
11. Peder Jensen Leire
12. Morten Olsen
13. Hans Rasmussens Enke
14. Morten Knudsens Enke

15. Johannes Dahl

16. Hans Amager
17. Hans Carlsen
18. Lars Jensens Enke
19. Peder Jensen

Grønsund:

1. Færgehuset⁷¹
2. Lodshuset
3. Do. Lodshuus
4. Jens Lolleke
5. Lars Kiöl
6. Ole Christiansen
7. Peder Hoffmand⁷²

Noter

1. Efter indstilling fra Danmarks Statistik bestemte økonomiministeren i 1974, at der ikke skulle afholdes en traditionel folke- og boligtælling i 1975. I stedet udarbejdede Danmarks Statistik en såkaldt registerfolketælling baseret på oplysninger uddraget af centrale, administrative registre, nemlig det centrale personregister CPR, kildeskattesystemets registre, erhvervsregistret og det integrerede elevregister. Der henvises iøvrigt til Statistisk Tabelværk, især 1978: VIII og 1979: V. Registerfolketællinger er blevet udført i 1976, 1981 og 1986.
2. Folketællingen 1911 er kun tilgængelig for forskere efter forudgående ansøgning. Se iøvrigt Rosen (red.) -83, s. 360 ff. vedr. folketællinger generelt samt Marquard -21 om deres anvendelse. Specielt om de nyeste folketællinger kan f.eks. henvises til s. 12, 15 og 33 f. hos Wichmann Matthiessen -85.
3. Fra enkelte lokaliteter, bl.a. Horsens og flere sønderjyske købstæder er der dog bevaret optællingslister fra 1769, ligesom der i andre sammenhænge er foretaget forskellige former for tællinger, opgørelser og beregninger. Her vil dog kun de officielle, landsdækkende folketællinger blive omtalt. Se iøvrigt Johansen -75, s. 12 ff. Worsøe -76, s. 35 f.
4. Undersøgelsen godtgør, at 415 personer, kan registreres i de 26 sogne både før og efter folketællingen 1787 uden at være medtaget i tællingen. Fejlprocenten i de enkelte sogne svingende mellem 2 og 12%. For en nærmere redegørelse henvises til Johansen -75, s. 69 ff., spec. tabel 7.22.
5. Brinch -73, s. 291.
6. Hans Chr. Johansen nævner således undersøgelsen uden yderligere kommentarer. (Johansen -75, s. 69).
7. Brinch -73, s. 280.
8. Sst. s. 286.
9. Sst. s. 287.
10. For dette og det flg., se sst. s. 288 f.
11. Sst. s. 291.
12. Vedr. dette og det flg. henvises til Finn Andersens udemærkede artikel i Personhistorisk Tidsskrift 1979, s. 17 ff. samt Jørgensen -85, s. 236 ff. Det grundlæggende værk om præstens embedsforretninger er Nørr -81, der dog kun nævner folketællings-opgaven en passant (s. 411, note 8).
13. Andersen -79, s. 31 f.
14. Her citeret efter Lassen -65, s. 395, hvor cirkulæret gengives in extenso.
15. Brinch oplyser (s. 291), at mange drenge blev angivet til alderen 11-15 år, selvom de var flere år ældre, formodentlig for at unddrage sig udskrivning til militærtjeneste.
16. »Det er et herligt skue at se den frosne landbo stå med vanter og hatslag ved havet for at vente fiskerens komme, mens den glade fisker i bare skjortærmer stager sin kåg til land. Ej ved den fremmede, at han gerne er i trøje og skjorte under den ydre skjorte. og derfor undres han over, hvordan han i bare ærmer kan udholde den frost og kulde, som bonden i al sin kisteklædning dog ej en eneste nat synes at kunne tåle.« beretter den lokale skolelærer Møller i 1833 fra landsbyen Hov, lige nord for Limfjorden. Her citeret efter: Lundbæk (red.) -75, s. 11.
17. Brinch -73, s. 282 f. Johansen -75, s. 55 ff.
18. Beskrivelse over Agerdyrkningens tilstand i Danmark. Lolland og Falster, s. 822.
19. Vedrørende udskrivningsvæsenets søruller og sølimitter henvises til en kommende artikel her i tidsskriftet. (Red. anm.).
20. FT 1801, bd. 70. Landsarkivet. Kbh. Da folketællingens anvendelse af betegnelsen »Familie« for en husstand, indbefatter eventuelle tjenestefolk, er der i det følgende anvendt betegnelsen »husstand«. Derimod anvendes betegnelsen »familie«, når der menes de beslægtede i den enkelte husstand. Der anvendes overalt folketællingens egen aldersangivelse af personerne (det løbende år). Nyfødte angives altså til alderen 1, og ønsker man normal aldersangivelse fratrækkes følgende 1 år fra det angivne.
21. *Næss:*
Anders Rasmussen, 16 år. Hans Jensen, 17 år. Christoffer Rasmussen, 12 år. Anders Nielsen, 7 år.
Rasmus Hansen, 50 år. Morten Olsen, 56 år. Hans Jørgen Pedersen, 56 år. Jens Jensen, 60 år.

- Ialt 4 mænd og 4 drenge.
22. Syns- og besigtigelsesforretning i anledning af Falster lands deling i to districter, Nyekøbing og Stubbekøbing. Datum 12de Februarii, anno 1745. (Afskrift af dokument fra 1741). Rigsarkivet, Rentekammeret, 2244-221.
 23. Det Classenske Fideicommiss' Arkiv. Arkivalier fra tiden efter 1792. Gruppen jordebøger 1793–1899. (Anvendte: 1799, 1805, 1806, 1808, 1813 og 1815). Reg. B-18. Landsarkivet, Kbh.
 24. F.eks. Jørgensen & Skrubbeltang -42, s. 331 og 340.
 25. Her citeret efter Morsby (red.) -76, s. 110. Se iøvrigt Hartmann (red.) -84, s. 10 ff.
 26. Hjelholt -35, II, s. 281.
 27. Morsby (red.) -76, s. 121.
 28. Jordebog over Det Classenske Fideicommisses Godser Corselitze og Carlsfeldts Huuse med og uden Jord i Aaret 1808. Landsarkivet. Kbh.
 29. G1=20-194, G2=20-312, G3=20-124, G4=20-106, G5=20-108, G6=20-305. Peder Nielsen i G1=20-118, J. F. Hansen i G2=20K313, Jens Jensen i G2=20-100 samt Peder Olsen i G3=20-224.
 30. Ungdomsrullen tal No. 107, Lægds løbeno. K 313 i Søe-Ungdoms-Rulle 1803 for 2. Sjæll. district. Nyekøbing amt, lægd 20. Rigsarkivet. Udskrivningsvæsenet. Generalrigskommissæren. Lægdsruller.
 31. Lægds løbeno. 20R310. Extra Rulle patent No. 273. Gl. Hovedrulle No. 27. Søe-Extra-Rulle 1803 for 2. Sjæll. district. Nykøbing amt, lægd 20. Rigsarkivet. Udskrivningsvæsenet. Generalrigskommissæren. Lægdsruller.
 32. Tallet 32 fremkommer ved dels at indtage alle i sørullerne, hvor opholdsstedet angives som Hesnæs, 28 personer, nemlig 29 minus 1, som er født i 1803, men plus 1 (20-202: Anders Nielsen på 7 fra Næss (i H21 i 1803), se bilag 3) samt 3 fra jordebogen dateret 31.12.1799: Peder Jensen (1799–10), Morten Olsen (1799–11) og Ole Olsen (1799–14), der ikke ses i sørullerne. Hertil kunne tilføjes Johannes Dahl (15.), Hans Carlsen (17.) og Peder Jensen (19.) fra den kompilerede afskrift af de senere jordebøger (bilag 4), idet disse går ind på de tre førnævnte pladser i jordebogen.
 33. Copie Cort over SUNDS SKOV under Cortzelitze paa Falster. Opmaalt i Aaret 1795 af Lund. (Hesnæs By, Åstrup sogn. Matrikeldirektoratet).
 34. Hesnæsbogen, s. 17.
 35. 20R229 Beboer Ole Jørgensen, 43, gift. 20-107 Jordløs husmand Niels Clausen, 41, gift m. 2 nu 3 børn.
 36. 1799-1=H5, -2=H6, -4=H8, -5=H9, -5(sic!)=H10, -6=H11, -7=H12, -8=H14, -9=H23, -10=H15, -11=H17, -15=H3, -16=H19, -17=H20 samt 1799-18=H18. Stubshage = H1 og H2.
 37. Antagelsen finder dog ikke grundlag ved en gennemgang af Åstrup sogns kirkebog for perioden 1798–1808, idet Ole Olsen ikke ses nævnt blandt sognets døde. Landsarkivet, København, (film-nr. 656-1+2+3).
 33. Copie Cort over SUNDS SKOV under Cortzelitze paa Falster. Opmaalt i Aaret 1795 af Lund. (Hesnæs By, Åstrup sogn. Matrikeldirektoratet).
 34. Hesnæsbogen, s. 17.
 35. 20R229 Beboer Ole Jørgensen, 43, gift. 20-107 Jordløs husmand Niels Clausen, 41, gift m. 2 nu 3 børn.
 38. H1=20-107, H2=20-227, H3=20-306, H4: mangler, H5=20-131, H6=20-297, H7=20-123, H8=20-298, H9=20-311, H10=20-111, H11=20-300, H12=20-301, H13: mangler, H14=20-302, H15: mangler, H16: mangler, H17=20-304, H18=20.309, H19=20-307, H20=20-308, H21=20-296, H22=20-354, H23=20R303.
 39. 20-252: Ole Hemmingsen, 3 år (i H5), 20-120: Lars Nielsen, 13 år (i H6), 20-171: Lars Jensen, 10 år (i H7), 20-228: Hans Jensen, 5 år (i H7), Hans Olsen, 26 år (i H8), 20-227: Peder Nielsen, 5 år (i H9), 20-214: Lars Rasmussen, 20 år (i H9), Jørgen Pedersen, 3 år (i H16), 20-128: Peder Mortensen, 24 år (i H17), 20-129: Hans Mortensen, 11 år (i H17), Rasmus Hansen, 20 år (i H19), Hans Nielsen, 10 år (i H21), 20-202: Anders Nielsen, 6 år (i H21), Ole Pedersen, 22 år og Henning Pedersen, 15 år (i H23).
 40. Rosen (red.) -83, s. 584.
 41. E.g. Skrubbeltang -78, s. 348 f. og 413 f.

42. Jvr. dog Brinchs bemærkning om de 0-4-årige. Sandsynligvis er Fur sogn også atypisk på dette område.
43. Ugift, søelimit, wanför.
44. Fisker med lidet jord og udtient husar.
45. Fisker med lidet Jord og i tjenst som Land Soldat.
46. Søelimit, wandför.
47. Indsidder og wandför.
48. Jordløs.
49. Er Loots karl, bruges ei formeldst Svag-hed.
50. Endnu ingen «fremmøde» S:s: 1804.
51. G1. Loots. Endnu Reserve Loots. S:s: 1804.
52. Ses hverken i Hovedrullen eller Extra-rullen.
53. Er Loots Endnu.
54. – har tient 6 Aar som Soldat.
55. Med Rothe 1802, fisk: 1803. Dimit: 19. Juli 1803. W:L: 1803 endnu ikke hjem-kommen. Endnu i farten S:s: 1804.
56. Til H:R: 1805.
57. Det bemærkes at faderens opholdssted i Hovedrullen (20-296), anføres som Hæs-næs. I folketællingen 1801 regnes dren-gen da også til husstanden i Hesnæs – sammen med sin storebror Hans, der iøvrigt ikke ses i Ungdomsrullen.
58. Ses ikke hverken i Hovedrullen eller i Extrarullen.
59. Er fast Loots.
60. 5/4 «?».
61. Ei mødt 1802, 1803. Fik E. R. Patent No. 260. S:s: 1804.
62. Landløs – har nu 5 børn. S:s: 1804.
63. Hjemkommen tidl. Ei 1803, fik E. R. Pa-tent No. 263 S:s: 1804.
64. Mødte ei S:s: 1804.
65. Ei mødt 1802, 1803. Fik E. R. Patent No. 266 S:s: 1804.
66. 5/4 «?».
67. Er fast Loots.
68. Til H:R: 1805.
69. Overført fra Stavanger District ifl. Colle-gie Ordre ved afgs. Nov. 1803.
70. Krøbling – noget gebrækkelig, er rulle lægds nr. 116, fik E. R. Patent No. 278 . . .
71. I jordebogen 1815 tilføjes: »beboes af Ole Olsen.«
72. I jordebogen 1815 er tilføjet: »lods, Hestehoved. Jens Skytte, lods, Hestehoved. Anders Rasmussen, lods, Hestehoved.«

En overraskende dattersøn i Stantemachers hus i Viborg

Af
Georg Albeck

Ifølge Viborg-folketællingen pr. 18/2 1834 opholdt sig hos Christine Stantemacher¹ i hendes hus nr. 17 i Lille St. Hansgade² en »Dattersøn« benævnt »Carl Nicolai Wilhelm«, intet efternavn, opgivet alder 8 år. Den øvrige husstand bestod af det yngste af Christines børn i hvad man vel idag vil kalde »parforholdet« med den afdøde stiftamtmand Niels Sehested (1756–1821),³ datteren Edel Margrethe, f. Viborg 9/1 1815. Desuden som logerende den 19-årige kontorist Peter Frederik Gjerulff. De tre øvrige børn, datteren Christine, f. 16/8 1805 og sønnerne Niels, f. Viborg 18/5 1808 og Jens, f. Viborg 30/10 1811 var ikke mere hjemmeboende. Niels var i Kolding hvor han lærte guldsmedehåndværket og blev mester i 34 og Jens studerede teologi i København. Om den ældste datter siges det i Aage Bondes skrift om professor Rasmus Nielsen i Viborg, at hun må være mor til »dattersønnen« og det tilføjes at hendes »senere skæbne kendes i øvrigt ikke«.⁴ Mens de fire børn havde antaget efternavnet Nielsen efter at de var blevet anerkendte som arvinger efter Niels S., var det først efter at have fulgt med Edel Margrethe til København, at deres mor kaldte sig enkefru Nielsen.

Den efterfølgende undersøgelse af hvorledes det egentlig forholdt sig med den lille drengs herkomst førte til et helt lille puslespil med beslægtede og andre, brikker i en mosaik af krydsende menneskeskæbner. Men nu til sagen, først:

Dattersønnens moder: Christine f. 16. aug. 1805

Hendes dåb leder man forgæves efter i kirkebøgerne for Viborg, tilsyneladende er hun heller ikke blevet døbt i et sogn hvor Sehested på den tid havde ejendom. Om hendes konfirmation meddeler Viborg domsogns kirkebog under dato 1820, første søndag efter påske, følgende: nr. 2 (af pigerne) Christine Stantemacher, født d. 16. august 1805. Kun moderens, ikke faderens navn oplyses, hvorimod man får at vide, at hendes opførelse har været meget god og at hun blev vaccineret af chirurgus Bagger.⁵

Vi ved således ikke hvor barnet og moderen opholdt sig i tiden omkring

fødslen. Christine, som efter konfirmationen og stiftamtmandens død som sine søskende antog efternavnet Nielsen, havde inden 1834-tællingen, måske ikke længe efter konfirmationen, forladt hjemmet.

En oplysning i Gerhardt Heilmanns slægtbog⁶ førte på sporet. Det siges her, at på den tid da hun forlovedes med Claus Heilmann lærte hun husholdning i Asperup præstegård. Herefter kunne det af sognets kirkebog ses, at vielsen fandt sted d. 18/7 1833.⁷ Heilmann, som var søn af sognets degn havde forinden i en årrække været landmand men var nu blevet vejassistent under vejinspektoratet i Odense og Christines oplæring i præstegården havde også stået på i en årrække. Ifølge sognets folketælling pr. 18/2-34 var de nygifte da bosat i et hus i Baaring som naboer til degnen Ove Juel Heilmann i Degne- og skoleholderhuset. Hos sig har de en lille dreng, f. 1/2-34, unægtelig lovlig hurtigt efter vielsen. Fem år senere, pr. 1/2-40 har ægteparret hos sig foruden tre fælles drengebørn en 13-årig søn ved navn Wilhelm Harald Nicolai Christensen. Ved konfirmationen i Asperup året efter, d. 18/4-41,⁸ hed han Harald Nicolai Wilhelm Christensen og her anføres det at Heilmann er »Pleiefader«. Endvidere fremgår det, at konfirmanden fødtes d. 21. februar 1827 i Viborg. Navnet er nu korrekt, men det vil vise sig at hverken fødslen eller dåben fandt sted i Viborg. Vi kan så stille spørgsmålet:

Hvor blev Dattersønnen døbt?

Før vi fik anbragt denne brik måtte fantasien tages til hjælp. Født i 1827 havde Wilh. Harald Nic. Christensen alderen til at han kunne have deltaget i felten i 1. slesvigske krig. En kgl. kundgørelse af 1/2 1876 havde åbnet mulighed for at overlevende veteraner fra det 25 år tidligere så heldigt afsluttede felttog skriftlig kunne ansøge krigsministeriet om at modtage en erindringsmedalje. De således modtagne ansøgningsskemaer opbevares i Forsvarets arkiver, altså afsted og se efter. Det første skema under: Christensen viste sig at være fra vor Harald Nicolai Wilhelm. Det indeholdt oplysning om at ansøgeren fødtes i Give, de øvrige data for tidspunkt og navn stemte derimod med Asperup-kirkebogens. Medaljen blev ham tildelt da han som menig i Livgardens 1. kompagni var i felten 1849 og -50. Han havde undgået såvel tilfangetagelse som at blive såret, dog havde han været på lazaret i Sønderborg på grund af en fodbeskadigelse. Han havde ikke haft nødvendig at modtage nogen form for pension efter hjemsendelsen. Han var i 1876 proprietær på gården Tanderup pr. Fjeritslev og var medlem af våbenbroderforeningens Løgstørafdeling.

Herefter kunne i Give sogns kirkebog⁹ læses følgende: »1827, Døbt som nr. 7 i året, født 21/2 Harald Nicolay Wilhelm Christensen, døbt i hjemmet 22/2, i Kirken 13/4«. Moderen er som formodet Christine Nielsen. Om hen-

des siges det at hun »er conditioneret paa Haraldskiær men opholder sig paa Synderst hovedgaard«. Om barnets fader hedder det at »udlagt Barnefader er Handelsbetjent Christensen«. Det oplyses ikke om der var indskrevne faddere. Da det falder svært uden videre at acceptere den udlagte barnefader som den biologiske, vil vi se lidt nærmere på barnemoderens forhold og opholdssteder før og efter fødslen.

Moderens to opholdssteder indenfor Vejle amt

At Christine var conditioneret på hovedgården Haraldskiær må betyde at hun var i tjeneste, havde bestilling der. Hvad enten det har været som tjenestepige eller husjomfru. Vel snarest det første, da hun på den tid kun var 21. Men det fremgår tillige at hendes opholdssted på fødsels-tidspunktet og efter fødslen var ændret fra herregården i Skibet sogn, Torrild herred til gården Sønderst hovedgård i Give sogn, Nørvang herred. Ejer af begge disse gamle herregårde var på denne tid den tidligere Vejle-købmand, kgl. agent Nicolai Nyholm (14/8 1788 – 21/10 1874. G. 1. d. 1/7 1814 m. enken Jochumine Øllegaard Charlotte Lautrup, f. Sidelmann (Sneum 12/4 1776 – ?). Skilt 1827. G. 2. d. 21/12 32 m. Mathilde Catharine Erasmie Ammitzbøll (25/10 1808 – 15/8 1884).

Da den 25-årige købmand i Vejle giftede sig med den næsten 38 år gamle enkefrue lagdes grunden til hans fremtidige karriere på det jyske hovedgårdsmarked under lavkonjunkturen efter statsbankerotten i 1813. Fremgangsmåden, som mand og mand imellem kaldtes »Gaardslagtning«, men dog også havde en social nyttevirkning, bestod i billig auktionskøb af den nødlidende hovedgård, udstykning og frasalg af tilliggende jorder og slutte- lig salg af selve hovedparcellen.

Hjælpemidlet til starten af denne livslange virksomhed fik Nyholm ved sit ægteskab med enken efter oberstløjtnant Lautrup. Ved dennes død 15/1 1811 arvede enken en obligation (gælds-brev) pålydende 45.666 rdl. udstedt af køberen af »Haraldskiær« til Lautrup, som i 1806 solgte gården som var tilfaldet ham efter hans første kones død.¹⁰ Haraldskiærs nye ejer var vant til gammeldags landbrug og viste sig ude af stand til at klare sine forpligtelser i henhold til gælds-brevet. Nyholm øjnede snart en chance for en fordelagtig erhvervelse af den gamle adelsgård. Da renter og afdrag udeblev fik han i 1820 dom over skyldneren hvorefter han det følgende år lod sig godset udlægge og derefter selv købte det i 1822 for 12.500 rdl. sølv. Ægteparret Nyholm flyttede samme år ind på ejendommen, hvor Christine på et eller andet tidspunkt kom i tjeneste hos dem.

Samme år havde Nyholm i fællesskab med andre købt Sønderst hovedgård, som han i 1825 overtog som ene-ejer.

Om ægteparret Nyholms samliv som forblev barnløst, hun havde børn i

sit første ægteskab, han i sit næste, siges, at det var ulykkeligt og at ægtefællernes skilsmisse, som ifølge flere af bøgerne om Nyholm slægten fandt sted i året 1827, skete efter fælles overenskomst. Om Nyholms forældre, sognepræst i Nyborg Christopher Nyholm (1750–1821), g. 14/7 1779 m. Beate Jacobine Würmfeldt (1759 – 6/6 1821) siger Søren B. Nyholm i bogen om Nyholm slægten fra 1933, at præstefruen var meget smuk men letsindig, præsten temperamentsfuld. Det urolige ægteskab siges at have sat sit præg på børnene, en datter blev således skilt på grund af utroskab, ligeså sønnen Nicolai.¹¹ Af de forskellige skildringer i slægtsbøgerne tegner der sig det billede af agentens personlighed, at herskende karaktertræk hos ham var utålmodighed og hang til at være sin egen herre, fri af alle forbud og hæmninger, men også hjælpsom, dette gjaldt også forholdet til den fraskilte hustru og hendes børn af 1. ægteskab. Han skal desuden altid have været parat til at hjælpe hvor det var påkrævet, hans »Pung var aldrig lukket« er det sagt. Det siges tillige om ham at han var glad for børn og ikke så lidt af et familiemenneske.

Opbrud

Er det rigtigt som slægtsbøgerne oplyser, at skilsmissen fandt sted i 1827, har fru Charlotte Nyholm nok forladt Haraldskiær dette år. Det har ikke vist sig muligt at opklare hvor hun drog hen med børnene af 1. ægteskab eller hendes senere skæbne, men hun synes ikke at have opholdt sig i Vejle på folketællingsdatoen 18/2 34.¹² I nogle af Nyholm-slægtsbøgerne angives det at hun døde 25/10 1855. Nævnte dag døde ganske vist en Carlotte Nyholm i København og begravedes torsdag d. 30/10 fra Frue kirke, men hun hed Carlotte Cathrine Elisabeth til fornavn og var ugift datter af toldkasserer Nyholm i Køge.¹³

Christine og hendes husbond blev heller ikke længe på Haraldskiær. Nyholm solgte ganske vist først gården i 1829, for mere end det tredobbelte af hvad han havde købt den for, men kan have forladt stedet før. Christine måtte vente med at begive sig afsted med spædbarnet på en længere, på den tid besværlig, rejse. Måske tilbragte hun den sidste del af denne ventetid på Haraldskiær da Nyholm tidligere skilte sig af med Sønderst hovedgaard. Af en lægdsrulle¹⁴ fremgår det at Harald Nicolai Wilhelm ankom til Viborg d. 7/2 28, i selskab med sin mor må man gå ud fra. Selv om hun også havde en morbror i byen, bager Frantz Jesper Stantemacher, tør vi nok gå ud fra at hun straks fik ophold med den knap etårige hos moderen i Lille St. Hansgade. Men tilbage til sagen:

Hvem var barnets biologiske fader?

Det er jo fristende at udpege Christines husbond på Haraldskiær, i betragt-

ning af hvad vi har erfaret om dennes personlige egenskaber, det uharmoniske, ulykkelige barnløse ægteskab med en 12 år ældre enke. Og hvis man kan fæste lid til oplysningen om at skilsmissen fandt sted netop det år Christine nedkom og med utroskab som årsagen.¹⁵ Men et direkte bevis mangler. En udtalelse fra barnefaderen eller at utroskab nævnes i skilsmissebevillingen hvis en sådan findes. Den er forgæves eftersøgt i kancelliets og Vejle amts arkiver, er muligvis forlængst kasseret under arkivoprydning. Enhver tvivl bør som bekendt komme en mistænkt tilgode. Vi må da lade denne brik i spillet ligge. Om den udlagte handelsbetjent kan tilføjes, at han minder om den handelsmand Nielsen som var udlagt som barnefader ved fødslerne i Christines familie. Det er vel ikke hende som her har hentet ideen med Christensen? Men muligheden for at han kan være barnets fader kan som sagerne stiller sig jo heller ikke udelukkes . . .

Hvordan kom Christine til en præstegård i det nordvestfynske?

Til besvarelse af dette, som man plejer at sige »gode spørgsmål«, centralt i det slægtsmønster som synes at tegne sig, bliver det nødvendigt at hente kendsgerninger, brikker til puslespillet, tilbage i tiden til året 1797. I dette år ankom til Viborg fra Randers den nylig fraskilte madam Mathilde Kirstine Rüdiger, som straks købte hus i St. Mathiasgade for her at etablere sig som pensionistværtinde.¹⁶ I sommeren det samme år blev ved overenskomst stiftamtmandsparret Sehested »skilt ved Bord og Seng« som det dengang hed. Kammerherreinden forlod amtmandsboligen nr. 5 på Nye Torv, og tog fast ophold på sin landejendom »Strandet«.¹⁷

Af den folketælling som fandt sted pr. 1/2 1801 ses det, at den da 37-årige fru Rüdiger i sit hus havde to sønner, af alder 12 og 8, to stuepiger, den ene, Stine Stantemacher kaldes jomfru og siges at være 14, men var faktisk 15 år gammel. Som »Logerende Fremmede« en kapellan, to skoledisciple og Erik Thorup, 27 år, ugift, »Hører ved den latinske Skole«.

Christine Stantemacher, som var født i Viborg 21/8 1785 som datter af politibetjent Martinus Stantemacher (o. 1749–99) og Sophie Cathrine Sørensdatte (Winkel) (1751 – 3/5 1825),¹⁸ havde en smuk klassisk profil og udviklede sig til byens skønhed. Intet under at den fraskilte livsglade stiftamtmand fik øje på hende. Inden længe måtte logiværtinden aflevere Stine til tjeneste i amtmandsboligen.

Men hr. Thorup beholdt hun alt imens han hos hende avancerede til den elskede, på latinskolen fra hører til adjunkt og overlærer. Han var student fra denne skole i St. Mogensgade og vendte tilbage til den fra København som cand. teol. I forsommeren 1809 fik han så tilbudt rektorstillingen, men havde samtidig chancen for at blive sognepræst for de fynske menigheder i

Asperup og Rorslev. Det blev en vigtig brik i vort slægtspuslespil, at han valgte præstegerningen, giftede sig med Mathilde Kirstine og drog fra Viborg til Asperup præstegård.

Kort efter tiltrædelsen af kaldet¹⁹ noterede Thorup i kirkebogen for Rorslev menigheden: »Daab. Rorslev 1809 6/7 Uægte Barn som blev kaldet *Rasmus*. Moderen til samme er Pigen Anna Catharina Rasmus – Datter til Hus hos hendes Stedfader Christen Jacobsen, Husmand i Rorslev. Gaardmand Hans Jensens Kone bar Barnet, Jørgen Rasmussen, Gaardmand Jørgen Madsen og Mette Andersen. Til Barnefader blev udlagt Ungkarl Niels Berthelsen af Rorslev, nu vaarnet som Soldat ved Kgl. Majest's Kongens Regiment«. Fødslen fandt sted 4/7. Faderen kom først fri af tjenesten i Odense da freden sænkede sig over Europa og Wienerkongressen dansede. Thorup tilføjede da at »Forældrene ægtedes i Rorslev den 4. Novemeber 1814«. Alerede 5/4 15 fik Rasmus en lillebror, ialt fik han 4 brødre og 5 søstre. Af brødrene forblev kun en i sognet mens de andre fulgte Rasmus' eksempel og drog til hovedstaden. Kirkebogsnotatet fik flere tilføjelser, i 1810 at barnet d. 3/6 vaccineredes af Heilmann, som var sognets degn og længe efter oplysningen om at nævnte barn »blev den bekendte Professor Rasmus Nielsen.«²⁰

Sognedegn Heilmann og kone, datter af Thorups forgænger, skal tidligt have fattet interesse for den kvikke lille Rasmus. Degnen har nok i sin skole talt med Thorup om ham under visitater på skolen.

Da fru Thorup var 44 år da hun påny giftede sig er det intet under at der ikke fødtes børn i præstegården. Til gengæld var parret enige om at åbne deres bolig for især fattige og forældreløse børn fra sognet hvis opdragelse man påtog sig.

Blandt de børn som fik gratis logi og oplæring i præstegården var den da netop konfirmerede Rasmus. I en selvbiografi fra 1840²¹ siger den da 30-årige Rasmus Nielsen herom: »Samme Vinter da Confirmationen skulle ende baade Læsen og Tegnen blev jeg af Md. Thorup anmodet om at fuldføre nogle Mønstertegninger«. Da der var ret stor afstand til hjemmet i Rorslev måtte Rasmus blive nogle dage i præstegården, de blev til uger og måneder. Præsten fandt på at undervise ham i »ciceronisk latin«, han havde jo været latinlærer. Madammen tiltænkte ham en fremtid som stadsmusicant som hendes afdøde mand, mens han selv »troede sig kaldet til at blive Maler«.

Først på sommeren i året 1829 skete så det, at md. Thorup »i særegne Anliggende«, siger Rasmus Nielsen, skulle til sin tidligere by, Viborg.²² Under ægtefællernes drøftelse af sagen og nødvendigheden af en besværlig dagvognsrejse fra Fyn til Viborg, er Thorup nok kommet i tanker om sin tilknytning til latinskolen der. Og så er det vel faldet ham ind, at det i grunden var en skam at hans flinke latinelev, nu 20 år, ikke fik mere ud af deres fælles an-

strengelser end måske at blive maler eller musicant. Thorup har nok afsluttet samtalen med at sige til hustruen, tag du Rasmus med til Viborg, opsøg rektor Hasselbach på Latinskolen, hils ham fra mig og meddel ham min anbefaling, specielt af Rasmus' latinkundskaber, så får vi se hvad der kommer ud af det. Det kan ikke gå værre end at du også får følgeskab af Rasmus på hjemturen. Ifølge Rasmus Nielsen mødte begge op hos rektor på skolen i St. Mogensgade. Det var d. 1. juli, eksamenstiden var overstået, sommerferien begyndt, men rektor var heldigvis at træffe. Og han viste sig villig til at prøve Rasmus i latin, »med Godmodighed og Venlighed« erindrer R.N. i selvbiografien. Heri siges også at rektor straks ytrede betænkelighed ved at optage ham i skolen. »Han er gammel«, sagde han rent ud. Fordi han kunne sin latin, efter eget sigende næppe ret meget mere af gymnasiefagene, optoges han i 3. classe og noteredes i skoleprotokollen som indskreven »Nr. 2 1. Juli Pleiesøn af Pastor Thorup i Asperup, Søn af Bødker Niels Berthelsen og Ane Katrine Rasmusdatter, f. 4/7 1809, kom i 3. cl., indmeldt af Thorup«.²³

Tre år senere var han student med »Laudabilis«, men de tre år forinden måtte han jo have husly et sted i byen. Han antyder intet herom i selvbiografien, kun: »Derpaa rejste min Pleiemoder tilbage, efterladende mig de nødvendige Rekvizitter for min Eksistens og nogle kraftige Formaninger«. Men hvorfor skulle den omsorgsfulde plejemor ikke også have taget sig af logiet inden hun tog afsked? Med anvendelse af lidt fantasi indenfor grænserne af det logiske og realistiske kunne man f.eks. komme til følgende hændelsesforløb: Rektor har indvilliget i at optage Rasmus i skolen. Madammen ved at en del elever logerer, især hos enker i byen. Hun spørger rektor om adresser og rektor nævner bl.a. også md. Stantamacher som ofte havde logerende disciple i huset. Madammen mindes fordums stuepige Stine og iler med Rasmus til huset i Lille St. Hansgade. Her træffer hun så md. Stantemacher, måske også Christine med den nu 2½ år gamle søn. Hun hører i hvert fald om situationen som den ældste datter befinder sig i, forringende enhver mulighed på det ægteskabelige marked. Pastorinden kan da have sagt på tomandshånd til moderen, at der i vort sogn er en degn som har en noget flyvsk ungarl til søn. Han kunne trænge til en kone som kunne sætte lidt skik på ham. Lad mig tage Christine med hjem at lære hushold i præstegården, så skal jeg se hvad mere der kan gøres for hende. Samtidig bliver her plads til min plejesøn som gerne skulle have et godt logi i byen i de næste tre år.

En sådan »byttehandel«, fordelagtig for begge parter, synes oplagt som mulighed og bekræftes på en måde af R.N.'s fuldstændige tavshed på dette punkt i biografien, ligeså om dattersønnens eksistens, mon ikke den forklares ved diskretionære hensyn til hustruen Edle Margrethe og hendes nærmeste?

Vi er her ved et punkt hvor tre tråde i slægtsmønsteret krydses, Rasmus hvis strålende fremtid begynder her, hans kommende svigerinde Christine som reddes ind i ægteskab med mange børn og lille Harald Nicolai som nu overlades til mormorens omsorg. Er spillets brikker rigtig på plads har Rasmus ikke først gennem skolekammeraten Jens Nielsen lært søsteren Edel Margrethe at kende men allerede da han fik logi i hjemmet, ligesom han i de følgende år har boet i hus med den lille »Dattersøn« fejlagtigt kaldet Carl og, jfr. s. 1, med det glemte efternavn og den forkerte aldersangivelse.

Mor og søns genforening

Forinden Rasmus Nielsen tre år senere i juni 1832 forlod skole og Viborg for at studere teologi i København friede han, 23 år gammel, til den 17-årige Edel Margrethe som lovede at vente på ham til de kunne gifte sig. Der skulle gå fem trælse år, så i efteråret -37 lysnede det. Edel Margrethe og hendes mor hentedes til hovedstaden og på vejen over Fyn afleveredes den nu 10-årige dattersøn til moderen og mand i Baaring. R.N. installerede i København mor og datter på 2. sal i Rosengården nr. 128 A, de nygiftes fremtidige bolig, selv blev han indtil vielsen ærbart boende i sin hidtidige ungarkelebolig i nr. 29 i Kannikestræde. Rasmus Nielsen var midt i sin teologiske embedseksamen, som han d. 15/11 bestod med den højeste udmærkelse, men ikke desto mindre præsterede han forinden tillige installeringen af svigermor og datter, kapring af et par forlovere, en kaptajn på ventepenge og en høker fra hjørnet af Dr. Tvergade og St. Kongensgade²⁴ og at få arrangeret vielse i Trinitatis uden forudgående lysning. Vielsen fandt sted d. 14/11, dagen før eksamen, og forrettedes af pastor Gad.²⁵ De foreskrevne »Copulationspenge« var erlagt dagen før vielsen med laveste takst, 2 rigsdaler, som forudsatte at man nøjedes med øl ved eventuelt efterfølgende traktement. Efter sit opbrud fra Viborg solgte Christine Stantemacher, nu i København som nævnt kaldet »Enkefru Nielsen«, huset i Lille St. Hansgade.²⁶

Menig nr. 73 af den kgl. Livgarde til Fods

Vi forlod Harald Nicolai Wilhelm Christensen da han 14 år gammel blev konfirmeret i Asperup i foråret 1841, boende hos moderen og plejefaderen i Baaring. I 1843 blev Heilmann vejinspektør for Fyn med bopæl i Odense hvortil familien flyttede. På samme tid hvervedes den 17-årige, 167½ cm høje søn til 7 års tjeneste i fodgarden på Gothersgade i København. Da hans mormor enkefru Nielsen, f. Stantemacher, 61 år gammel døde 29/11-46 og bisattes fra Frue kirke²⁷ har dattersønnen måske med orlov fra kasernen i gardens uniform vist hende den sidste ære.

To år senere blev situationen mere alvorlig, treårskrigen begyndte, dog først fra -49 med gardens deltagelse i felten, den talte blot en batalion på 4

Stantemachers hus i Viborg, Lille Sankt Hansgade 17. Huset blev fredet i klasse B i 1944, men stillet overfor truslen om nedrivning, blev det i 1953 flyttet til Den Gamle By i Århus, hvor det stadig kan ses. (Foto: Harald Langberg, 1953).

kompagnier. Christensen deltog som menig nr. 73 i 1. kompagni. Han hjemsendtes fra garden d. 28/2-51.²⁸ Man kan vel formode at han forinden deltog da garden d. 31. januar -51 som første enhed fra felttoget holdt sit festlige indtog i København, overværet af den ganske by, bl.a. også H.C. Andersen. August Bournonville som havde fået betroet at forestå festmodtagelsen i Christiansborg ridehus har i sine erindringer²⁹ følgende beskrivelse: »De drabelige Bjørnehuer fra Dyppel, Ullerup og Isted drog gennem Triumfbuen ved Frederiksberggade-Gammeltorv hilst af stormende Jubel. De var de første hjemkomne inden Christiansborg og Ridehuset bedækkede med Kranse og Grønt. Frederik d. Syvende modtog dem med sin Stab til Hest paa Ridebanen og red ind mellem dem og tiltalte dem med begejstrede Ord. Overpræsident Lange traadte frem og indbød dem til Velkomstgilde.« De 800 gardere beværtedes et par timer efter kl. 12 til musik, bl.a. Den tapre landsoldat, opvartet af 25 studenter anført af studenterforeningens ledende senior Carl Borggaard og 50 artillerister.

Proprietær Christensen

Agent Nyholm synes at have sørget for at Christensen efter hjemsendelsen fik tidens bedste landbrugsfaglige undervisning på Århusegnen, hvor agenten var ejer af Skårupgård, og derefter var Christensen en tid i praktisk landbrug på herregården Bjørnholm i Aalborg amt der var forpagtet af Nicolai Nyholms bror Andreas Kristen Nyholm. Og da Christensen i maj -59 blev ejer af Tanderupgaard i Bejstrup sogn, Øster Hanherred, Hjørring amt skete købet med hjælp af et lån på 3.500 rdl. for hvilken agenten fik pant i ejendommen i henhold til obligation af 28/5-59. Den til sin død ugifte Christensen drev i 32 år denne store gård med husholdersker og et folkehold på 6-8. Først kaldte han sig i folketællingsskemaet »Gaardejer og Jordbruger«, senere Proprietær. I en alder af 64 fandt han tiden inde til at ombytte landmandens slid med paticulierens fredeligere tilværelse. Ved skøde af 12/6 91 solgte han gården for 63.000 kr. til forpagter af Støvring præstegård Ernst Stender.³⁰

Particulier Christensen

Christensen opholdt sig en kort tid i Elmelund nær Skørping stationsby. Ifølge politimantal for København boede han 12/3 92 på 1. sal i Brorsonsgade 5. Året efter, antagelig samtidig med ankomsten af hans mangeårige husholderske Johanne Thorsen, flyttede han til Frederiksberg, stuen t.v. i nr. 8 på Engtoftevej.³¹ Men den gamle jyde vendte tilbage til hjemstavnen. Det fremgår af folketællingen pr. 1/2 1901 for Skørping station by, at han siden 1900 har ejet huset matr. nr. 10b og bor her sammen med husholderske J. Thorsen og en 21-årig tjenestepige. Her afgang Harald Nicolai Wilhelm Christensen ved døden d. 21/3 1903, 76 år gammel. Fem dage efter begravedes han på Skørping kirkegård.³²

Dattersønnens testamente

Dateret Aalborg købstads notarialkontor 26/4 1902 havde Christensen med eksekutorer fra Aalborg udfærdiget et omfattende testamente.³³ Hovedarving blev husbestyrerinden gennem de sidste 25 år, Johanne Thorsen. Hun skulle have huset med alt tilbehør og indbo og 13.000 kr. i rede penge. Af Christensens 6 halvsøskende var Ove Christian Heilmann, f. 1/2-34 død ug. 28/7-81, de øvrige levede endnu. Søsteren Edel Margrete Rasmine, f. i Odense 18/6-46 og broderen Hans Ernst, f. i Baaring 7/11-40 boede sammen i Odense, begge ugifte. Hun skulle have 10.000 kr., han intet. Ludvig Jacob f. Baaring 18/1-38, g. 90, købmand i Svendborg fik heller ikke nogen arv.

Jens Peter, f. Odense 11/5-44, gift to gange, første ægteskab resulterede i en søn og en datter, der var også børn i andet ægteskab. Han var lærer og kordegn i Slagelse. Kun de to børn af 1. ægteskab arvede, 8.000 kr. til lige de-

ling. Iøvrigt blev han og halvbroderen forstkandidat Ernst Heilmann (Baa-ring 28/9 35 – 10/3 1919). g. 27/4-83 med Eusebia Nielsen (Kbhvn. 27/10-39 – 6/2 1919)³⁴ indsat til arv af hvad der efter legaterne måtte blive tilovers.

Christensens mors søskende, guldsmeden i Kolding, Niels Nielsen, sognepræsten Jens Nielsen og professorinden Edel Margrethe Nielsen i København efterlod sig alle børn, men kun Kolding-familien kom i betragtning. Af disse fik halvfætteren maleren Christian Ludvig Nielsen i Kolding, 59 år, 1.000 kr. og den barnløse halvkusine Edel Kirstine, som var enke efter malmester Karl Hartmann, også stadig i fødebyen Kolding, skulle have 5.000 kr. Til deres afdøde søster Vilhelmine Haraldines 5 børn med stationsforstander i Ulstrup Fr. Vilh. Würtzen var afsat 5.000 kr. til lige deling mellem dem.³⁵

Det var åbenbart i moderens Odense-hjem og hos morbroderens Kolding-familie Christensen følte sig hjemme, næppe så meget, om overhovedet, hos københavnere til trods for at han periodevis boede i hovedstaden.

Puslespillet er endt. Dog, skulle nogen udfra autentisk viden få lyst til at spille videre med brikkernes rette placering er de velkomne.

Noter

- Christine Stantemacher (f. Viborg 21/5 1785, dbt. Gråbrdr. 29/5 – d. Kbhvn. 29/11 1846, bgr. Frue k. 4/12), forældre korporal, siden politi- og raadstuebetjent i Viborg Martinius Stantemacher (O. 1748/49 – bgr. Viborg 24/9 1799) og hustru Sophie Catharina Sørensen (Vinkel 1751 – d. Viborg 3/5 1825, bgr. 9/5).
- Stiftamtmand Niels Sehested købte huset ved skøde af 19/6 1800. Fra 1809 stillede han det til rådighed for Christine Stantemacher og deres fælles børn, da to, fra 1815 fire. Jfr. Viborg byfogedarkiv: Skøde- og panteprotokol 1816/19 nr. 6 22/7 1818, samt folio 167b 4/6 1817 med deklaration af 30/5 1817.
- Om slægten Sehested: Dansk Adelsår-bog bd. 71, 1954, s. 52 f. nr. 195.
- Aage Bonde: Professor Rasmus Nielsen og Viborg. Viborg 1960, s. 18.
- Viborg domsogns kbg. 1785–1820, konfirmerede. Før barnefødslen havde Danske cancelli i et brev dateret 31/5 1805 – 5. departement reg. 63/64 nr. 374 – meddelt Christine bemyndigelse til at være »egen Værge med Curator«, mon ikke stiftamtmanden?
- Gerhard Heilmann: Slægten Heilmann, trykt som manus. 1893–95. Femte afsnit, s. 224.
- Asperup – Rorslev kbg. Copulerede m.v. 1815–37.
- Samme. Confirmerede 1830–60.
- Give sogn kbg. Fødte 1814–30.
- I Andreas Sidelmann: Slægtsskrift, Skive 1950 meddeles udførlige oplysninger om Jochumine Øllegaard Charlotte Sidelmanns første ægteskab med oberstløjtnant Severin Lauritz Laurup og det efterfølgende med Nicolai Nyholm. Sidelmann siger at som enke efter oberstløjtnanten levede Charlotte i Vejle siden 1811 som fornem og velhavende enkefrue, standsbevidst.
Nyholm kom i 1813 til byen fra Lybæk hvor han havde været på handelsakademi, hvorefter han nu etablerede sig som købmand, 25 år gammel. Han fik snart øje på enkefruen som ganske vist var 12 år ældre men hvis rigdom bl.a. bestod i en betydelig fordring på den herlige herregård Haraldskjær udenfor Vejle. Hun var imidlertid utilbøjelig til at ægte en simpel købmand hvorved hun ville miste

fruetitlen og synke ned til blot og bar »Madam«. Resolut købte Nyholm så titlen »Kgl. Agent« og så stod brylluppet året efter hvorom Vejle kbg. siger: »Den 1. Juli 1814 blev Hr. Agent Nicolai Nyholm ægteviet til Enkefrue Charlotte Lautrup fød Sidelmann i Huset af Sognepræst Nyholm i Nyborg uden forudgaaende Lysning«. Agentens fader foretog således vielsen, antagelig i brudens hjem.

Om Haraldskiær: Danmarks slotte og herregårde. Bd. 15. 2. udg. 1967. S. 367 og 72.

11. Søren B. Nyholm: Nyholm-slægten. Kbhvn. 1933, s. 57-60.
12. I sin slægtsbog nævner Sidelmann, at fru Lautrup medbragte en søn og en datter i ægteskabet med Nyholm og at da hendes søster i Rødding (Salling) sad i små kår tillod han hende at antage et af søsterbørnene fra Rødding som sit eget. Ved skilsmissem i 1827 medtog hun sine to børn, mens stedsønnen Hans Severin Bregnholm blev hos agenten. Ved den forgæves eftersporing af den fraskilte fru Nyholms videre skæbne har søsteren i Rødding også været inddraget. Folketællingen pr. 18/2 1834 viser i Rødding følgende: Skolehuset. Hans Peter Bregnholm, 54, g. Kirkesanger og Skoleholder. Jacobine Petrine Antoinette Sidelmann, 56, g. Hans Kone. Jochumine Øllegaard. Charlotte, 16, ug. Deres Datter. Men intet spor af den fraskilte Jochumine Øllegaard Charlotte, heller ikke i de efterfølgende tællinger. Hendes to brødre og faderen var døde inden skilsmissem, også moderen. Hun havde endnu en søster som iøvrigt er ukendt.
13. Om slægten Nyholm: D.B.L. Bd. 10. 1982. S. 588 f. Af de mange stamtavler og slægtsbøger vedrørende Nyholm'erne omtaler de ældste, Lengnick, V.A. Gulbrandsen (1870), Th. Hauch-Fausbølls slægtsbog fra 1900 m.fl. enten slet ikke Nyholms første ægteskab eller giver kun data vedrørende Nyholm. De nyere: Albert Fabricius: Stamtavle udarbejdet for hjælpelegatet, 1962 og Gustav Julius Nyholm. Nyholm-slægten med ajourføring og udvidelse af Fabricius stamtavle har, ligesom A. Sidelmanns bog fra 1950, 1827 som året for skilsmissem men uden dateringen af den fraskilte fru Ny-

holms død til d. 25/10 1855, hvilket er dagen for den ugifte Charlotte Nyholms død, jfr. herved den følgende dødsannonce i Berlingske Tidende nr. 250 d. 26. oktober 1855: »At min kjære Kusine Charlotte Nyholm som har tilbragt de sidste 19 Aar i mit Hus afvigte Nat er afgaaet ved Døden efter længere Tids Svagelighed, bliver hermed med oprigtig Sorg med delt fraværende Slægtninge og Venner.« Underskrevet: J.F. Hammershaimb. De to Charlotte Nyholm kan næppe være døde på nøjagtig samme tid, der må foreligge en forveksling hos Sidelmann som så går igen hos Fabritius og Nyholm.

I Vejle sogns kirkebog er i 1832, d. 21/12 protokoleret, at i kirken viedes agent Nicolai Nyholm til Petersborg, 44 år, og jfr. Mathilde Cathrine Rasmine Ammitzbøll i Vejle. Hendes alder opgives til 26, skulle være 24. Mens Nyholms første ægteskab var barnløst fik parret i dette ægteskab 6 børn hvoraf dog 2 døde som børn.

I anledning af Nyholms død i -74 har Kbhvn's Hvidebog 1/7 1874 - 31/3 76 protokolleret følgende: »Mathilde Cathrine Rasmine Nyholm meddeler at hun og hendes d. 21/10 74 afd. Mand der hver i sær kun har været i noget Ægteskab uden med hinanden efter fælles Testamente af 18/6 1869 sidder i uskiftet Bo. I vort Ægteskab er der flg. Børn, der alle er fuldmyndige: Grosserer Hans Christopher Nyholm, Proprietair Anton Jacob Choucheron Nyholm, Mathilde Noline Sponneck, f. Nyholm i Ægteskab med Proprietair Jens Carl Valdemar Sponneck og Proprietair Nicolai Nyholm. - Kbh. 22. Oct. 1874. Mathilde Nyholm«. Det er for utroligt at agenten skulle have hemmeligholdt sit første ægteskab for kone nr. 2, så forklaringen er nok den, at enken, lidt klodset, har villet sige, at kun et ægteskab havde arveretlig betydning.

14. Lægdsrulle, Vejle amt 1851 nr. 58 Give sogn (Bd. 264). 1827. B. 141.
15. Søren B. Nyholm, Nyholm slægten s. 58.
16. Viborg byfogeds skøde- og panteprotokol 1798/1805. Gården i Mathiasgade solgtes til overtagelse pr. 1/5 1799.
17. Aage Bondes førnævnte skrift s. 21.

18. Kirkebog f. Viborg Graabrødre sogn 1758/1812.
19. Erik Friesenberg Thorup (Vivild o. 1775 – Asperup 26/2 1837) g. Mathijlde Kirstine Rüdiger, f. Buch (Grundet 13/5 1765 – Odense 8/10 1844). I 1803 blev han hendes lavværge i forbindelse med skifte efter hendes 13/10 1801 afdøde mand fhv. stadsmusicant i Randers A.C. Rüdiger med hvem hun var gift fra 28/11 1787 til det ægteskabelige samlivs ophør o. 1794. Ifølge Wibergs Danske Præstehistorie ordineredes Thorup i juni 1809.
20. K.bog f. Asperup-Rorslev 1702–1815 fødte og 1814/35 Confirmerede. Om Rasmus Nielsens liv og virke er der en righoldig litteratur. Den seneste biografi findes i D.B.L. Bd. 10, s. 502–04.

Det syntes dristigt at lade et kun 11 måneder gammelt barn få indpodet kokopper, tilmed foretaget af en ikke-læge. Man kunne have ventet nogle år. Ganske vist var vaccinationen en måned før blevet obligatorisk, men for børn inden det fyldte 7'ende år.

Vaccinationen kom til Danmark-Norge kun 6 år efter den engelske læge Edw. Jenners skrift om en metode til indpodning af modgift mod de især blandt børn hærgende koppepidemier, idet der d. 2/2 1802 i Fredericiagade 15, hvor Øster Landsret nu har til huse, etableredes en offentlig »Vaccinations-Anstalt« hvor læger vaccinerede og smitstof, vaccine, ekspederes til begge riger, inklusiv Grønland. Stedlige læger var udset til at foretage vaccinationerne, men tidligt inddroges også andre. Degn Heilmann foretog således sin første vaccination allerede d. 19/6 1805. D. 3/4 1810 bestemte en forordn. at skulle »visse oplyste Folk« i lægens egn, »saasom Præster, Degne og andre Embedsmænd«, samt »Jordbesiddere« finde Lyst til selv at anvende og udbrede dette velgørende Forebyggelsesmiddel, hvortil de efter erhvervet og bevist Duelighed kunne af Vor Vaccinationscommission vente Autorisation«, burde fycicus dertil være behjælpelig ved at give dem fornøden vejledning til at »gjøre denne Operation, saavel som give eller forskaffe den hertil udfordrende Materie og forhjælpe dem til at erholde den af Kommissionen for Vaccinationen udgivne trykte Underret-

- ning om Kjendemerker paa de ægte og uægte Kopper«. Vaccinationen skulle være gratis for ubemidlede og kun absolut sunde og raske måtte vaccineres.
21. Indbydelsesskrift til Universitetsfesten den 6. Juli 1840 i Anledning af Deres Majestæter Kong Christian d. 8. og Dronning Caroline Amalies Salving og Krøning. Af Professor J.M. Madvig. – Rasmus Nielsens Selvbiografi, s. 32.
22. Ovennævnte selvbiografi.
23. Latinskolearkv. Vib. Kathedralsk. Fortegnelse o. disciple 1775–1859.
24. Efter dagældende lov kunne alene mandlige af embedsstanden eller husjere med indgående kendskab til brudefolkene optræde som forlovere.
25. Kirkebog Trinitatis. Viøde 1830–43.
26. Viborg byfogedarkiv skøde- og pante-protokol 1834/43, s. 408–10. Som sælger underskrev C. Stantemacher skødet d. 14/10-37, en måned før vielsen.
27. Kbg. Frue kirke. Døde. 1846 nr. 2037. Christine Nielsens sidste hvilested blev: »Rasmus Nielsens Ejendomsgravsted. Gravsted nr. 26. Litra J. Assistens Kirkegaard«, ifølge en gravstedsfortegnelse. R.N. begravedes på Garnisons kg.
28. Lægdsrullen, jfr. note 14, samt nr. 181 (72) Mygdal sogn og 86 Bjørnsholms sg.
29. August Bournonville: Mit Teaterliv, v. N.B. Wamberg. Kbhvn. 1979: »Hjemkomsten«, s. 42 f.
30. Øster og Vester Han herreds skøde og panteprotokoller. – Om Tanderupgård: Danmarks større gårde, 2. udg. bd. 7. Kbhvn. 1967, s. 340–41 og Trap 5. udg. VI, s. 414.
31. Kbhvn.'s politimandtal, Vesterbro-distriktet, under dato 12/3 92: »Partikulier Vilhelm Christensen, f. i Give Sogn, Alder 65, er boende Brorsonsgade 5, 1. Sal.« Frederiksberg-folketællingen pr. 1/2 95 har foruden Christensen på adressen hans husholderske J. Thorsen, f. 22/7 42, ug. om hvem bemærkes at hun ved ankomsten var 51 år. Hendes ankomst må således have fundet sted i 93 eller 94.
32. Kbg. f. Skørping sogn 1895–1906. Begravelser.
33. Eksekutorbevilling for H. Hammershaimb og M. Rasmussen, sagfører i Aalborg, dateret 28/3 1903. Bobehandlingen indleddedes 30/3 hos skifteforvalteren i Hellum-Hindsted herred. Afskrif-

ter af testamente m.v. samt oplysninger om salget af Tanderupgård er venligst fremskaffet af overbibliotekar Bonde, Viborg.

34. Ernst Martin Heilmann logerede o. 1855 hos professor Nielsens i Hausergade, mens han var forststuderende på Landbohøjskolen. Næsten en menneskealder senere, d. 27/4 83, ægtede han kusinen, professordatteren Eusebia Nielsen, som da var 44. Bortset fra en dødsfødsel blev ægteskabet da også barnløst.
35. Edel Margrethe Nielsen døde i Kbhvn.

17/5 93, sognepræst v. St. Pauls kirke Jens Nielsen s. st. 19/6 94 og guldsmed Niels Nielsen døde i Kolding 4/2 73. Dødsboets samlede formue, inklusive ejendom og indbo svarer til ca. 3 millioner kr. i dag, jfr. Danmarks statistik, tabel 191 i 1986-årbogen ifølge hvilken forbrugerindekset i 1985, 2959, er næsten 30 gange de 100 i 1914 som er udgangspunktet for indeksberegningerne. Alene de rede penge, 62.000 kr., svarer således til 1,8 mill. i dagens mønt!

Kendte danskeres anetavler XXVI

Anetavle for telegrafdirektør og forfatter Peter Christian Friederich Faber

Af

Anna Marie Lebech Sørensen

Der findes i Danmark flere familier af navnet Faber. Navnet er det latinske ord for én, der arbejder, især i hårdt materiale som træ, metal og sten, og *faber ferrarius* betyder smed, én, der arbejder i jern. Mindst tre fynske slægter, der nedstammer fra smede, bruger navnet Faber.¹

Det drejer sig om 1. en præsteslægt fra Søllinge,² 2. biskop Nicolai Fabers slægt,³ der stammer fra Svanninge, og 3. Peter Fabers slægt, der stammer fra Ringe egnen, hvor også flere medlemmer af Søllinge slægten boede. Kendskabet til denne slægt kan være årsagen til, at Peter Fabers farbroder Christian Nielsen (1749–1808), kromand i Ringe, og Peter Fabers fader klejnsmedemester Rasmus Hjort Nielsen udskifter tilnavnet Smed, som de har efter deres fader Niels Christiansen. Deres broder Peder Nielsen, der var smed og gårdmand i Sødinge, ændrer derimod ikke Smed til Faber, selv om han en enkelt gang kaldes Peder Faber.

Der er imidlertid større sandsynlighed for, at brugen af navnet Faber skyldes, at Christian Nielsen giftede sig med Christiane Charlotte Faber (1753–1798), som tilhører Svanninge slægten, idet hun er datter af birkeskriver Rasmus Laursen Faber på Ravnholt. Denne er – hvad jeg ikke har set omtalt i personalhistorisk litteratur – en broder til Nicolai Laursen Faber (1722–1781), stamfader til Faber slægten omtalt i *Patriciske Slægter*. 3. Samling 1915. Nicolai Faber kaldes her først skytte på Hvedholm, senere skovrider på Hannelslund i Svanninge sogn.

I skiftet⁴ efter den førømtalte broder i 1758 omtales han som Nicolai Laursen, kusk på Stensgaard, Svanninge sogn, og da han selv dør, kaldes han Nicolai Faber skytte i kirkebogen, og i bevillingen⁵ for hans enke Johanne Larsdatter til at sidde i uskiftet bo angives, at hans bopæl er Hesthavehuset, Svanninge sogn. Disse oplysninger stemmer ikke ganske overens med *Patriciske Slægters*. Birkeskriver Rasmus Laursen Faber var først lakaj på Ravnholt; han var gift med Maren Svendsdatter Borum, hvis broder ifølge nævnte skifte var Erich Møller,⁶ præst til Ellinge og Tolne i Vendsys-

1721
 Fra Min Kiære Søder Jørgen Brahetrolleborg
 hustru, Peder og Sofie til Lars Jørgensen
 af Nybo Svanninge Smide og Smidehus
 Med aldt det Tillæg som de forrige Smide
 forfædre har haft Altså de hængsel og de
 smides Indlæg, heraf af hvad Arvelig
 Bøttalar for smides og arvelig smide,
 A Vider, heraf ind heraf og skal forpligt
 det her, Lovlig at smide for Østrup
 Gaards Smide ind Svanninge Bogst. heraf
 det ind og skal være pligtig. Naar ind
 det her af hvad Smide af Bogst.

III. 1: Udsnit af fæstebrev for Lars Jørgensen af Nybo på Østrupgårds smedje og smedehuset i Svanninge. Heraf ses, at stamfaderen til Svanninge slægten kom fra Nybo, Brahetrolleborg sogn, og var smed. (Brahesminde godsarkiv, Østrupgård fæsteprotokol 4.I.1721).

sel, og foruden datteren, der blev gift med Peter Fabers farbroder, havde de sønnen Otto Ove Faber (1755–1802), der var skræddermester i Odense.

En tredje broder er Jørgen Laursen, smed i Svanninge, der ikke kaldes Faber. Også i skiftet⁷ efter ham i 1751 omtales Nicolai Laursen (uden Faber). Jørgen Laursen fæstede Østrupgaards smedje i Svanninge 4. maj 1736 efter sin fader Laurs Jørgensen, der afstod den til ham efter at have haft den i fæste siden 4. januar 1721.⁸ Laurs Jørgensen kom til Svanninge fra Nybo ca. 1720, idet Brændegaard fæsteprotokol 27. marts 1720 oplyser, at Laurs Jørgensen har forladt smedehuset i Nybo (Brahetrolleborg sogn) i utide uden tilladelse, fordi han ikke kunne ernære sig af smedehåndværket, og hus og smedie bortfæstes til Peter Hansen fra Alrø i Notmark sogn. Denne er dog ikke smed, så herskabet har åbenbart erkendt det umulige i at brødføde sig som smed i Nybo. Jørgen Laursen er den eneste af sønnerne, der er født i Nybo, han dør som nævnt 1751 og efterlader sig 5 små børn; i 1789,⁹ da hans enke Karen Hansdatter dør som almisselem hos Iver smed i Svanninge, er der tre børn tilbage: Bodil logerer hos Daniel Brandt i Fåborg, Karen er gift med husmand i Vester Skerninge Christen Nielsen, og Hans er bødker og indsidder i Svanninge, alle i yderst jævne kår sammenlignet med Nicolai Laursen Fabers børn.

Hvem der tog sig af Rasmus Fabers børn, der var ganske små, da forældrene døde, er ikke ganske klart, men det var birkedommer Fogh på Østrupgård, der fik Otto Ove Faber sat i lære i Odense.¹⁰ Datteren blev i en alder af ca. 20 år¹¹ som nævnt gift med Christian Nielsen,¹² på det tidspunkt forpagter af Årslevgård. Hvornår denne og Rasmus Hjort Nielsen, der i øvrigt er opkaldt efter sin moster Dorothea Blankholms mand (der var foged på Lammehave og kromand i Ringe), første gang bruger navnet Faber, vides ikke med sikkerhed, men i et skifte¹³ 1787–88 efter deres morbroder forvalter på Hvedholm Frederik Blankholm, benyttes det, også af deres søstre. Sandsynligvis er det Christian Nielsen, der begynder at bruge navnet, da

År no 1758 d. 7de Martij medde mig indskriv
mit navn det gamle ~~Waldemar~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~
barn af den ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~
i Rucerne som for 30de Aar siden med ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~
gav mig, for at forpagt, indskriv og indskriv alle
medlig ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~
den og ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~
og Christiane Charlotte Rasmus Datter. Gaar de
pan Louis August ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~
moster ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~
Allerhøjest ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~
Erich Møller Gaar for Ellinge og Tolle, Moring
Gaar i Wendtøffel i Lyland, og ind i Gaar fra Hvedholm
siden Gaar sig selv med, indskriv det indskriv og
denne ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~ ~~farbror~~
indskriv for indskriv, indskriv indskriv Nicolaj Gaar
indskrivende for, indskriv pan Steens Gaard.

III. 2: Udsnit af skiftet efter birkeskriver Rasmus Faber. Her ses, at det er Rasmus Laursen, der bruger navnet Faber som den første i Svanninge slægten; måske fordi hans svoger er præst! Hans broder Nicolai, der er væрге for sønnen, den senere skræddermester i Odense, kaldes stadig Laursen. Skiftet viser iøvrigt, at Nicolai Faber i 1758 var kusk på Steensgård.

Christiane Charlotte Rasmusdatter fører navnet med sig, da hun i 1775 gifter sig med smedese sønnen Christian Nielsen Smed, Peter Fabers farbroder. (Ravnholt godsarkiv, skifteprotokol II, 7.3.1758).

19. Maj 1775 Læs Samtlige Gæmpefædres Brev Engvænt 88 Aar gammel.
 19. Maj 1775 Læs Monsieur Christian Faber og Jomfrue Christiana Charl.
 Løbs. Faber trolovet; for Lovningen Børn Monsieur Christian Jensen
 Juleogfugl og Monsieur Løns og ff. ham, Børn fra Lammehaug
 Lovværet og 5. Juli
 - 19. Maj 1775 Læs ff. Lars Kildsen Engvænt 88 Aar gammel.

III. 4: Udsnit af Årslev kirkebog, der meddeler, at Monsieur Christian Faber (opr. Chr. Nielsen Smed) er blevet trolovet med Jomfrue Christiana Charlotte Faber (af Svanninge-slægten) d. 19. maj og viet d. 5. juli 1775.

Bevilling
 For de Nicolai Fabers enke Johanne Larsdatter til at sidde i uskiftet bo.
 Christian den Sjunde, af Guds Naade, Konge til Danmark
 og Norge, de Biskoper og Gæstfri, i Christen, Børn,
 mavn, J. Swarth og Odense, give alle vittendigt at vi getra
 Johanne Larsdatter af gangen Nicolai Fabers getra omfor at det
 taugfjænt i vort Land Tjæne, fæder for om alle underordning
 gorte andfugning og kongelig allersaadige for kongen og de
 cast, fra og for med kongen og tillade at sin fæderne i katten
 mides forsigling, og sigtning og kunden omfor hoven,
 med fæderne og fæderne fæderne og gangen Hæder, fæderne
 fæderne omfor hoven og vittendigt om maan hoven og fæderne
 fæderne fra i alle Land og hoven, fæderne omfor hoven
 den omfor hoven.

III. 5: Udsnit af bevilling for Nicolai Fabers enke Johanne Larsdatter til at sidde i uskiftet bo. Det ses, at Nicolai Laursen, søn af Laurs Jørgensen, smed i Nybo og Svanninge, nu er blevet til Nicolai Faber og at hans bopæl var Hesthavehuset. (Brahesminde godsarkiv, Stensgård skifteprotokol II, 27.4.1781).

han bliver gift med Christiane Charlotte Faber 1775. I skiftet¹⁴ efter moderen Mariane Blankholm kaldes han Christian Nielsen Smed, og Peter Fabers fader, der kun er seks år gammel, kaldes Rasmus Hjort Nielsen. Da Rasmus kommer i lære i Odense hos klejnsmedemester Andreas Bremer 29. september 1781, skriver Christian under med navnet Faber Nielsen i lavsbogen (hans svoger Ove Faber er også til stede), mens Rasmus kaldes Hjort Nielsen, også da han udskrives 4. april 1784. I hvert fald anvender han Faber som efternavn fra 1787.

Ill. 6: Peter Christian Friedrich Faber (1810–1877). Portrættet er udført som litografi efter et fotografi, og blev gengivet i »Illustreret Tidende« d. 6. maj 1877 i anledning af hans død. Under dette og andre stik forestillende Faber findes følgende strofe:
 Mol er ikke min Natur,
 Derfor slaar jeg an i Dur
 (Købstadsmuseet
 Den Gamle By, Århus).

Etatsraad, Telegrafdirecteur P. Faber, R. af D. pp.

Som det fremgår af anetavlen er de fleste af Peter Fabers fædrene aner smede og fra samme midtfynske lokalitet. På mødrene side ser anebilledet mere broget ud, hvilket selvfølgelig hænger sammen med, at hans fader flyttede til København og blev gift dér. De mødrener aner er også håndværkere (skræddere), men af tysk oprindelse – muligvis er der også tilknytning til Sverige. Den københavnske baggrund forklarer vel, at Peter Faber fik en høj uddannelse, ganske vist som den eneste af søskendeflokken på i alt syv. Heraf var de fire piger. Maren Beate (f. 1793) var gift med skomagermester Jens Hansen,¹⁵ Mariane Margrethe (f. 1799) var gift med bødkermester Rasmus Kjær, Magdalene (f. 1800) var gift med krigsråd og institutbestyrer Johan Anthon Wilhelm, og Anna Dorothea Frederikke (f. 1806) med vævemeester, senere fabrikant Johan Ludvig Ehlert. Af Peter Fabers to brødre døde den ene som 7-årig, den anden Niels Andreas (f. 1799) blev klejnsmed som faderen og overtog dennes værksted. Han var iøvrigt gift med Elisabeth Ejby, en søster til Peter Fabers kone.

Tilsyneladende findes der i anerækken ingen forklaring på Peter Fabers kunstneriske talent ud over, at hans fader digtede og sang viser.¹⁶ Derimod

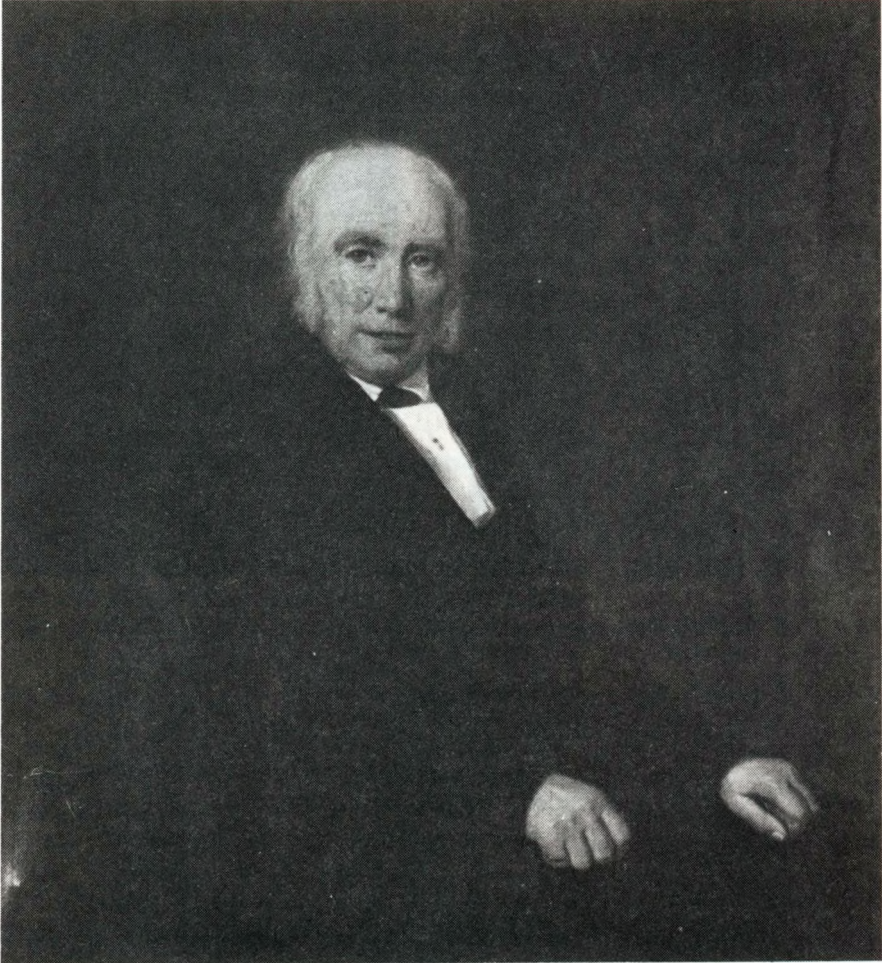
III. 8: Frantzone Petrine Eibye (1814–1902). Peter Fabers kone, datter af smedemester Niels Pedersen Eibye i Odense. Hendes søster Elisabeth var gift med Peter Fabers ældre broder Niels Andreas, som overtog faderens smedeværksted på Gråbrødre torv i København. Her opholdt hun sig hos familien i nogle år, før hun blev gift. (Købstadsmuseet Den Gamle By, Århus).

blev en søn William dramaturg og visedigter.¹⁷ Imidlertid er der folk med skabende evner i Peter Fabers faders slægt. Selv om vægten her ligger på det mere håndværksmæssige, idet det drejer sig om urmagere og guldsmede.¹⁸

Proband

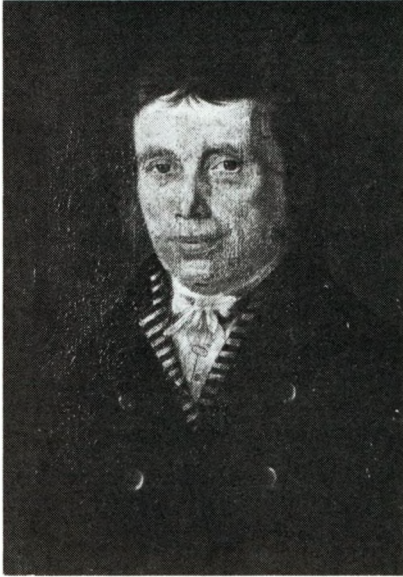
- 1 *Peter Christian Friederich Faber*, f. 7.10.1810 på Ulfelds plads (Gråbrødreretorv 101, nu 19) i København, Helligånds sogn, d. 25.4.1877 Kongens Nytorv 28, Kbhv. (Helligånds s.) begr. Ass.; g. 5.11.1844 på Frbg. m. Frantzone Petrine Eibye (d. af smedemester Niels Pedersen Eibye og Cathrine Marie Hansdatter Lindegaard) f. 25.3.1814 i Odense, d. 22.3.1902 på Frbg.

Student 1827, polyteknisk kandidat 1840, inspektionsskriver 1843, inspektør ved Polyteknisk Lærestalt 1845, justermester i Kbhv.

III. 3: Klejnsmedemester Rasmus Hjort Faber (1764–1848). Peter Fabers fader. Bedstefaderen i »Højt fra træets grønne top« og i »Sikken voldsom trængsel og alarm«. Billedet angives at være malet af Alexis Chr. Lipke, en af Peter Fabers mange venner. Lipke har udført et tilsvarende stik, hvorunder Peter Faber satte dette vers:

»I Smaabørn, som omkring Billedet staaer!
Den Olding, I seer med de snehvide Haar,
Det er Eders Stamfa'er med Ære.
Han var saa arbeidsom, saa mild og saa from,
Og det bør I mindes; thi Mindet derom
Skal Slægtens Velsignelse være.«
(Købstadsmuseet Den Gamle By, Århus).

Ill. 7: Peter Fabers forældre malet ca. 1810, muligvis af Peter Jensen. Om sine forældres møde skrev Peter Faber i 1842:

Den ene Dag han kom hertil,
den anden saae han Grethe,
den tredie vandt hun ham i Spil,
den fjerde Jaord skeete.

(Begge malerier i privateje).

1851, administrerende direktør for den elektromagnetiske telegraflinie 1852, chef for telegrafetaten fra 1853 til sin død.

Forfatter.¹⁹ Nok mest kendt for julesangene »Højt fra træets grønne top« og »Sikken voldsom trængsel og alarm«.

Forældre

- 2 *Rasmus Hjort Nielsen*, f. i Sødinge, dbt. 19.2.1764 i Ringe, d. 17.1.1848 Gråbrødretorv 101, Helligånds sogn, Kbhv.

Udlært klejnsmed Odense 1784.²⁰ Ophold i Lübeck og Hamborg.²¹ Klejnsmedemester og kgl. plattenslager i København. Borgerskab 1792, mester 1794. Oldermænd for lavet 1818–1820.²² Husejer.²³

Gift 2.5.1792 i Kbhv., Vor Frue m.

- 3 *Ane Margrethe Westphael*, f. i Klosterstræde i Kbhv., dbt. 9.10.1767 i Helligånds, d. 28.5.1831 Gråbrødretorv 101, Helligånds sogn, Kbhv.

Bedsteforældre

- 4 *Niels Christiansen Bøckmand*, f. i Sødinge, dbt. 20.8.1713 i Ringe, d. i Sødinge, begr. 9.4.1779 i Ringe.
Smed i Sødinge, Ringe sogn. Han lavede Ringe kirkes tårnur.²⁴
Gift 3.6.1739 m.
- 5 *Mariane Pedersdatter Blankholm*, dbt. 26.4.1722 i Ringe, d. 1771 i Sødinge.²⁵
- 6 *Andreas Westphael*, f. i Kbhv., dbt. 22.8.1734 i Skt. Petri, d. 11.5.1803 i Klosterstræde i Kbhv., Helligånds sogn.
Skrædder i København. Mester 1765.²⁶
Gift 18.10.1765 i Kbhv., Holmens m.
- 7 *Maren West*, f. ca. 1734,²⁷ d. 20.6.1804 i Klosterstræde i Kbhv., Helligånds sogn.
Kammerpige 1762 hos Frederik Christian Rosenkrantz.²⁸

Oldeforældre

- 8 *Christian Frederik Mathiassen Bøckmand*, f. i Sallinge, dbt. 6.9.1682 i Hillerslev, d. i Sødinge, begr. 3.10.1745 i Ringe.
Klejnsmed,²⁹ grovsmed i Sødinge, Ringe sogn fra 1710.³⁰
Gift 12.7.1711 i Ringe m.
- 9 *Malene Nielsdatter*, f. ca. 1674, d. i Sødinge, begr. 7.11.1738 i Ringe. Gift 1. ca. 1706³¹ m. Niels Madsen, grovsmed i Sødinge, f. ca. 1655, d. i Sødinge, begr. 11.3.1711 i Ringe.
- 10 *Peder Andersen Blankholm*, f. ca. 1685, d. i Ringe, begr. 12.4.1762 i Ringe.
Kromand i Ringe fra 1721.³²
Gift 20.8.1721 i Ringe m.
- 11 *Ane Poulsdatter Müller*,³³ f. ca. 1692, d. i Ringe, begr. 28.7.1758 i Ringe.
- 12 *Johan Hendrik Westphael*, f. ca. 1699 i Halberstadt i Sachsen, d. i Kbhv., begr. 6.5.1751 fra Skt. Petri.
Skrædder i København. Mester 1732.³⁴
Gift 24.7.1732 i Kbhv. Holmens m.
- 13 *Dorthe Kirstine Andersdatter Brandt*, f. i Kbhv., dbt. 16.7.1703 i Holmens, begr. 24.10.1750 Skt. Petri.³⁵
- 14–15 Ukendte.

Tipoldeforældre

- 16 *Mathias Bøckmand*, f. ca. 1645, fra Krempelsdorf ved Lübeck, d. før 1705 i Heden.³⁶
Gartner på Gelskov, Hillerslev sogn fra ca. 1667, senere også husmand og gartner i Sallinglunde, Hillerslev sogn.³⁷ Fra 1688 i Heden.³⁸
Gift ca. 1674 i Hillerslev m.

- 17 *Abigael Nielsdatter Baad*, d. efter 1710 i Heden.³⁹
Fruerpige på Gelskov til ca. 1674.
- 18 *Niels Bundesen*, f. ca. 1645, d. før 1733.⁴⁰
- 19–21 Ukendte.
- 22 *Poul Jensen (Müller)*, f. ca. 1663, d. 11.11.1721 i Ringe kro, begr. 17.11. i Ringe.⁴¹
- 23–25 Ukendte.
- 26 *Anders Jensen Brandt*, f. ca. 1671, begr. 24.5.1731 Holmens.
Staldkarl, senere kancellibud.⁴²
Gift m.
- 27 *Anne Bertelsdatter*, d. efter 1732, boede da Ulfelds plads.
- 28–31 Ukendte.
- Tip-tipoldeforældre*
- 32 *Jasper Böckmann*.
Gartner i Krempelsdorf ved Lübeck.⁴³

Ekskurs

Kroholdere på den kgl. privilegerede kro i Ringe på Fyn

Så tidligt som i 1283 havde Erik Klipping bestemt, at der rundt i landet skulle oprettes kroer. I 1396 besluttede Margrethe I, at der skulle være en kro på de store veje for hver 4. mil. Dette blev ændret af Christoffer af Bayern til 2½ mil. Frem til reformationen var klostrene dog fortsat det almindeligste natteherberge for rejsende.

I 1695 fik en kgl. forordning sat ordentlig system i købstædernes gæstgivergårde, men først i 1734 søgte man at danne sig et overblik over de kgl. privilegerede kroer. Alle kroer, der ikke kunne fremvise et privilegium blev at nedlægge. En række kroer fik derfor i de følgende år bestalling eller den gamle blev bekræftet. En kongeligt privilegeret kro var kun for vejfarende, så landsbyens beboere måtte indtil 1912 ikke komme på kroen.

I Danmark findes endnu mere end 100 gamle, kongeligt privilegerede kroer.

Ringe kro, der hørte under Nordskov i Gestelev sogn, var en sådan kongeligt privilegeret kro, og ifølge kancelliets brevbøger blev privilegiet stadfæstet d. 4. februar 1699.

Ifølge ekstraskattemandtallet 1696–97 hørte kroen i Ringe til Lammehave og kaldes privilegeret. Kroholderen hed Magnus Ernst Wilchen og var trompeter; han nævnes også i matriklen 1701. Kroen må derfor være den ene halvdel af gård nr. 2 med hartkorn 5-4-3-2. Endnu 1704 nævnes Magnus

Xaa og Christen Skottemanns 72 agur Skjælm,

Skifte.

Alten Christianus Skotte for, som i Ringe.

A Anno 1799 den 25 Jann, som 30de Dagen efter
 Dødsfædet. Mødt, ind. Christen, offer med de
 sine sønner Christian, Peder, Hans og
 Christian Skotte, sønner i Ringe, Christian Skot-
 ter fra Boltinggaard, med Helene d. H. H.
 Hørling, Hansens, Hans Jørgensen godset
 og Peder Jørgensen Jørgensen, begge ind. Ringe
 for på lige færd, som Christian, ind.
 for alle Ringe og Generac. Christian
 Ringe, at Lovhøys Skifte og Dødsfædet
 om fællesindkomst Christiane Skotte da
 der, på den ene, og færd, ind. Skotte med
 den anden, og de alle da Ringe, som den ene
 den anden, som ind. 1 indkomst 25 Oer,
 2, den de Ringe 21 Oer, den de færd 18 Oer, 4, den
 de Ringe 10 Oer, som de færd ind. 11 Oer, den de
 for Christiane Oer, den de Margrethe 8 Oer, og
 den de Ringe 2 Oer gammel, som den
 Wayne som Mødt, som Christiane, Ringe,
 den de Ringe. So Ove Skotte, Skifte. Christiane
 ind. Odense, som at på den og Ringe ind.
 Ringe ind. Ringe.

III. 10: Udsnit af skiftet efter Christiane Charlotte Faber, gift med kroholderen i Ringe Christian Nielsen Faber. Af udsnittet ses, at Christian nu kun kalder sig Faber. Børnenes efternavne nævnes ikke, men de benytter alle navnet Faber. Deres formynder er morbroderen, Ove Faber, mester-skrædder i Odense. (Boltinggård godsarkiv, skifteprotokol II, 23.1.1799).

sat i skat som den, der holder privilegeret kro. Han kaldes dog stadig kromand i de efterfølgende skattemandtal, men får moderation. Da Peder Andersen overtog Ringe kro, har den altså ikke været i særlig god gænge.

Kort tid efter, at Rasmus Andersen Hjort har giftet sig med Peder Andersens datter i 1740, overtager han kroen. Han står således som kroholder med bevilling til at brygge og brænde i ekstraskattemandtal 1743.

Kroen pantsættes 23. december 1744 af Christian Ahlefeldt til Nordskov. Den omtales som en gård, der nu er kongeligt privilegeret kro og pantsætningen sker til toldereren i Nyborg. Rasmus Hjort fortsætter dog med krodriften til sin død i 1762, hvorefter enken Dorothea Blankholm fører kroen videre i nogle år.⁴⁷ Endnu i 1773 er familien på kroen, men senere i 1770'erne drives den af kokken Frederik Bohne. Ingen af Rasmus Hjorts børn kommer således til at overtage krodriften.

Frederik Bohne afstår godvilligt gården, Ringe kro kaldet, d. 13. marts 1780 til frimand Christian Nielsen Faber, Dorothea Blankholms nevø og barnebarn af Peder Andersen Blankholm.⁴⁸ Christian Faber havde tidligere været forpagter af præstegården i Ryslinge (1773), Årslevgård (1775–78) og af Tarupgård i Pårup sogn (1779–80).

Kroen kom til Boltinggård midt i 1700-tallet og solgtes herfra til Frederik Martin Lindner af Ravnholt, født i Tyskland, da han i 1809 blev gift med Chr. Fabers enke Frederikke Hansdatter, der også var hans niece, datter af Magdalene Faber, gift md fæsteren af Lørup mølle i Ryslinge sogn Hans Nielsen. Lindner døde 1838, og Frederikke Hansdatter førte kroen videre, til hun døde 70 år gammel 1843. Efter at kroen havde været drevet af samme slægt næsten uafbrudt i over 100 år, blev den afhændet af kunstberider Hoffmann⁴⁹, der kun havde kroen i kort tid. På grund af et meget mislykket fyrværkeri, Hoffmann arrangerede 5. maj 1844, udbrød der en stor brand i Ringe, hvorved én person omkom. Han valgte derfor at forlade egnen og solgte 1. august til guldsmed Peder Pedersen.

1876 blev kroen købt af firmaerne Maegaard og Muus i Odense samt Wiggers og Clemmensen i Svendborg, der på dens grund byggede Ringe Handelsetablissement. Dette drev også i begyndelsen kroen, men solgte den 1895 til gæstgiver Madsen, som efterfulgtes af svingersønnen hotelejer Jensen.

Der havde i nogle år været et lille højskolehjem i byen, og i stedet for at bygge et nyt og større oprettedes et aktieselskab, der 1916⁵⁰ købte kroen og omdannede den til Ringe Hotel og Højskolehjem. Hotellet blev drevet ved hjælp af bestyrere. Den sidste af disse Søren Knudsen købte det 1967 og havde kroen, der nu hed Ringe Hotel, til sin død 1984. Hans enke Karla Knudsen solgte 1986 til den nuværende ejer John Kold fra Tåsinge.

Ringe Hotel ligger stadig på den gamle krogårds plads i byen ved den tid-

ligere Odense–Svendborg vej. Kroen brændte 1847, men blev genopbygget og stod næsten uforandret til 1969, da det meste af den igen brændte. Ringe Hotel er nu en moderne bygning, som blev taget i brug i 1970.

Kilder

Utrykt materiale

Rigsarkivet:

Nyborg amt. Konsumtions-, familie- og folkeskatteeregnskaber 1672–1754, ekstraskatteeregnskaber 1678–1757. Matriklen 1681, 1688, 1701. Folketællingen 1787.

Landsarkiverne (Fyn, Sjælland og Nørrejylland):

Relevante kirkebøger, skifteprotokoller, fæsteprotokoller, borgerskabsprotokoller, lavsprotokoller, skøde-panteprotokoller.

Københavns Stadsarkiv: Lavsprotokoller, skattemandtal.

Slægtsgårdsarkivet: Oberstløjtnant Richard Fabers optegnelser og avisudklip.

Post- og Telegrafmuseet: Billed- og andet materiale afleveret af Helga Faber.

Købstadsmuseet Den gamle By: William Fabers samling af Viser og Vers af P. Faber, supplement til den udgivne samling, billeder og avisudklip samlet af Rasmus og Grethe Faber og afleveret af Bodil Rasmussen, f. Faber.

Noter

1. Slægten Faber fra Vester Åby. Se Illustudier. Personalhist. T. 1972. Slægten Faber fra Roskilde nævnes i enkelte artikler som Peter Fabers slægt. Det er den ikke, selv om stamfaderen til denne Mathies Jensen, klejnsmed, er fra Fyn og har lært håndværket i Fåborg (Roskilde smedlav, lavsbog 1663–1725 nr. 334. 1. juni 1670 indskrives han som svend). Meddelt af en efterkommer Holger Thomsen, Valhalvej 7, Roskilde.
I Hågerup, Brahetrolleborg sogn, findes i første halvdel af 1700-tallet tre personer, der kalder sig Faber: degnen Christen Nielsen, Rasmus Jensen skrædder og dennes søn Mads Bunde (skattemandtal, skiftet efter Rasmus Jensens kone 1755, Brahetrolleborg skifteprotokol 1719–1770).
2. Giessing: Nye Samling af danske, norske og islandske Jubel-Lærere (1779–1786).
3. Dansk biografisk Leksikon. Patriciske Slægter. 3. samling. Ravnholt godsarkiv, skifteprotokol II.
4. I skiftet efter Rasmus Faber er hans fæstepreb på en halv gård i Måreskov udstedt 2. august 1751 afskrevet. Han får stedet uden indfæstningspenge, da både han og hans hustru har tjent herskabet længe og tro.
5. Brahesminde godsarkiv, Stensgård skifteprotokol II.
6. Wiberg har, at han er søn af Anders Jespersen, Århus. Hans moder er Dorothea Eriksdatter Müller. Han er født 6.2.1705 i Århus. Skiftet efter ham 11.3.1760 i Horne herreds gejstlige skifteprotokol nævner en fraværende broder Laurs Andersen og hans søsterbørn på Fyn, børn af hans afgangne søster Maren Møller, senere også omtalt som Maren Svendsdatter, som hans eneste og sande arvinger. Århus skifteprotokol har skifte 29.1.1720 efter faderen Anders Jespersen Borum. Ifølge dette er Erik Andersen da 11 år, og der er en søster Maren 7 år gammel, altså født i 1713. Det er således uklart, om han og Maren Svendsdatter Borum er hel- eller halvsøskende, men moderen har sandsynligvis giftet sig med en Svend (familien omtales ikke i Århus domsogns kirkebøger, og Vor Frues begynder først 1747).
7. Brahesminde godsarkiv, Østruppgård skifteprotokol II.
8. Brahesminde godsarkiv. Østruppgård fæsteprotokol. Laurs Jørgensen, smed i Nybo under Brahetrolleborgs gods nævnes første gang i ekstraskatteeregnskaberne 1711. Derefter flere år i træk, før-

- ste gang med hustru og 3 børn, derefter med 2 og 1719 med 1 barn. 1743 nævnes endnu en Laust smed (måske en fejl-skrivning) under Østrupgårds gods i Svanninge sammen med Anders Johansen smed, gift med Johanne Lisbeth Pedersdatter, næstsøskendebarn til ane 4.
9. Brahesminde godsarkiv, Østrupgård skifteprotokol II.
 10. Odense skrædderlav, lavsprotokol I, III. Ifølge kirkebogen 54 år i 1802, ifølge skiftet (note 3) 2½ år i 1758.
 11. Hun og broderen er født i Ruerne, Herrested sogn. Kirkebøgerne er brændt.
 12. Årslev kirkebog.
 13. Nyborg-Tranekær amt, skifteprotokol VIII.
 14. Boltinggård godsarkiv, skifteprotokol I.
 15. Grandjean: Gravskrifter fra Københavns nedlagte kirkegårde uden for de gamle volde. Personalthist. T. 1904.
 16. Povl Hansen fortæller i *Fra »det mærkværdige år«* (Svendborg Amts Årbog 1909, genoptrykt i Fyns Tidende 29.9.1940) om sin morfars historier om Rasmus Hjort Fabers besøg i Sødinge sammen med Peter Christian. Artiklen indeholder flere unøjagtige oplysninger om slægten, men fortæller gode anekdoter om den vittige københavnske smed og om sønnen, der til de lokales moro dummer sig, når der snakkes landbrug. Artiklen nævner, at Rasmus Hjort Faber selv skrev både vers og viser. Enkelte af disse er bevaret og findes i Slægtsgårdsarkivet.
 17. Peter Fabers børn var foruden Andreas William, f. 2.1.1847, d. 1.5.1883, cand. phil. og telegrafassistent 1871–1883, ugift.
Rasmus Hjort Faber, f. 22.7.1845. d. 3.8.1845.
Axel Thor Faber, f. 17.9.1849, d. december 1888 på Isle of Wight, købmand i London, ugift.
Einar Faber, f. 9.9.1851, d. 24.11.1917, kontorchef i Privatbanken i Kbhv. g. Julie Caroline Jacobine Duncan, ingen børn.
Petra Faber, f. 26.7.1853, d. 25.9.1940, g. arkitekt Ludvig Christian Busch, ingen børn.
Rasmus Hjort Faber, f. 30.5.1855, d. 7.2.1920, kontorchef i Handelsbanken i Kbhv., ugift.
 - Anna Margrethe Faber, f. 30.5.1855, d. 26.1.1953, kunstmaler, ugift.
 - Frantz Peter Faber, f. 24.12.1859, d. efter 1885, ansat i Store Nordiske Telegrafelskab, sidst i Shanghai (meldt forsvundet), g. Dorothea Florentine Schousboe. Barn: presseattaché Frantz Peter (Per) Faber, f. 11.8.1881, d. 10.3.1948, g. Helga Sørensen Schou. Datter: Bodil Faber, f. 6.10.1905 i Kallundborg, d. 14.8.1982, g. orlogskaptajn, senere kommandør Hans Jørgen Rasmussen, ingen børn.
 18. Vestfynsk Hjemstavn 1982. A.M. Lebech Sørensen: Om urmager Bonde Wibyes slægt. Samme i Fyns amts Årbog 1984: Kommentar til Fynske standure II. F. Grandt-Nielsen i Fynske Minder 1967: Poul Jensen Theilgaard.
 19. Dansk biografisk Leksikon. 3. udgave. Erik M. Christensen: En fortolkning af »Høit fra Træets grønne Top« (1969).
 20. Odense smedelav, lavsprotokol III.
 21. Skiftet efter Frederik Blankholm, Nyborg-Tranekær amt skifteprotokol VIII.
Richard Faber noterer, at Rasmus Hjort Faber forlod Sødinge 1781. Et læserbrev i Nationaltidende 27.4.1927, indsendt af en sønnedatter af Peter Fabers søster Magdalene g. Wilhelm: Jensine, g. m. genealogen pastor Erhard Quistgaard, citerer en udtalelse af Rasmus Hjort om hans ankomst til København: »Jeg kom fra Hamborg, den frie stad, med guldsignete og penge på lommen.« Men han havde også arvet 154 rigsdaler efter sin morbroder. Skiftet efter søsteren Margrethe Faber i Odense 30. august, 24. september 1790 oplyser, at han er klejnsmedesvend i København.
 22. Smedelavets protokol nr. 3 (Københavns Stadsarkiv).
 23. Richard Fabers optegnelser oplyser, at Rasmus Hjort købte store arealer i København uden for Vesterport, hvor »Sorte Hest« ligger. Han brugte stedet som landsted om sommeren, ikke som gæstgiveri. Familien Ehlerth boede der senere. Skiftet efter ham 18.1.1848 viser, at han foruden ejendommen Gråbrødretorv 101, ejede husene nr. 88, 89, 90 og 102 i Klosterstræde, Gråbrødrestræde og på Gråbrødretorv samt grundene nr. 40 og 41 på Vesterbro.
 24. Ringe kirkebog: Anno 1744 lod det høje

- herskab slagværket i klokketårnet beko-
ste, som Niels Christiansen smed i Sø-
dinge forfærdigede.
25. Boltinggård godsarkiv, skifteprotokol I.
Begravelsen ikke i kirkebog.
 26. Skrædderlavet, protokol nr. 5(a), (Kø-
benhavns Stadsarkiv).
 27. Hun er måske den Maren Westes datter,
Færgestræde, der bekræftes i Skt. Ni-
kolaj kirke i København efteråret 1752.
En Børge West udskrives som skrædder
12.4.1735 (Skrædderlavet, Ind- og ud-
skrivningsprotokol for mestre og drenge
nr. 5(a) 1685–1806, Københavns Stads-
arkiv), men han har ikke kunnet forføl-
ges videre. Der bor en skræddermester i
Færgestræde 1752 ifølge skattemandtal.
 28. Skattemandtal.
 29. Odense smedlav, lavsprotokol I, II.
 30. Udlært 1701. Nævnes første gang i ek-
straskatteregnskabet som smed i Sø-
dinge 22. september 1710 under Odense
Hospital. Fæste i Odense Gråbrødre
Hospitals arkiv: Fæstebreve og forpagt-
ningskontrakter 1676–1768 1. juni 1711.
Kirkebogsindførsler (Ringe kirkebog fra
1707) tyder på, at han først var ansat hos
Christian Madsen smed i Sødinge, se-
nere hos Niels Madsen, hvis smedje, han
overtog, tilsyneladende allerede før den-
nes død 1711. Smedjen tilhører senere
Boltinggård.
 31. Præstemandtal 11. december 1705 har,
at Niels Madsens kone er død i sommer.
 32. Boltinggård godsarkiv, skifteprotokol I.
Peder Andersen har en broder Hans
Andersen, der 1722 er ladefoged på Lyk-
kesholm, han fæster senere gård i Palles-
have, Gestelev sogn. Da Blankholm er en
lokalitet i dette sogn, stammer Peder
Andersen sikkert herfra (se iøvrigt eks-
kurs).
 33. Viet uden forudgående trolovelse.
 34. Skrædderlavet, protokol nr. 5(a). J. H.
Westphaels oprindelse er søgt efterfor-
sket i Halberstadt i det nuværende DDR.
Personer af navnet findes både i kirkebø-
ger og i borgerskabsprotokoller fra tiden
før 1700, men han er ikke fundet. Mulig-
vis stammer han ikke fra selve Halber-
stadt.
 35. Selv om kirkebogen opgiver hendes al-
der til at være 49 år, må hun være iden-
tisk med Dorthe Kirstine f. 1703, da for-
ældrenes navne er Anders Jensen og
Anna Bertelsdatter. De bor da Didrich
Badskærs gang. Dorthe Brandt har en
broder skrædder Bertel Brandt, nævnt i
skiftet efter hendes mand 1751.
 36. Ekstraskattemandtal 11. december 1704
omtaler Abigael Mathies som enke.
 37. Modelbog til Chr. V's matrikel 1682, fa-
milie- og folkeskat 1684, matriklen 1688.
1692 er stedet, der tilhører Skt. Jørgens
Hospital i Svendborg, øde.
Gelskov-bogen (Fynske Årbøger
1940) viser, at Bøckmand var på Gelskov
1667 og forlod godset 1688. Foruden at
være gartner fungerede han også som
fuldmægtig. Ejeren af Gelskov Adolf
Hans v. Holsten var født i Lübeck.
 38. Ifølge ekstraskattemandtal 21. april
1692 da i Heden under Stensgårds gods
sammen med andre husmænd uden
håndværk og kvæg.
 39. Nævnt sidste gang i ekstraskattemandtal
1710 i et af Nordskovs huse.
 40. Skifte efter broderen Bonde Bondesen,
urtegårdsmand på Egeskov, Egeskov
godsarkiv, skifteprotokol 19.5.1733.
Niels Bondesen kan være den Niels Bun-
desen, født i Gjørup, Brahetrolleborg
sogn, søn af Bunde Nielsen i Gjørup, der
vinder borgerskab som urtegårdsmand i
Odense 19.9.1673 (Odense Magistrats-
arkiv VII). Han findes i Odense mandtal
1672 under 72. familie, Nørre Kvarter.
Han er 28 år, gift med Karen Hansdatter
20 år. Hendes forældre er Hans Rasmus-
sen 55 år og maler, og Maren Andersdat-
ter. Der er skifte efter Hans Rasmussen
17.2.1674 (Odense byfoged, skifteproto-
kol IX). Niels Bondesen er i hvert fald
søn af gadehusmand i Øster Hæsninge
Bunde Nielsen, død ca. 1681. Denne om-
tales i ekstraskatteregnskaber 1678–81
og i matriklen 1680. Hvis Niels Bunde-
sen i Odense er hans søn, havde han ca.
1645 en gård i Gjørup og var i Frands
Lykkes tjeneste (Rasmussen Søkilde:
Trolleborgegnen og dens Beboere igjen-
nem 250 Aar. 1894). I Fynbo Landstings
skøde- og panteprotokol nævnes Bunde
Nielsen i Gjørup 1662 og 1664, men ikke
i 1670, da landsbyen igen omtales. Han
kan altså være flyttet til Øster Hæsinge.
Hans hustru nævnes også 1678–1681.
 41. Kirkebogen har følgende indførsel:
Mandag den 17. november blev sr. Poul
Jensen, kromandens hustrus fader i

Ringe begravet, var 58 år, efter at han døde hastig og uformodet aftenen kl. 6 den 11. november foruden nogen svagheds mindelse – kvalt af en kolik, som han ofte var straks beladt med.

Han er muligvis identisk med Poul Jensen Müller, der i ekstraskattemandtaller fra 1711–1718 nævnes som ridefoged og fuldmægtig på Holckenhavn. Kromanden Peder Andersens søn Frederik Blankholm bliver forvalter på Hvedholm, og hans svigersøn Rasmus Hjort er foged på Lammehave.

42. Muligvis er han den Anders Brandt, født i Stockholm, der 1.7.1700 vinder borgerskab i København som arbejdskarl. At Anders Brandt var kancellibud, og at

Anne var hans enke, fremgår af Bremerholms kirkebog ved datterens troløvelse og vielse. Ved hendes døb var han staldkarl.

43. Richard Faber fører slægten Böckmann tilbage til 1200-tallet, til adelige lensmænd under fyrsterne af Rügen.
 44. Se den foregående artikels note 32.
 45. Ekstraskattemandtall 1705.
 46. Ekstraskatteregnskab 26.2.1711.
 47. Ang. Blankholm, se iøvrigt Personalhist. T. 1966 under Slægten Storm fra Håstrup.
 48. Boltinggård godsarkiv. Fæste- og hoveridokumenter 1771–1805.
 49. H. M. Henriksen: Ringe sogn.
 50. Sunds-Gudme herreds arkiv.

Viet på Svenstrup – en tilføjelse

I Personalhistorisk Tidsskrift bragtes i 1983 en artikel af Sv. Bang om vielsen mellem regimentskriver Claus Plum (1740–76) og hustru Marie Charlotte Tønnesen (1755–1834), der fandt sted »paa Svenstrup, Borup sogn«. Heri nævnes (s. 71) regimentskvartermester og auditor ved Sjællandske nationale Infanteriregiment Hans Hansen (ca. 1697–1777) og dennes datter, Dina Cathrine Hansen. Om de to sidstnævnte kan nu tilføjes:

Dina Cathrine Hansen er født i Ørslevvester som datter af selvejer og regimentskvartermester Hans Hansen og Birgitte Charlotte Krag, og blev døbt 13. søndag efter Trinitatis (26/8) 1736 i Gyrstinge.

Regimentskvartermester Hans Hansen er søn af forpagter af Skovridergården i Ørslevvester, Hans Hansen (begravet 21/6 1729 i Gyrstinge, 62 år). Gift 1. gang med Dina Christine Jochumsdatter (død i Ørslevvester, begravet 3/10 1698 i Gyrstinge, 25 år gammel). Gift 2. gang 28/3 1699 i Osted med Karen Olufdatter Huulegaard, gift 3. gang med Antonette Reinholtsdatter.

I hans første ægteskab dåbskonfirmeredes parrets tvillinger i Gyrstinge d. 19/9 1698:

Hans Hansen (1698–1777) og

Anne Kirstine, død i Ørslevvester, begravet 18 søndag efter Trinatis (23/10) 1698 i Gyrstinge, 5 uger gammel.

Karen Krogh Bonfils

En konsangvinitets-betegnelse II

Af
Knud Højrup

Det har desværre vist sig at min artikel i Personalhistorisk Tidsskrift 1987:2, har været for uklart skrevet, hvorfor den har givet mange anledning til at tro, at det beskrevne system skulle være mere kompliceret end det i virkeligheden er. I forsøgene på at forklare systemet for »ikke slægtsforskere«, har jeg fundet en enklere metode til at beskrive systemet, og den vil jeg forsøge at viderebringe her.

Identifikation

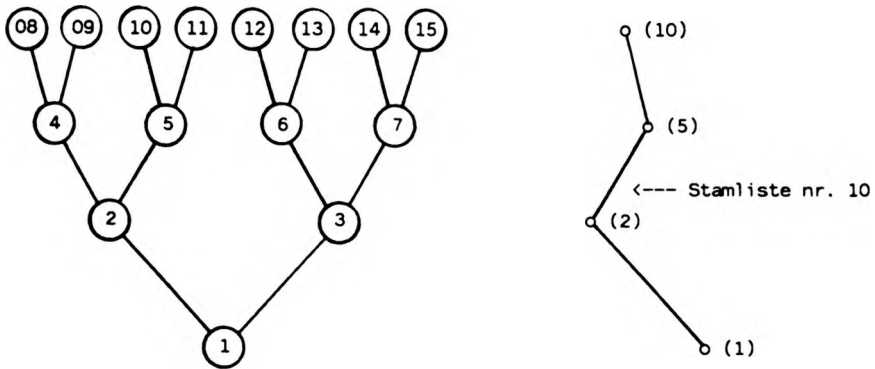
I enhver samling af informationer om en kreds af personer som udgør en slægt, vil der være grupper af data (kartotekskort), som beskriver hver enkelt person. Mange slægtsforskere før mig er kommet til den konklusion, at det er nødvendigt med en entydig identifikation af personen (og hans kartotekskort) for at kunne holde styr på alle de dokumenter, som vedrører personen. Det er efterhånden også almindeligt anerkendt at løbenumre har vist sig at være de mest praktiske til dette formål.

Til en sikker identifikation af en person, er det ikke altid nok at anføre navn, fødselsdato og fødested, det viser talrige eksempler på forvekslinger, hvoraf nogle har været beskrevet i dette tidsskrift. Hvis man desuden, som en del af personidentifikationen, angiver en reference til personens fader og moder, for eksempel i ens eget materiale ved hjælp af ovennævnte løbenumre, skulle man kunne undgå forvekslinger. Disse referencer er desuden meget anvendelige til hurtigt at frembringe mindre anetavler for at kunne skabe sig et overblik over en del af slægten.

Stamlister

Et begreb der ofte anvendes i slægtsforskningen er stamlister. En stamliste består af den række af fædre og mødre, som danner bindeled imellem to personer, hvor den ene er efterkommer af den anden. Den kaldes også en stamrække, et ascentorium eller et descentorium, men jeg foretrækker ordet stamliste. Figur 1 viser i venstre side de første fire generationer i en anetavle efter Kekule von Stradonitz's system. Den højre side af samme figur viser den stamliste, som forbinder person nr. 1 med person nr. 10.

Anetavle/Stamliste

Figur 1.

Jeg foreslår nu, at man kalder denne stamliste for person nr. 1's Stamliste nr. 10. Primært fordi man meget enkelt ud fra dette nummer alene, kan udregne alle de til listen hørende personers numre, man halverer blot nummeret, og fjerner eventuelle decimaler, altså 10 bliver til 5, som bliver til 2 (,5), som bliver til 1. Men også fordi man efter denne udregning, ved hjælp af de tidligere omtalte løbenummer-henvisninger til personers fædre og mødre, hurtigt kan finde frem til alle de personer, som udgør en identificeret persons stamliste.

Ligesom det har vist sig praktisk i vort talsystem at have en »tom« mængdeangivelse kaldet 0 (nul), vil jeg også her definere en persons Stamliste nr. 1 som »tom«, og kun bestående af personen selv. Det skal iøvrigt bemærkes, at der kan være flere stamliste, som forbinder to personer. Dette sker når den samme person forekommer flere steder i den anden persons anetavle, sådanne tilfælde kan enten være anesammenfald eller aneforskydning.

Slægtskab

De fleste slægtsfremstillinger udgår fra en nøgleperson, og beskriver personen selv samt en række personer, som han/hun er i slægt med. En sådan nøgleperson kaldes for »Proband«. Nogle slægtspublikationer udgår fra et ægtepar, men de viser sig ofte at blive uoverskuelige, og i realiteten for anerens vedkommende består af to adskilte slægtsbeskrivelser, mandens og hu-

struens. I sådanne tilfælde vil jeg anbefale at man i stedet vælger et af ægteparrets børn som proband, for derved at få en entydig slægts-definition.

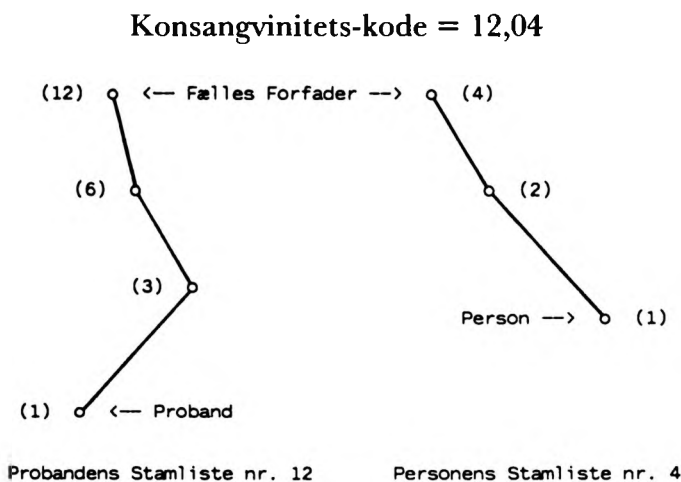
To personer er i slægt med hinanden så fremt en af følgende to betingelser er opfyldt:

- a. De har en fælles forfader eller -moder.
- b. Den ene er efterkommer af den anden.

For overskuelighedens skyld kaldes den ene person herefter for »Probanden«, og den anden kaldes »Personen«.

Lad os nu først betragte de tilfælde af slægtsskab, der hører under ovennævnte punkt a. At Probanden og Personen har en fælles forfader betyder, at der er en stamliste som forbinder Probanden med denne forfader, ligesom der er en anden stamliste, som forbinder Personen med den samme forfader. Hvis den fælles forfader f.eks. er Probandens morfars fader, er det Probandens Stamliste nr. 12, som angiver forbindelsen. Såfremt samme forfader er Personens farfader, er det Personens Stamliste nr. 4, som definerer forbindelsen.

Hvis vi nu kobler disse to stamliste numre sammen til et decimaltal med Probandens stamliste nr. foran kommaet, og Personens stamliste nr. efter kommaet, fremkommer en Konsangvinitets-kode, som entydigt beskriver en slægtsforbindelse mellem disse to personer. Figur 2 viser en tegning over denne situation, og det kan her ses hvorledes man ud fra en Konsangvinitet = 12,04 kan regne sig frem til alle de personer, som udgør denne forbindelse imellem Probanden og Personen.

Figur 2.

Lad os herefter betragte de tilfælde af slægtsskab, der hører under ovennævnte punkt b. Det drejer sig i virkeligheden her om to særtilfælde under a. nemlig det første, hvor den fælles forfader er identisk med Probanden, og Personen altså er efterkommer af denne. Det andet særtilfælde forekommer, når Personen selv er den fælles forfader, og dermed er en af Probandens aner.

Da vi tidligere har defineret Stamliste nr. 1 som værende »tom«, og kun bestående af en enkelt person, kan vi nu anvende dette i disse særtilfælde, og stadig udtrykke et slægtsskab med to stamliste numre adskilt af et komma, hvor det ene af numrene så er tallet et (1).

Såfremt et-tallet står foran kommaet, er Probanden den fælles forfader, og Personen er således en del af Probandens efterslægt. Står et-tallet derimod efter kommaet, er det Personen, som er den fælles forfader, hvilket svarer til at Personen er en af Probandens aner.

Da vi nu igennem mange år, er blevet vænnede til f.eks. at benævne en farfader ane nr. 4, og ikke som nævnt ovenfor 4,01, foreslår jeg i disse tilfælde, at smide kommaet og et-tallet væk, således at Konsangvinitets-koden, når den er et hel-tal, vil være identisk med Ane-nummeret. Konsangvinitets-koden 1 vil således fortsat være reserveret til Probanden.

Konsangvinitets register

I alle gode slægtsfremstillinger, findes der registre for personnavne og lokaliteter med henvisninger til de steder i publikationen, hvor de pågældende navne er omtalte. Såfremt man tildeler alle personer i Probandens slægt en konsangvinitets-kode efter ovennævnte princip, kan man yderligere fremstille et konsangvinitets register ved at sortere personerne på dette decimaltal i numerisk stigende orden. Herved fremkommer der en liste med personerne ordnede således at alle, der har samme slægtskabsforhold til Probanden står samlede, på samme måde som alle med samme navn, står samlede i et navne register.

Tavle 1 viser den første del af et sådant register udarbejdet på grundlag af Albert Fabritius bog om Kong Christian X og hans slægt. De anførte løbenumre svarer til de i bogen anvendte, bortset fra numre større end 1500, som jeg har tildelt personer, der er sødt efter bogens publikation i 1937. Jeg er overbevist om, at et sådant register vil gavne en hvilken som helst slægtsfremstilling, og medvirke til at læserne hurtigere vil kunne danne sig et overblik over personerne og deres indbyrdes slægtskabsforhold.

Komplicerede slægtskabsforhold

Den ovenfor beskrevne konsangvinitets-kode kan altså nøjagtigt dokumentere en enkelt slægtsforbindelse imellem probanden og en person. Såfremt

der findes flere forbindelser imellem dem, kan man blot tilføje en konsangvinitets-kode for hver af de kendte slægtsforbindelser. Denne situation er for eksempel gældende for Probandens helsøskende, hvor både faderen og moderen er fælles aner, og disse helsøskende skal derfor tildeles to konsangvinitets-koder: 2,02 og 3,03 for nøjagtigt at beskrive deres slægtskab med Probanden.

Som eksempel på et meget kompliceret slægtskab, kan anføres Dronning Margrethe II's familieforhold til Kong Christian X. Indenfor Dronningens første 127 aner, er der elleve slægtsforbindelser, som kan defineres med følgende konsangvinitets-koder: 1,04 12,48 13,49 30,082 30,090 30,108 30,120 31,083 31,091 31,109 31,121.

Disse elleve decimaltal beskriver nøjagtigt det slægtskab, der findes mellem Dronningen og farfaderen indenfor den givne forudsætning: Dronningens første 127 aner. Såfremt man går længere tilbage i begges anerækker, vil der helt sikkert fremkomme flere slægtsforbindelser. Tavle nr. 2 viser disse elleve konsangvinitets-koder idet tallene lige under koderne, viser hvorledes disse decimaltal kan brydes ned til to stamlistes.

Den nederste halvdel af samme tavle, viser på samme måde de ni konsangvinitets-koder, som angiver Prinsesse Elisabeth's slægtskab med Kong Christian X. Til sammenligning anføres nedenfor hvorledes Hr. Fabritius på side XIV beskriver dette komplicerede slægtskab:

Konsangv. Albert Fabritius' beskrivelse

1,04 Hans Majestæts Sønnedatter

2,12 3,13 Datterdatter af H.K.H. Prins Harald, altså Broders Datterdatter.

8,56 9,57 Datters Datterdatter af Hertug Friedrich Ferdinand af Slesvig Holsten Sønderborg Glycksborg, der var Fætter til H.M. Kong Frederik VIII.

30,82 31,83 Hendes Højhed nedstammer endvidere fra to Søstre til H.M.

30,90 31,91 Kongens Moders Mormoder, Prinsesserne Charlotte og Alexandrine af Preussen.

Det kan her ses at jo mere kompliceret (fjernt) slægtskabsforholdet bliver, des mere unøjagtig bliver den tekstmæssige beskrivelse.

Som eksempel på at man med det her beskrevne system kan angive alle former for slægtskab, er der i tavle 3 anført slægtskabsbetegnelser med tilhørende konsangvinitets-koder for alle kendte typer slægtskab indenfor en afstand af 3 led fra probanden. Den sidste kolonne viser antallet af led med udregningen anført i parentes, idet tallet foran »+« angiver antallet af led i probandens stamliste, ligesom tallet efter »+« angiver antallet af led i personens stamliste.

Konklusion

Med dette system eksisterer der altså nu en metode til, med enkle midler, et eller flere decimaltal, nøjagtigt at specificere alle slægtskabsforhold, de simple såvel som de meget komplicerede, som kan eksistere imellem to personer. Desuden er det muligt med dette system, at frembringe konsangvinitets registre, som kan medvirke til at gøre selv meget omfattende og komplicerede slægtsfremstillinger overskuelige.

En stor fordel ved systemet er, at det udelukkende er baseret på det alment kendte Kekule von Stradonitz anenummer system, og i virkeligheden kan betragtes som en udvidelse af dette system således at det nu foruden aner også omfatter efterkommere samt aners efterkommere, altså: *alle* en Probands slægtninge.

Litteratur

Hans Majestæt Kong Christian X og hans Slægtninge. Albert Fabritius 1937.
En konsangvinitets-betegnelse. K. Højrup. Pers. Tidsskrift 1987:2.

Konsangvinitets register

Konsangv.	Navn	Stilling/Titel/Efternavn	Løbe num.	Født	Fars Lbnr	Mors Lbnr	
	Proband:						
1	Christian X	Konge til Danmark	1	1870	5	6	
	Børn:						
1,02	Frederik IX	Konge til Danmark	2	1899	1	891	
1,02	Knud	Arveprins til Danmark	3	1900	1	891	
	Børnebørn:						
1,04	Margrethe II	Dronning til Danmark	1501	1940	2	367	
1,04	Benedikte	Prinsesse til Danmark	1502	1944	2	367	
1,04	Anne-Marie	Dronning af Grækenland	1503	1946	2	367	
1,04	Elisabeth	Prinsesse til Danmark	4	1935	3	19	
1,04	Ingolf	Greve af Rosenborg	1504	1940	3	19	
1,04	Christian	Greve af Rosenborg	1505	1942	3	19	
	Oldebørn:						
1,08	Elisabeth	Comtesse af Rosenborg	1516	1972	1505		
1,08	Camilla	Comtesse af Rosenborg	1517	1972	1505		
1,08	Feodora	Comtesse af Rosenborg	1518	1975	1505		
1,12	Frederik	Kronprins til Danmark	1506	1968		1501	
1,12	Joachim	Prins til Danmark	1507	1969		1501	
1,12	Gustav	Prins til Sayn-Wittgenst.	1508	1969		1502	
1,12	Alexandra	Prinsesse til Sayn-Wittg.	1509	1970		1502	
1,12	Nathalie	Prinsesse til Sayn-Wittg.	1510	1975		1502	
1,12	Alexia	Prinsesse af Grækenland	1511	1965		1503	
1,12	Paul	Kronprins af Grækenland	1512	1967		1503	
1,12	Nikolaos	Prins af Grækenland og D.	1513	1969		1503	
1,12	Theodora	Prinsesse af Grækenland	1514	1983		1503	
1,12	Filippos	Prins af Grækenland og D.	1515	1986		1503	
	Fader:						
2	Frederik VIII	Konge til Danmark	5	1843	47	48	
	Søskende:						
2,02	3,03	Haakon VII	Norges Konge	7	1872	5	6
2,02	3,03	Louise	Prinsesse af Schaumburg-L.	8	1875	5	6
2,02	3,03	Harald	Prins til Danmark	9	1876	5	6
2,02	3,03	Ingeborg	Prinsesse af Sverige	10	1878	5	6
2,02	3,03	Thyra	Prinsesse til Danmark	11	1880	5	6
2,02	3,03	Gustav	Prins til Danmark	12	1887	5	6
2,02	3,03	Dagmar	Hofjærgermesterinde	13	1890	5	6
	Søskendebørn:						
2,04	3,05	Olav V	Norges Konge	14	1903	7	61
2,04	3,05	Feodora	Prinsesse af Schaumburg-L.	18	1910	9	254
2,04	3,05	Caroline-Math.	Arveprinsesse til Danmark	19	1912	9	254
2,04	3,05	Alexandrine-L.	Grevinde af Castell-Cast.	20	1914	9	254
2,04	3,05	Gorm	Prins til Danmark	21	1919	9	254
2,04	3,05	Oluf	Greve af Rosenborg	22	1923	9	254
2,06	3,07	Marie-Louise	Prinsesse af Preussen	15	1897	271	8
2,06	3,07	Christian	Prins af Schaumburg-Lippe	16	1898	271	8
2,06	3,07	Stephanie	Fyrstinde af Bentheim-St.	17	1899	271	8
2,06	3,07	Margaretha	Prinsesse til Danmark	23	1899	243	10
2,06	3,07	Mærtha	Norges Kronprinsesse	24	1901	243	10
2,06	3,07	Astrid	Dronning af Belgien	25	1905	243	10
2,06	3,07	Carl	Prins Bernad. af Belgien	26	1911	243	10
2,06	3,07	Carl	Cand.Phil, Castenskiold	27	1923		13
2,06	3,07	Christian	PR-chef, Castenskiold	28	1926		13
2,06	3,07	Jørgen	Kaptain, Castenskiold	29	1928		13
2,06	3,07	Dagmar	Castenskiold	30	1931		13

Tavle I.

Kompliceret Slægtskab

Proband: Kong Christian X

Person: Dronning Margrethe II

	13,049	31,083	31,091	31,109	31,121
<u>1,04</u>	<u>12,048</u>	<u>30,082</u>	<u>30,090</u>	<u>30,108</u>	<u>30,120</u>
: 2	6 : 24	15 : 41	15 : 45	15 : 54	15 : 60
: 1	3 : 12	7 : 20	7 : 22	7 : 27	7 : 30
	1 : 6	3 : 10	3 : 11	3 : 13	3 : 15
	: 3	1 : 5	1 : 5	1 : 6	1 : 7
	: 1	: 2	: 2	: 3	3
		: 1	: 1	1	1

- - O - -

Proband: Kong Christian X

Person: Prinsesse Elisabeth

	3,13	9,057	31,083	31,091
<u>1,04</u>	<u>2,12</u>	<u>8,056</u>	<u>30,082</u>	<u>30,090</u>
: 2	1 : 6	4 : 28	15 : 41	15 : 45
: 1	: 3	2 : 14	7 : 20	7 : 22
	: 1	1 : 7	3 : 10	3 : 11
		3	1 : 5	1 : 5
		1	2	2
			1	1

Tavle 2.

Konsangvinitets-koder

(indenfor 3 led)

<u>Konsangv.</u>	<u>Betegnelse</u>	<u>Antal led</u>
1	Proband	0 (0+0)
1,02	Børn	1 (0+1)
1,04	Børnebørn (Via sønner)	2 (0+2)
1,06	Børnebørn (Via døtre)	2 (0+2)
1,08	Oldebørn (Via sønners sønner)	3 (0+3)
1,10	Oldebørn (Via døtres sønner)	3 (0+3)
1,12	Oldebørn (Via sønners døtre)	3 (0+3)
1,14	Oldebørn (Via døtres døtre)	3 (0+3)
2	Fader	1 (1+0)
2,02	3,03 Helsøskende	2 (1+1)
2,02	Halvsøskende (Faders side)	2 (1+1)
2,04	3,05 Helsøskendes børn (Via brødre)	3 (1+2)
2,04	Halvsøskendes børn (Via faders sønner)	3 (1+2)
2,06	3,07 Helsøskendes børn (Via søstre)	3 (1+2)
2,06	Halvsøskendes børn (Via faders døtre)	3 (1+2)
3	Moder	1 (1+0)
3,03	Halvsøskende (Moders side)	2 (1+1)
3,05	Halvsøskendes børn (Via moders sønner)	3 (1+2)
3,07	Halvsøskendes børn (Via moders døtre)	3 (1+2)
4	Farfader	2 (2+0)
4,02	5,03 Faders helsøskende	3 (2+1)
4,02	Faders halvsøskende (Faders side)	3 (2+1)
5	Farmoder	2 (2+0)
5,03	Faders halvsøskende (Moders side)	3 (2+1)
6	Morfader	2 (2+0)
6,02	7,03 Moders helsøskende	3 (2+1)
6,02	Moders halvsøskende (Faders side)	3 (2+1)
7	Mormoder	2 (2+0)
7,03	Moders halvsøskende (Moders side)	3 (2+1)
8	Farfaders fader	3 (3+0)
9	Farfaders moder	3 (3+0)
10	Farmoders fader	3 (3+0)
11	Farmoders moder	3 (3+0)
12	Morfaders fader	3 (3+0)
13	Morfaders moder	3 (3+0)
14	Mormoders fader	3 (3+0)
15	Mormoders moder	3 (3+0)

Tavle 3.

Knud Højrup, direktør, *1943. Har holdt flere foredrag om anvendelse af hjemmedatamater i forbindelse med slægtsforskning. Adresse: Hasselhaven 99, 2600 Glostrup.

De fransk-reformerte i Danmark 1685–1801

Som en udløber af et fælleseuropæisk forskningsprojekt om huguenotternes udvandringshistorie i Europa, har forskningsgrupper i forskellige europæiske lande indsamlet materiale siden 1985. Fra dansk side har der været deltagelse i dette internationale arbejde siden 1987. Der indsamles alle typer oplysninger, såsom fødested, forældre, vielser, børn, erhverv, rejserute til Danmark, hvor i landet de bosatte sig m.v.

Den danske del af projektet er igangsat med støtte fra Lokalhistorisk Afdeling ved Københavns Universitet, og alle oplysninger om fransk-reformerte i perioden 1685–1801 eller henvendelser vedrørende projektet bedes rettet til:

Randi Ottosen

Poppelvej 8,
8850 Bjerringbro.
06 68 21 34

De statslige arkivers publikationer 1987, en oversigt

Af
Erik Kann

Denne oversigt rummer annoterede fortegnelser over de registraturer, hjælpemidler, vejledninger, etc., som de statslige arkiver, dvs. Rigsarkivet, Landsarkivet for Sjælland m.m., Landsarkivet for Fyn, Landsarkivet for Nørrejylland, Landsarkivet for de sønderjyske landsdele og Erhvervsarkivet, har udsendt i 1987.

Oversigten er tænkt som en opfølgning af oversigten 1982–1984 (Personalhistorisk Tidsskrift 1985:1, s. 85–92), oversigten 1985 (Personalhistorisk Tidsskrift 1986:2, s. 197–200) og oversigten 1986 (Personalhistorisk Tidsskrift 1987:1, s. 77–80).

Hvad angår tids- og emnemæssig afgrænsning, indsamlingsmetodik samt andre overvejelser af mere generel karakter henvises til redegørelserne herfor i Personalhistorisk Tidsskrift 1985:1, s. 85–92, specielt s. 85–86.

Rigsarkivet:

Rigsarkivet i almindelighed:

Rapport om produktivitetsanalyse af landsarkiverne i Viborg og Odense. 1986, 64 s.

Håndskriftsamlingen XIII–XIV. Registratur. 1987, 487 s.

Anm: Omhandler »Alm. personalhistorie« og »Individuelle samlinger vedr. personalhistorie«.

Det danske Missionsselskab. Registratur. 1987, 208 s.

Anm: Registratur udarbejdet i forbindelse med forskningsprojektet: Kristen Mission og Kulturpolitik 1820–1970. Bogen registrerer privatarkiv nr. 10.162.

Inger Dübeck: Fra gammel dansk til ny svensk ret. 1987, 128 s.

Anm: Bogen behandler den retlige forsvenskning i de tabte territorier 1645–1683. Udsendt som nr. 3 i serien »Studier og Kilder«.

Birgit Bjerre Jensen: Udnævnelsesretten i enevældens magtpolitiske system 1660–1730. 1987, 373 s.

Anm: Udsendt som nr. 12 i serien »Administrationshistoriske Studier«.

Spor – arkiver og historie. Afhandlinger tilegnet arkivar Niels Petersen. Ved Karen Hjorth m.fl. 1987, 390 s.

Anm: Udsendt som nr. 4 i serien »Studier og Kilder«.

Birgit Nüchel Thomsen, August Wiemann Eriksen, Michael Hertz, Karen Hjorth: Samspejlet mellem organisationer og stat. Studier inden for indenrigsministeriets og handelsministeriets område 1879–1950. 1987, 433 s.

Anm: Udsendt som nr. 13 i serien »Administrationshistoriske Studier«.

Kancelliets Brevbøger vedr. Danmarks indre forhold. 1646. I uddrag ved Jens Holmgaard. 1987, 424 s.

Anm: Udgør første bind i genoptagelsen af udgivelsen af denne kildegruppe. Med sag-, sted- og personregistre samt ordliste.

Tidsskrifter:

Arkiv. Tidsskrift for arkivforskning. Udgivet af Rigsarkivet. 11. bind, nr. 2, 3 og 4. 1987.

Anm: Tidsskriftets udsendelse har været stærkt uregelmæssig.

Flyveblade for Arkiverne. Udgives efter behov af Rigsarkivet. 1987, nr. 1–2.

Anm: Nr. 1 omhandler kommunalarkiver, nr. 2 spørgsmål om »Arkiver, kultur og statistik«.
Nordisk Arkivnyt. Udgivet af Rigsarkivet. 1987, nr. 1–4.
Siden Saxo. Udgivet af Dansk Historisk Fællesforening og Rigsarkivet. 1987, nr. 1–4.

STO:

STO er en ny afdeling i Rigsarkivet oprettet pr. 1/1 1987. STO er en forkortelse for »Særlige og Tværgående Opgaver«. Til afdelingen er henlagt bl.a. følgende opgaver: koordinering af arkivernes edb-udvikling, analyse af forvaltnings- og offentlighedslovens arkivmæssige konsekvenser, analyse af visse amtskommunale arkivspørgsmål, særligt vedr. sygehuse, analyse af visse arkivspørgsmål vedr. fælleskommunale institutioner.

Ingen udgivelser i 1987.

Rigsarkivets 1. afdeling:

Film af arkivalier i Landsarkivet, Fyn. Filmfortegnelse bd. 1–4. 1987, hhv. 54, 161, 263 og 363 s.

Anm: Fortegner mormonfotografering. Indgår i rækken af folioregistraturer som nr. 273, 1–4.
Lensregnskaber 1559–1660. Filmfortegnelse. Uden udgivelsesår, 55 s.

Anm: Omfatter mormonfotograferingen.

Oversigt over nyere S-film. Filmfortegnelse. 1986.

Anm: Indgår i rækken af folioregistraturer som nr. 269 b.

Stambøger, erindringsmedaljer m.m. Filmfortegnelse. Uden udgivelsesår.

Rigsarkivets 2. afdeling:

Ingen udgivelser i 1987.

Rigsarkivets 3. afdeling:

Ingen udgivelser i 1987, jfr. dog filmfortegnelse over stambøger, erindringsmedaljer m.m. anført under Rigsarkivets 1. afdeling.

Rigsarkivets 4. afdeling:

Som i tidligere oversigter anføres ved private personarkiver pågældendes leveår, medens der ved private institutionsarkiver anføres yderår for bevarede arkivalier.

Christian Behrendt, branddirektør 1868–1949. Registratur. 1987, 31 s.

Anm: Familiearkiv med tillæg af familien Tiedje m.fl. Der er tale om 2. reviderede udgave.

Familien Steinmann. Registratur. 1987, 21 s.

Anm: Især officer og krigsminister Peter Frederik Steinmann (1812–94).

Frederik Thaarup, statistiker og historiker 1766–1845. Registratur. 1987, 14 s.

Erik With, general 1869–1959. Registratur. 1987, 21 s.

Biografteaterforeningen for København og omegn 1915–1982 og Fællesrepræsentationen for Danmarks biografteatre 1924–1982. Registraturer. 1987, 29 s.

Dansk Forsorgsselskab 1885–1968. Registratur. 1987, 16 s.

Anm: 2. udgave af den i 1975 udsendte registratur.

Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm:

Bibliografi over tidl. landsarkivar, dr. phil. Harald Jørgensens forfatterskab 1977–86. 1987.

Anm: Udsendt i anledning af Harald Jørgensens 80 års dag.

Den almindelige Brandforsikring for Landbygninger. Nøgle til direktoraterne i det sjællandske område 1872–1965.

Oversigt. 1987, 31 s.

Godsarkiver. Valdbygård gods. Registratur. 1987, 148 s.

Kommunearkiver. Frederiksund Købstads- og Primærkommune. Registratur. 1987, s.

Anm: Omfatter alle kommunale arkivalier, der beror i Landsarkivet, og som hidrører fra Frederiksund købstad (1869 – ca. 1980), Ude Sundby landdistrikt (1868–1951), Oppe Sundby landkommune (1842–1966), Snostrup landkommune (1842–1966), Oppe Sundby-Snostrup landkommune (1966–1970) og Græse-Sigerslevvester landkommune (1842–1970).

Disse sognekommuner blev i 1970 sammenlagt til Frederiksund primærkommune. Registraturen er udsendt af Frederiksund kommune i samarbejde med Landsarkivet.

Kommunearkiver. Haslev Kommune. Registratur. 1987, 123 s.

Anm: Omfatter alle kommunale arkivalier, der beror i Landsarkivet, og som hidrører fra sognekommunerne Teestrup (1842–1970), Bråby (1842–1966), Haslev-Freerslev (1842–1966), Terslev-Ørslev (1842–1862), Terslev (1862–1966), Førslev-Sneslev (1842–1903) og Øde Førslev (1904–1966).

Disse sognekommuner blev i 1966/70 sammenlagt til Haslev primærkommune.

Kommunearkiver. Høng Kommune. Registratur. 1987, 91 s.

Anm: Omfatter alle kommunale arkivalier, der beror i Landsarkivet, og som hidrører fra sognekommunerne Ørslev-Solbjerg (1842–1966), Gjerslev (1842–1966), Finderup (1842–1966), Reerslev-Ruds Vedby (1842–1907), Reerslev (1907–1966), Sæby-Hallenslev (1842–1966), Buerup (1919–1966) og Høng (1966 ff.).

Disse sognekommuner blev i 1966 sammenlagt til Høng primærkommune.

Kommunearkiver. Skibby Kommune. Registratur. 1987, 68 s.

Anm: Omfatter alle kommunale arkivalier, der beror i Landsarkivet, og som hidrører fra sognekommunerne Førslev-Vellerup (1842–1966), Skibby (1842–1966) og Skuldelev-Selsø (1842–1966).

Disse sognekommuner blev i 1966 sammenlagt til Skibby primærkommune.

Kommunearkiver. Skævinge Kommune. Registratur. 1987, 73 s.

Anm: Omfatter alle kommunale arkivalier, der beror i Landsarkivet, og som hidrører fra sognekommunerne Skævinge-Gørløse (1842–1970), Strø (1842–1970), Lille Lyngby-Ølsted (1842–1880) og Lille Lyngby (1881–1970).

Disse sognekommuner blev i 1970 sammenlagt til Skævinge primærkommune.

Kommunearkiver. Suså Kommune. Registratur. 1986 (udsendt i 1987), 142 s.

Anm: Omfatter alle kommunale arkivalier, der beror i Landsarkivet, og som hidrører fra sognekommunerne Glumsø-Bavelse (1842–1962), Næsby-Tyvelse (1842–1962), Glumsø (1962–1966), Sandby-Vrangstrup (1842–1966), Skelby (1842–1966), Suså (1966–1970), Aversi (1842–1963), Herlufmagle-Tybjerg (I) (1842–1908), Herlufmagle (1908–1963), Tybjerg (1908–1963) og Herlufmagle-Tybjerg (II) (1963–1970).

Disse sognekommuner blev i 1970 sammenlagt til Suså primærkommune.

Kommunearkiver. Vallensbæk Kommune 1842–1985. Registratur. 1987, 55 s.

Anm: Omfatter alle kommunale arkivalier, der beror i Landsarkivet.

Kommunearkiver. Asminderød-Grønholt Kommune 1842–1970. Registratur. 1987, 74 s.

Anm: Omfatter alle kommunale arkivalier, der beror i Landsarkivet.

Skolearkiver. Allinge-Gudhjem Kommune. Registratur. 1987, 35 s.

Anm: Omfatter Allinge-Sandvig købstad, Gudhjem sogn, Osker sogn og Rø sogn.

Skolearkiver. Asminderød-Grønholt Kommune. Registratur. 1987, 28 s.

Anm: Omfatter følgende skoler: Asminderød skole, Fredensborg skole, Langstrup skole, Sy-skolen i Fredensborg, Grønholt skole, Lønholt skole. Som bilag er optaget en oversigt over registreringssystemet for skolearkivalier.

Toldarkiver. Københavnske Distriktstoldkamre 1969–80. Registratur. 1987, 171 s.

Anm: Udgør 5. bind i rækken af registraturer over toldarkiver, hvoraf tidligere er udsendt bd. 1–2 og 3.

Registraturen er kun fremstillet til internt brug og indeholder – som det fremgår af titlen – udelukkende registrering af arkivalier, der endnu ikke er umiddelbart tilgængelige.

Udstillingskatalog – at skrive i mandtal. 1987, 4 s.

Anm: Katalog for udstilling arrangeret i anledning af 200-året for folketællingen 1787.

Landsarkivet for Fyn:

Ingen udgivelser i 1987.

Landsarkivet for Nørrejylland:

Toldarkiver. Nørrejske toldarkiver før 1969 bd. 2. Registratur. 1987, 77 s.

Anm: Registraturen omfatter toldkamrene i Nykøbing Mors, Skive, Thisted og Viborg. Bind 1 er ikke udkommet endnu. Det foreliggende bind er udsendt af »Udgiverselskabet ved Landsarkivet for Nørrejylland«.

Landsarkivet for de sønderjyske landsdele:

Toldvæsen og grænsegendarmeri i Sønderjylland.

Anm: En registratur over de lokale toldkamres arkiver 1920–68 og grænsegendarmeri-arkivet 1863–1968. Med tillæg om CIS (Slesvigs internationale kommission 1920).

Erhvervsarkivet, Århus:

Erhvervsarkivet. Beretning om virksomheden 1. januar – 31. december 1986. Erhvervshistorisk Årbog 1986 (udk. 1987), s. 462–476.

Anm: Artiklerne i denne årgang af Erhvervshistorisk Årbog tilføjet en indledning, og en bibliografi over rigsarkivar, dr. phil. Vagn Dybdahls forfatterskab er i 1987 udsendt af Universitetsforlaget i Aarhus som festskrift til Vagn Dybdahl.

Erhvervsarkivet. Beretning om virksomheden 1. januar – 31. december 1987. Erhvervshistorisk Årbog 1987 (udk. 1988), s. 159–172.

Beyer – Valentin Hermansen Beyers Efterkommere

Stamtavle 1904 ved H. Grandjean

Ifølge stamtavlen havde Valentin Beyers sønnesøn, Hans Petri Beyer (1746–1812) i ægteskab med Elisabeth Aarøe bl.a. sønnen Johan Grove Beyer (1785 – forlist i Sortehavet). Han havde med Severine Christine Hjorth¹ datteren Johanne Elise Beyer (1807–1873).

Det fremgår *ikke* af stamtavlen, hvornår Johan Grove Beyer og Severine Hjorth har indgået ægteskab, og at de sammen havde en søn, Carl Beyer (1808–1884).

Det fremgår af den kgl. Fødselsstiftelses dåbsprotokol, at Johanne Elise Beyer er født på Fødselsstiftelsen den 14. juni 1807 og i marginen er det uden datering tilføjet: »forældre Kapercapitain Johan Grove Beyer og Hustru Severine Christine Hjorth«. Forældrene har ikke været gift på fødselstidspunktet, siden fødslen skete på stiftelsen, der normalt var forbeholdt ugifte mødre.

Severine Hjorth fødte den 14. december 1808 ligeledes på Fødselsstiftelsen et drengbarn (nr. 1077), der blev døbt Carl. I dåbsprotokollen er der ligesom i søsterens tilfælde uden datering og med samme håndskrift tilføjet: »forældre Kapercapitain Johan Grove Beyer og hustru Severine Christine Hjorth«. Drengen blev sat i pleje 19. december 1808,² men d. 5. maj 1810 indfandt drengens mormoder sig på stiftelsen og begærede barnet udleveret med henvisning til, at barnets mor Severine Hjorth nu var gift med kaperkaptajn Johan Grove Beyer, og selv kunne forsørge barnet. Begæringen blev imødekommet.

Johan Grove Beyer og Severine Hjorth kan således antages at have indgået ægteskab i foråret 1810, hvorved de to børn er blevet legitimerede.

Carl Beyer, der i ægteskab med Leopoldine Strøm havde 10 børn, er stamfar til den gren af Valentin Hermansen Beyers efterkommere, som jeg tilhører.

1. I alle andre kilder stavet »Hjorth«.

2. Fødselsstiftelsens udsætterprotokol, 1808.

Hans ældste søn, Carl Ferdinand Beyer (1833–1913), havde i ægteskab med Charlotte Magdalene Bünning 8 børn, af hvilke 2 døde som spæde. Den ældste af de overlevende, Heinrich Johan Andreas Georg Beyer (1856–1931) havde i ægteskab med Emmy Louise Petersen 4 børn, tre piger og en dreng, min far Albert Erik Beyer (1885–1968). Han havde i ægteskab med Frieda Poulsen 5 børn, af hvilke undertegnede er den ældste.

Carl Beyer efterlader sig således en talrig efterslægt, såvel i mands- som i kvindelinien. Nogle af disse efterkommere er kendt fra materiale, som er i min besiddelse, og som vil kunne danne grundlag for videre efterforskning.

Jørgen Beyer
cand. jur.
Strandgade 94,
1401 Kbh. K.

DBL og de homofile

– en kommentar

Ved et tilfælde er jeg blevet opmærksom på et indlæg af cand. mag. Thorkild Kjærgaard i Personalhistorisk Tidsskrift 1987/2, hvori han uddeler »næser«, blandt andet for min artikel i Dansk Biografisk Leksikon om Udenrigsministeriets tidligere direktør Jens Rudolph Dahl. Kjærgaard bebrejder mig, at jeg ikke har omtalt Dahls homoseksualitet som årsag til hans afsked fra udenrigstjenesten. Han (Kjærgaard) anser det for givet, at der her var tale om et udslag af »det omgivende samfunds uvilje mod ikke-konform seksual adfærd«. Tilfældet skulle således ikke kun have relevans for personen Dahl, men være tidstypisk og dermed af interesse for DBLs læsere.

DBLs redaktør, Svend Cedergreen Bech, har i et svar på kritikken loyalt – og korrekt – påtaget sig medansvaret for den formulering som jeg har anvendt om Dahls afsked. Herved kunne jeg selvfølgelig, som den anden angrebne forfatter, Claus Bjørn, lade det have sit forblivende. Imidlertid efterlader skriftvekslingen fortsat læseren med et skævt indtryk af sagen, som det er nødvendigt at korrigere.

Grunden til Dahls afgang var ikke, som Kjærgaard mener, den, at han overhovedet havde et homoseksuelt forhold til en yngre kollega. Sagens omstændigheder rejste tillige tvivl om, hvorvidt Dahl havde overtrådt sine tjenesteplichter, og om han i øvrigt besad det jugement, der er nødvendigt for at bestride stillingen som udenrigstjenestens øverste administrative chef. Hans afsked var et resultat af en samlet bedømmelse af disse faktorer. Det er langt fra alle uhildede meddelere, der mener, at denne udgang på sagen var for hård, og det er derfor ikke så sikkert som Cedergreen Bech synes at antage, at Dahl »blev slet behandlet af sine fagfæller«.

At afskeden var en personlig tragedie for Dahl, er derimod åbenbart, og man kan da spørge, om dette ikke i sig selv var en tilstrækkelig grund til i hans biografi i DBL at omtale de nærmere omstændigheder. Dette spørgsmål stillede jeg mig da også, og drøftede det med DBLs redaktion. Her var problemet imidlertid, at Dahls diplomatiske karriere ikke, som Kjærgaard antager, var »en af århundredets mest brillante«. Den var tværtimod, frem til avancementet til direktørposten (der havde sin baggrund i en pludseligt opstået vakance) ikke særlig opsigtsvækkende. Biografiens samlede omfang burde efter min opfattelse afspejle dette forhold. Hvis den skulle omfatte en

blot nogenlunde nuanceret omtale af de særlige momenter ved afskeden, ville fremstillingen miste sin balance, og man risikerede at give læseren det indtryk, at det var Dahls afgang, og ikke hans arbejde, der havde begrundet hans optagelse i DBL – hvad der trods alt ikke var tilfældet. Jeg valgte den formulering at afskeden »begrundedes med sygdom«, fordi det ikke ville være sandt at sige, at sygdom faktisk *var* årsagen: selv om læserne altså ikke fik fuld besked, skulle de i alt fald ikke have forkert besked.

Svend Cedergreen Bech skriver, med megen føje, at der må være forskel på »hvad man sådan siger« og hvad der trykkes i et leksikon. Jeg kunne efter at have læst Kjærgaards indlæg tilføje: »eller i et seriøst tidsskrift«. Særlig forstemt må det gøre mig, at arkivar Wilhelm von Rosen i sit indlæg, med udgangspunkt i den Kjærgaardske fejlopfattelse, kan få en sætning i min biografi, om Dahls forkærlighed for administrative, især personalepolitiske, sager, til at blive en »fikst turneret onskabsfuldhed«. Biografien er udarbejdet *sine ira et studio*, og sætningen skal læses, som den er skrevet, som en nøgtern konstatering af et almindeligt anerkendt sagforhold.

H.H. Bruun

Forespørgsler fra udlandet

Vi har fra Philippe Houdry, Frankrig modtaget følgende:

Anna NN, født i Skåne, gift 1. gang med Paul Bentz (død før 1657). Gift 2. gang i 1656 med Johann Eberhard i Grünstadt (Vesttyskland). Hvem kender mere til ægteskabet mellem Paul Bentz og Anna?

Breve bedes sendt til:

Philippe Houdry,
13 rue de la Patte d'Oie,
F-93100 Montreuil,
Frankrig

Vi har fra Oddleif Bramo, Norge modtaget:

Christoffer Schöller (1534–1594) var slotsskriver på Riberhus og gift med Karen Hansdatter. Hvem sidder inde med oplysninger om hans fader, Iver Schöller m.v.?

Jens Pederssøn Schjelderup (1510–1582), født på Fyn, biskop i Bergen. Kan nogen meddele nyt om hans forældre, Peder Jenssøn og Maren Nielsdatter fra Fyn?

I første halvdel af 1600-årene skulle Svein Saugmester og hans fader være i den danske konges tjeneste. Faderen først som staldmester, og senere som kongens tjener ved skatteopkrævningen i Bergen. Hans søn, Svein Saugmester rejste til det nordlige Norge og startede et savværk, hvilket skulle være begrundelsen for efternavnet. Hvem kender noget til denne slægt, eller kan bekræfte disse oplysninger?

Breve bedes sendt til:

Oddleif Bramo,
Sulitjelma veien 7c,
N-8000 Bodö,
Norge

Vi har fra Albert Tauson, Sverige, modtaget:

Jonas Tausen, f. ca. 1655, d. dec. 1711. Bosat 1676 i Landskrona, ansat hos vinhandler Chr. Tausen, sst. der muligvis var hans farbror. Ved Chr.

Tausens død overtog han virksomheden, men i maj 1709 siges han at være rejst »ad Jylland til«.

Jonas Tausen var gift med Gya Persdotter Rohde (d. 24/11 1711) i årene fra omkring 1679 til 1683; der tidligere havde været gift med rådmand Jens Nielsen i Landskrona. Hun havde tre søskende, nemlig Jonas (inspektør på Ågerup's fideicommis, Malmøhus len i 1718), Anna (gift med handelsmanden Nils Persson Gram i Landskrona) samt en søster (f. 1661, gift med sognepræsten i Torrlösa, Skåne, Otto Jacobsen Bang).

Jonas Tausen havde en søn, Jonas (f. 12/3 1692), der senere var ansat hos Juriaen Willemans i Amsterdam, og her giftede sig med Cornelia Sickerman (Zickermann) fra Campen. De bosatte sig senere i Landskrona.

Albert Tauson ønskede at komme i kontakt med alle der kan meddele noget om Jonas Tausens fødested, hans forældre, søskende etc. Man kan skrive til:

Albert Tauson,
Radhusvägen 4,
S-43P 50 Kållerød,
Sverige

Generalforsamling 1988

Mandag d. 25. april 1988 kl. 19.30 afholdt Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie sin årlige generalforsamling i Rigsarkivets Søjlesal med følgende dagsorden: 1) Valg af dirigent, 2) Godkendelse af dagsorden, 3) Bestyrelsens beretning for 1987, 4) Regnskab og fastsættelse af kontingent, 5) Valg og 6) Eventuelt.

Formanden, landsarkivar Hans H. Worsøe bød velkommen og foreslog på bestyrelsens vegne direktør, landsretssagfører Eskild Friehling som dirigent. Dette tiltrådte forsamlingen, hvorefter dirigenten konstaterede indkaldelse til generalforsamlingen og foreliggende dagsorden for lovlige. Derefter fik formanden Hans H. Worsøe ordet for aflæggelse af bestyrelsens beretning for 1987:

Set fra en del af vore medlemmers side kan året, der er gået, måske forekomme at have været uden de store aktivitetsudfoldelser fra Samfundets side. Jeg kan imidlertid berolige med, at det kun er på overfladen, der er roligt. Under den er der foregået endog usædvanlig mange aktiviteter, som efterhånden vil komme til at præge også vort image udadtil. Dette gælder især arbejdet inden for DIS-gruppen.

For godt og vel et år siden tog Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie initiativet til at starte en ny aktivitet, Databehandling i Slægtsforskning. Vi udsendte et simpelt spørgeskema til medlemmerne, dels for at lodde interessen for emnet, dels for at indbyde interesserede til et indledende møde i København i maj 1987.

Godt og vel 10% af medlemmerne reagerede interesseret og ca. 60 personer deltog i det indledende møde om Databehandling i Slægtsforskning. DIS-gruppens primære mål er formidling af viden om Databehandling i Slægtsforskning og kontakt interesserede imellem. Der blev nedsat en planlægningsgruppe for iværksættelse af de indledende aktiviteter, nemlig formidlingen, og allerede i sommeren 1987 udkom et særligt informationsblad om Databehandling i Slægtsforskning. Bladet udkom med 2. nummer i efteråret 1987, nu med navnet Slægt & Data. I 1988 er udkommet 2 numre og endnu 2 forventes i indeværende år. Med det seneste nummer af Slægt & Data har bladet for så vidt angår omfang fundet sit foreløbige sidetal på 16 sider i format A5, og efter planen skal det udkomme 4 gange årligt. Vi håber

at kunne realisere denne plan, for behovet for formidling er efter vor opfattelse indlysende, og interessen har på det nærmeste vist sig overvældende. På dette tidspunkt har godt og vel 25% af Samfundets medlemmer anmodet om tilknytning til Samfundets EDB-sektion. Forudsætning for en sådan tilknytning er medlemskab af Samfundet. Bladet sendes endnu i 1988 gratis til interessenterne, men fra 1989 regner vi med at interesserede skal betale en abonnementspris til dækning af fremstilling og porto.

EDB-sektionen har allerede på dette tidspunkt iværksat en række aktiviteter, udgivelse af *Slægt & Data*, afholdelse af møder og demonstrationer, planlægger kurser og undervisning etc. og vi forudser, at aktiviteterne i løbet af det kommende år giver anledning til fastsættelse af et vist regelsæt i forhold til Samfundets øvrige virksomhed, bl.a. for at sikre deltagerne den størst mulige og direkte indflydelse på f.eks. valg til planlægningsgruppe, eventuelle senere arbejdsgrupper etc. I henseende til formalisering finder vi det imidlertid hensigtsmæssigt, at virksomheden stabiliseres endnu et stykke tid.

For så vidt angår detaljer om EDB-sektionens aktiviteter henvises til *Slægt & Data* og *Personalhistorisk Tidsskrift*, samt det uddelte A4 ark. *Slægt & Data* skal afspejle samtlige af EDB-sektionens aktiviteter, men *Personalhistorisk Tidsskrift* vil løbende bringe information om hovedlinierne.

Også en anden arbejdsgruppe har været meget aktiv og har holdt en række møder. Det drejer sig om udvalget til udgivelse af en ny *Fabritius og Hatt*, eller som bogens arbejdstitel nu er: *Slægtshistorisk Studiebog*. Udvalget, der har Knud Prange som en dynamisk og idérig formand, består desuden af Finn Andersen, Lise Lund, Poul Steen og undertegnede. Takket være tilskud fra Alfred Goods personalhistoriske fond har udvalget kunnet holde en række heldagsmøder i Odense, hvor fru Lund gæstfrit har lagt hus til. Vi står nu med en næsten færdig detaljeret disposition og et godt idékatalog med hensyn til forfattere. Belært af erfaringerne fra andre samleværker vil vi på nærværende tidspunkt ikke sige noget om udgivelsestidspunktet m.v., men vi er ikke indstillet på at trække sagen længere ud end højst nødvendigt. Der synes jo for øjeblikket at være et ganske stort marked for slægtshistorie.

At interessen i det mindste ikke p.t. er aftagende, har glædeligvis også kunnet konstateres på vort medlemstal, men der er også blevet gjort en ekstra indsats, som er blevet støttet med et tilskud fra Carlsen-Langes legatstiftelse, som vi gerne vil takke herfor. Også her skuffer den rolige overflade. Selvom mange foreninger i øjeblikket går tilbage i medlemstal, er vor fremgang i året 1987 på 19 nye medlemmer, nemlig fra 1088 til 1107, måske ikke noget at være særlig stolt over, men faktum er, at der bag den tilsyneladende lille bevægelse skjuler sig en reel udskiftning af ca. 100 medlemmer. Det kan

også nævnes, at et af vore medlemmer, Otto Vilhelm Sommer, i år har 40 års medlemsjubilæum.

Den øgede hverveaktivitet har også medført en stigning i salget af ældre bøger og hæfter, hvilket alt i alt har resulteret i et meget tilfredsstillende regnskab, som giver os mulighed for dels at henlægge penge til studieboogens udgivelse, og dels endnu et år at undgå kontingentforhøjelse.

Afdøde Inge Carlsens boggave til Samfundet er nu realiseret, og den gav et smukt resultat som indgår i regnskabet for 1988, men jeg vil gerne her udtrykke for taknemmelighed for gaven.

Personalhistorisk Tidsskrift med Poul Steen som redaktør har igen kunnet præsentere en livlig og afvekslende årgang. Der er grund til at takke Undervisningsministeriet for tilskud af tipsmidlerne og Det humanistiske forskningsråd for de tilskud, der muliggør udsendelsen i det hele taget. Takket være et særligt tilskud fra Alfred Goods fond kunne vi i efterårshæftet bringe et farvebillede til Knud Pranges artikel om middelaldergenealogi, og vi kunne samtidig udvide hæftet, således at vi kunne bringe hele dr. Harald Jørgensens store artikel om dronning Caroline Mathildes sidste år 1772-75. Artiklen bringer, tør vi nok sige, ikke blot en række personalhistoriske oplysninger, men er også letlæst og spændende, og peger på nyt og hidtil upåagtet kildemateriale.

Stoffet i årgangen har været afvekslende, og redaktionen har ikke været bange for at optage debatindlæg, også om ømfindtlige emner. Det har givet diskussion, men det viser, at tidsskriftet trods sine nu 108 år stadig er levende og engageret, og sådan er det nok bedst. Fra og med det nye års begyndelse er cand. phil. Tommy Christensen tiltrådt redaktionen som en slags redaktionssekretær.

For at rationalisere har vi som omtalt sidste år indgået aftale med Odense Universitetsforlag om forsendelse og opkrævning af kontingent. Efter nogle indkøringsproblemer synes systemet nu at virke efter sin hensigt, og vi håber, at medlemmerne vil acceptere den deraf følgende merudgift.

Den sidste år omtalte planlagte nordiske slægtsforskerkonference finder sted som planlagt sidst i maj 1988 i Oslo. Vi beklager den korte tilmeldingsfrist men håber, at alle interesserede har nået at reagere i tide. Finn Andersen og jeg deltager som foredragsholdere og foreningens repræsentanter.

Samarbejdet med Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger har igen i år været godt, selvom vi har haft nogle meningsdivergenser om udformningen af Hvem forsker Hvad. Man er dog enedes om et kompromis, som indebærer, at SSFs litteraturlister i 2 år skal optages i Hvem forsker Hvad, hvorefter situationen igen skal tages op til fornyet overvejelse efter at abonnenterne er blevet hørt om deres mening. Bladet har fået ny redaktør, Frank Horwath, idet Jan Hyllested er gået af. Jeg vil gerne rette min tak for

samarbejdet til den afgående redaktør og til SSFs afgående formand Svend Erik Sørensen. S. E. Sørensen har været formand siden SSFs start men trak sig på årsmødet d. 16. april 1988 tilbage. På Samfundets vegne overrakte jeg ved den lejlighed en beskeden gave som udtryk for vor tak. Jeg har senere fået oplyst, at SSFs nye formand blev Ingvar Musaens, som vi gratulerer med valget, idet vi håber på et fortsat godt samarbejde.

Ved sidste generalforsamling talte rektor Jens Jørgensen, Slagelse, om sine arbejdshypoteser om H.C. Andersens forældre. Desværre tillod Jens Jørgensens tid ham ikke at blive og tage en debat op med medlemmerne, hvad vi meget beklager. Vi stillede til gengæld i udsigt, at debatten kunne finde sted efter generalforsamlingen 1988. I mellemtiden er Jens Jørgensens bog udkommet og på baggrund af den modtagelse, den har fået af fagfolk, bl.a. i sidste hæfte af Persh. Tidsskr., har bestyrelsen afstået fra at indbyde Jens Jørgensen til debat i aften. Vi håber på forsamlingens forståelse herfor – ligesom vi i det hele taget håber på accept af og forståelse for bestyrelsens arbejde, således som det er kommet til udtryk i den her fremlagte beretning.

Den foran gengivne beretning godkendtes umiddelbart af forsamlingen, hvorefter kassereren Lise Lund aflagde regnskab for 1987, som efter enkelte tekniske bemærkninger godkendtes. Bestyrelsen foreslog uændret kontingent, men erkendte, at en mindre forhøjelse havde været drøftet i bestyrelsen. Derefter foreslog et medlem kontingentforhøjelse på 10,- kr. med virkning fra 1. januar 1989. Afstemning viste overvældende flertal for forhøjelsen, hvorefter kontingent fra 1989 udgør 120,- kr. årligt. Derefter foretoges valg, som i alle tilfælde var genvalg.

Under eventuelt diskuteredes med baggrund i brev af 21.4.-1988 fra direktør Ebbe Reinecke Samfundets aktivitetsniveau i almindelighed. Under debatten diskuteredes 1) Samfundet som interesseorganisation 2) Foredrag og andre aktiviteter, 3) Oprettelse af fælles databank, 4) Løsning af fællesopgaver (hjælpebidrag) og 5) Hvervning af nye medlemmer. Under debatten fremhævede formanden, at der gennem en årrække havde været en klar arbejdsdeling imellem Samfundet og Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger, idet Samfundet primært varetog udgivelser og slægtsforskernes faglige interesser, mens Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger havde været slægtsforskernes repræsentant i forhold til arkiver og andre institutioner. Med henvisning til beretningen påpegede formanden, at der netop i det seneste år var sket en vis højnelse af aktivitetsniveauet, men udtrykte samtidig, at bestyrelsen ville arbejde videre med de positive indlæg om andre aktiviteter, som hermed var fremkommet.

Ved generalforsamlingens afslutning takkede S.E. Sørensen som afgående formand for Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger Samfundets bestyrelse ved formanden Hans H. Worsøe og sekretæren Finn An-

dersen for et godt og positivt samarbejde og udtrykte håbet om, at der også i fremtiden ville være et så udmærket forhold de to foreninger imellem.

Efter generalforsamlingen talte fhv. programredaktør Johs. Mulvad om rigsgreve Schack Rantzau til Ascheberg og Mingotti-operaens fallit. I diskussionen, der blev ledet af Nils G. Bartholdy, deltog bl.a. Sv. Cedergreen Bech.

DIS – Danmark

Afdeling for data i slægtsforskning under Samfundet for Dansk Genealogi og Personalhistorie

Afdelingen blev startet ved et møde på Landsarkivet for Sjælland i maj 1987, hvor ca. 60 interesserede medlemmer af Samfundet (og ikke-medlemmer) mødte op for at høre, hvad der kunne gøres for dem, der havde tænkt på at anvende datamaten i slægtsforskning.

Der blev nedsat en planlægningsgruppe, der skulle udgive et blad og planlægge aktiviteter.

Der er i år blevet afholdt 4 møder:

1. *Database-programmer i slægtsforskning*. Afholdt på Landsarkivet for Sjælland, lørdag den 27. februar 1988, kl. 13.00 til 17.00. Mødet var arrangeret for slægtsforskere, der havde kendskab til og havde arbejdet med database-programmer.
2. *Aktivitet for begyndere i EDB*. Afholdt på Landsarkivet for Sjælland, søndag den 17. april 1988, kl. 13.00 til 17.00.
3. *Begyndere i EDB – Jylland*. Afholdt på Kolding gymnasium, lørdag den 1. oktober 1988, kl. 13.00 til 17.00.
4. *Begyndere i EDB-slægtsforskning*. Afholdt på Landsarkivet for Sjælland, søndag den 30. oktober 1988, kl. 13.00 til 17.00

Disse 4 møder havde en god tilslutning, men om indholdet var det rigtige, må deltagerne afgøre, og planlægningsgruppen er meget interesseret i at modtage kritik og forslag.

Planlægningsgruppen er igang med at planlægge et nyt møde i Midtjylland, og det er tanken at afholde aktiviteter i hele landet. I Nordjylland, i Sønderjylland og på Fyn, hvis ikke det kan dækkes af møder i Midtjylland. Undervisning i brugen af en datamat er også på planlægningsstadiet, men det er straks lidt sværere at finde egnede faciliteter.

Slægt & Data udkommer nu med 4 numre årligt.

Er du interesseret i at høre mere om DIS-aktiviteter, skal du blot skrive til:

Finn Andersen
Grysgårdsvej 2
2400 København NV

Planlægningsgruppen

Anmeldelser

Folketælling 1787. Ringsted herred med Ringsted købstad. Ved Kjeld W. Rasmussen og Helge Vangmark. 92 s. A4 tværformat. Eget forlag. Smørum, 1988. Pris 60 kr. hft. 120 kr. indb.

I dette tidsskrift har vi tidligere (1987:2, s. 246) anmeldt *Folketælling 1787 for Tybjerg herred Præstø amt*, og nu foreligger endnu et herred.

Afskriften af de originale 322 sider i folketællingen omfatter alle 22 landsogne samt købstaden, hvilket har givet 9922 personers navne, alder og bopæl.

På trods af bogens enkle udstyr – udskrifterne er håndskrevet, registrene på maskine – findes der sognekort, navneregistre til henholdsvis landsognene og købstaden samt prospekt og bykort af Ringsted. Indsatsen er prisværdig, selvom selvfølgelig kun en brøkdel af den daværende danske befolkning kan blive lettere tilgængelig på denne måde.

I nærværende udskrift er der indført mange rettelser og tilføjelser, hentet fra andre arkivfonde. Alle disse rettelser er sat i kantet parentes. Helt igennem forbilledligt, men man savner ganske nogle noter, der kunne fortælle, *hvorfra* den enkelte rettelse er taget. Dels kunne der jo formodentlig være andet og mere om de pågældende, dels kunne der jo være tilfælde, hvor en rettelse eller tilføjelse kunne diskuteres. Bortset fra denne lille dråbe malurt i bægeret må det atter fremhæves, at Rasmussen og Vangmark godt kan danne forbillede for lignende projekter, ligesom man må håbe at flere herreder vil følge efter.

Tommy P. Christensen

Kolding studenter indtil 1856, udarbejdet af Aksel Nellemann og Knud Moseholm. Kolding 1988. 400 s. Pris: 200 kr. Bogen forhandles gennem Kolding Gymnasium. Skovvangen 10, 6000 Kolding.

I modsætning til de moderne kæmpeårge af studenter er en biografisk matrikel over studenter frem til 1800-årene en overkommelig opgave, men forudsætter dog et godt kendskab til genealogiske hjælpemidler. I det 19. årh. blev den slags oplysninger som regel publiceret i skoleprogrammer (se H. Friis-Petersens fortegnelse, 12. rk. bd. 3, 1948, s. 122–126). Når man ser bort fra Sorø, hvor navnlig Torben Glahn på forbilledlig vis har bearbejdet og systematiseret det omfattende materiale, er der i efterkrigsperioden hidtil kun kommet elevmatrikler for nogle få latinskoler (Nakskov, Næstved, Viborg). Da oplysningerne i skoleprogrammerne fra det sidste århundrede ofte er sporadiske og utilstrækkelige, er her altså en oplagt opgave for genealogiske forskere. Hvordan det kan gøres, har udgiverne af ovennævnte værk vist. Nu er det ikke en af de store skoler, idet den har måttet lide under konkurrencen med de velmeriterede latinskoler i stiftsbyerne Ribe og Odense, måske også i Haderslev. Således blev f.eks. *Knud Poulsen Kolding* (1615–80), en af byens præstesønner, i 15 års alderen taget ud af sin hjembyss skole, kom efter et år på Herlufsholm til Odense for endelig at blive dimitteret fra Ribe 1638. Dertil kommer, at nogle Kolding-studenter i stedet for København gik til Kiel. Fra denne periode kan således nævnes *Joachim Rudolph Faust* (1692, måske broder til nr. 144), *Anders Jensen Flye* (1708, i København 1709, broder til nr. 122) og *Frederik Christoph Holzmann* (1824).

Bogen omfatter 462 studenter, desuden 33 privat dimitterede. Biografierne er gode og fyldest-

gørende, med udførlige kildehenvisninger. I indledningen behandles de biograferede efter 1660 statistisk efter fædres og deres egen livsstilling, med supplerende tabeller over de 212 eller næsten halvdelen, der blev præster. Der er en udmærket ordliste og nogle informative stamlistor over studenternes indbyrdes slægtskabsforhold.

Et sådant personalhistorisk værk kan altid suppleres. Det kan tilføjes, at *Johan Brun* (nr. 58) efter sin afsked som præst fik rejsepas til udlandet (11.11.1757 – Sjæll. Reg. 1757–59). Kolding-studerer i udenlandske matrikler kan ellers tælles på en hånd. Blandt dem på også regnes *Jeremias Hansen Wolf* (nr. 447), der 1685 blev indskrevet i Wittenberg. Han blev i øvrigt ikke baccalaur 1697; her er han forvekslet med *Johannes Wolf* fra Fredericia skole, immatrikuleret 1696. *Thomas Nielsen Kolding* (nr. 94) er ikke identisk med præsten i Astrup, da denne forekommer som præst allerede samme år, den førstnævnte blev student (Kanc. Brevbøger 7.1.1620). Nr. 287 blev immatrikuleret som »Ernestus Jani Norvegus«, hvorfor man måske burde kalde ham *Ernst Jensen* fra Norge. Desuden synes *Hans Wilhelm Schmidt* (nr. 352) at være privat dimitteret fra Randers.

Bogen er på mange måder særdeles nyttig og burde anspre andre, der sysler med lignende emner, til at publicere deres resultater.

Vello Helk

Samspillet mellem organisationer og stat. Studier inden for indenrigsministeriets og handelsministeriets område 1879–1950. Af Birgit Nüchel Thomsen, August Wiemann Eriksen, Michael Hertz og Karen Hjorth. Administrationshistoriske Studier nr. 13. Udgivet af Rigsarkivet og G E C Gads Forlag, Kbh. 1987. 435 s. ill. indb. Pris 134 kr.

Ingen kan benægte, at vi lever i en tid, hvor forskellige organisationer og offentlige institutioner har overtaget en række af de opgaver og sociale forpligtelser, som i tidligere tider naturligt påhvilede slægt og familie. Hvad man end måtte mene om denne udvikling, så vil det være klogt, at interessere sig for hvordan den har fundet sted. Ikke mindst når man opdager, i hvilket omfang interesseorganisationer har påvirket den politiske beslutningsproces og derigennem fået en betydelig indflydelse på udformningen af det danske samfund.

I det foreliggende værk finder man fem studier inden for indenrigsministeriets og handelsministeriets område i årene 1879 til 1950 samt en oversigt.

Specielt af interesse for personalhistorikere skal bemærkes, at mere end en snes af bogens illustrationer er portrætter, hvor den tilhørende billedtekst er en minibiografi. Hvis man har overvejet, at formulere en kort personkarakteristik af nulevende eller afdøde slægtninge, der siger lidt mere end de sædvanlige datoer og årstal, kan denne bog faktisk tjene som inspirationskilde.

Her har man valgt mere eller mindre fyldigt at portrættere blandt andre cand. polit. Otto Alexis Petersen-Studnitz (1848–1935), Ludvig Jens Tønnes Grøn (1827–1910), Chr. Peter Mathias Bache (1830–1910), Knud Sehested (1850–1909), Peder Herschend (1881–1963), Christopher Friedenreich Hage (1848–1930), Hakon Jespersen (1891–1960), August Nielsen (1870–1949), Hans Langkjær (1865–1942) og Chr. Overgaard (1876–1954).

Et eksempel kan måske belyse, at selv de meget kortfattede minibiografier kan være meget informative: »Hans Langkjær (1865–1942), bogtrykker, formand for Dansk Arbejdsgiverforening. Han afviste Venstres lov om værn for erhvervs- og arbejdsfriheden (tugthusloven)«. Bogen kan derfor anbefales ikke kun for sit emne, men også som inspirationskilde.

Bogens emne, der behandles af fem fagfolk, fortjener også omtale. Birgit Nüchel Thomsen giver en forskningsoversigt over studier i samspillet mellem interesseorganisationer, centraladministrationen og rigsdag (s. 13–34). Heri påviser hun blandt andet, at interesseorganisationerne allerede før 1. verdenskrig »blandede sig i politik«, men at de i forskellige spørgsmål gjorde det på forskellig vis.

August Wiemann Eriksen beskæftiger sig med forhistorien til handelsministeriets oprettelse (i

1908) og dets første år (-1924), hvoraf det fremgår, at afvejningen af politiske interesser, faglige hensyn og økonomiske nødvendigheder medførte, at handelsstandens krav og synspunkter ikke nødvendigvis fik mere gennemslagskraft i og med handelsministeriet blev skabt (s. 39–151).

Michael Hertz tager tråden op (s. 157–232), og ser på relationerne mellem handelsministeriet og organisationerne, 1908–31 især som samspillet udviklede sig omkring næringslovgivningen.

Karen Hjorth undersøger forholdet (s. 237–306) mellem statsmagten og interesseorganisationerne i forbindelse med forberedelserne og gennemførelsen af lukkelovene 1908–50, og kortlægger hvem der tager initiativet i de forskellige faser.

Endelig skriver Birgit Nüchel Thomsen om monopollovgivningen 1919 til -37, hvor hun påpeger, at alle de politiske partier før 1. verdenskrig havde kampen mod monopolerne på deres programmer, omend de ideologiske årsager hertil var yderst forskellige (s. 309–411).

Derudover har bogen en liste over de gængse forkortelser samt et kombineret navne- og stikordsregister.

Tommy P. Christensen

Jesper Godvin Hansen: Dagligliv og arbejdsdag. Krig og nedgangstider. Egnshistoriske beretninger 21. Udgivet af Hellebæk-Aalsgaard Egnshistoriske Forening. 1987. 78 s. Ill. Hft. Pris 60 kr. Bogen kan erhverves ved henvendelse til Gerda Brøgger, Hallandsvej 24, 3140 Aalsgaard.

Dette er en spændende beretning om Kronborg Geværfabrik i årene 1800–1820. Fabrikken lå i det lille nordsjællandske samfund Hellebæk-Aalsgaard. Her var fabrikken det lille samfunds livsnerve sammen med fiskeriet fra Aalsgaard. Netop lokalsamfundet med arbejdsgiver, arbejdsledere, arbejdere og søens folk har forfatterens interesse. Han stiller spørgsmålet, hvordan reagerede dette lille lokalsamfund på den megen krig og ødelæggelse som prægede hele Europa i de år under Napoleonskrigene – eller som kendt i Danmark: Englandskrigene. En geværfabrik kan selvfølgelig ikke være upåvirket af krig. I Hellebæk fremstillede man også masser af våben til den danske landmilitær og opnåede at komme under militær beskyttelse, fordi den kystnære beliggenhed gjorde stedet udsat, såfremt den engelske flåde ønskede at ødelægge denne danske våbenproduktion.

Krig og krigsførelse ligger som en rød tråd indvævet i hele bogen, men vigtigst for forfatteren er det at beskrive arbejdspladsen – geværfabrikken – på godt og ondt. Ejeren var familien Schimmelmänn, en af landets rigeste familier med utrolig indflydelse i kraft af ministerposter. Først var faderen Heinrich Carl von Schimmelmänn, senere sønnen Ernest Schimmelmänn, dansk finansminister. Geværfabrikken var for den familie blot en del af meget, men for arbejderne i lokalsamfundet var den næsten alt. For disse arbejdere var specialister, der fremstillede geværer i samarbejde: bøsseværkerne smedede jern/stål-delene og skafteværkerne skabte geværkolberne af træ. Det var håndværk fremstillet af selvstændige mestre med svende, lærlinge og håndlangere. Mange af dem var fremmedarbejdere fra Belgien, indkaldt specielt til Hellebæk. Andre var svenskere, nordmænd, tyskere og sågar afrikanere. Unægtelig en smule anderledes end resten af Nordsjællands små lokalsamfund. Men med årene blev forskellene mindre, for som man kan læse hos forfatteren, giftede den udenlandske arbejdskraft sig her, fik børn, der blev arbejdskraft på fabrikken og gentog hvad deres forfader havde gjort. Forfatteren dvæler ikke ved problematikken omkring »de fremmede«. Nej, han beretter om boligforhold, indkøbsmuligheder, løn, arbejdstid og arbejdsprocesser. Vi hører om strejker, lærerdrænges arbejde, fald i arbejdsmængde og -indtægt p.gr.a. inflation, om kaperi, fiskeri, slaveri, sukker og konkurs. Altsammen til stadighed sat godt ind i en større historisk sammenhæng.

Nogle få skønhedspletter har bogen dog. Som slægtshistorisk interesseret må man beklage, at der ikke er blevet råd til et personregister. I den sammenhæng har bogen nemlig særlig interesse, hvis man søger oplysninger om de belgiske eller svenske slægter. Forfatteren har i arkivmaterialet stødt på mange menneskeskæbner, og fortæller rundt om i bogen både om probermesterens, sven-

denes, daglejernes og tjenestepigernes liv ved navns nævnelse. Ofte er bogens tekst meget tæt på arkivalierne, hvilket kan være en svaghed læsemæssigt, da det til tider giver en lidt abrupt fornemmelse. Derimod er det en klar faglig styrke, og røber sin forfatter som en faguddannet historiker og arkivmand. Derfor er det disse små minusser til trods både glædeligt og spændende, når arkivmateriale på denne måde bliver fundet frem, brugt og publiceret.

Tilslidst må det tilføjes, at bogen er illustreret omhyggeligt med sort/hvide billeder både fra Hellebæk og Alsgårde samt med andre relevante, samtidige illustrationer, alt med gode, fyldige billedtekster.

Lisa Elsbøll

Florian Martensen: Brød til Norge. Krigen mod England 1807–14 og Norges forsyning med brødkorn fra Nordjylland. 280 sider. Illustreret. 188 kr.

Med sin bog, *Brød til Norge*, har tidligere amtmand, Florian Martensen-Larsen, givet et nyt og interessant bidrag til Danmark-Norges historie under Napoleonskrigene. Bogen skildrer, hvorledes man fra dansk side satte betydelige kræfter ind på at gennemføre sejladsen med korn fra Nordjylland til Sydnorge under krigen mod England 1807–14.

For nordmændene var kornforsyningen af vital betydning, da man ikke selv var i stand til at brødføde befolkningen, og for Danmark var den ikke alene bekostelig, men også forbundet med vanskeligheder.

Til løsning af opgaven nedsatte Frederik d. 6. en særlig kommission, der, i samarbejde med lokale embedsmænd, fik til opgave at iværksætte og koordinere de mange led i hjælpeaktionen.

Bogen giver en detaljeret beskrivelse af, hvorledes man løste problemerne med: tvangsudskrivning af korn – transport af korn til de nyoprettede magasiner ved havet – anlæggelsen af kystbatterier til værn mod engelske angreb – bygning af transportable skibsbroer – og sidst, men ikke mindst, fremskaffelse af både og mandskab til den farefulde sejlads til Norge.

I praksis var det en kompliceret opgave, der kostede en del søfolk livet eller fangenskab i England. Men den blev løst med held, ikke mindst takket være de nordjyske amtmænd. Af personalthistorisk interesse skal nævnes bogens omtale af amtmand Faye i Thisted, der fremhæves for sin særlige indsats i Thy.

Foruden at give et interessant indblik i mere ukendte sider af de dansk-norske forhold under krigen, er der også tale om et stort og særdeles veldokumenteret arbejde, der indeholder mange gode oplysninger om lokale forhold i Nordjylland.

I bogens første halvdel er vægten lagt på en beskrivelse af de generelle krigsbegivenheder 1807–14 samt krigens virkninger i Norge.

Anden halvdel beskriver forholdene i Jylland og de nordjyske amtmænds lokale indsats i korntransporterne. Det er en hensigtsmæssig disposition, der gør, at den mere forudsætningsløse læser også kan have glæde af bogen. Det er derfor synd, at den ikke er helt så læsevenlig, som man kunne ønske. De mange (alt for mange) citater fra offentlige skrivelser – holdt i tidens stive cancellisprog – gør bogen noget tung at læse. En del af citaterne kunne med fordel have været undladt eller blot refereret i et nutidigt sprog.

Florian Martensen-Larsen ser den danske hjælpeaktion som en håndsækning fra broderfolk til broderfolk. Man bør da heller ikke fratage det danske styre dets ædle motiver og oprigtige ønske om at hjælpe de nødstedte nordmænd. Men i sandhedens interesse burde det have været nævnt, at hjælpen også skal ses, som et led i Frederik d. 6.s planer. Det var af militær betydning, at man kunne sikre sig nordmændenes loyalitet.

Bogen skal roses ikke alene for et righoldigt og velvalgt billedmateriale, men også fordi mange af illustrationerne (der vil være velgørende nye for de fleste) viser spændende og mere ukendte sider af begivenhederne.

Til glæde for den personal- og/eller lokalhistorisk interesserede læser er der bag i bogen et fyldigt stikordsregister med hovedvægt på steder og navne.

Nynne Helge

Kirsten Rosenkrantz Segelcke Hesselgren: Brevene fortæller om Segelcke familien i Lønstrup. En slægtshistorie af Kirsten Rosenkrantz Segelcke Hesselgren. Kbh. 1988. Dansk Historisk Håndbogsforlag. 192 s. ill. m. 3 tavler. Hft. Pris: 250 kr.

En umiddelbart fængslende bog dækker sig under den meget korrekte titel. Vi følger igennem private breve familien Segelcke i en menneskealder. Hovedpersonerne er storkøbmand og skudehandler Axel Rosenkrantz Segelcke (1814–1881), hans hustru Amalia, født Ifversen (1821–1889) og deres børn.

Brevene er først og fremmest fra forældrene og adresseret til deres ældste datter Kirstine Marie Segelcke (1846–1914), gift i 1868 med Lauritz Peter Ifversen (1842–1922) – Amalia's fætter. Men der er også breve til Lauritz fra svigerforældrene og breve fra Kirstines søskende til hende og hendes mand. Familiens personlige glæder og sorger sættes pænt ind i en større sammenhæng med det omgivende samfund. Der gives af forfatteren en introduktion til det vendsysselske handelsliv på den tid, især koncentreret om Hjørring. Der gives biografier over Axel og Amalia plus de mange personer i deres nærhed, som nævnes hyppigt i brevene.

Bogen kan selvfølgelig læses som en god slægtshistorie, men da også som et spændende stykke lokalhistorie. I kraft af brevene opleves disse mennesker som virkelige på trods af de mere end 100 år, som skiller dem fra os. Det er hverdagen på godt og ondt i det gode borgerskab i provinsen vi her får et indblik i. Forfatteren ønsker primært at fortælle om sin slægt, men formår at sætte slægtshistorien ind i en naturlig sammenhæng; – for selv den bedste slægt lever ikke uden det omgivende samfund.

Forfatteren er tandlæge af profession og har skabt denne bog i samarbejde med sin ægtemand i deres ferier og fritid. Udover brevene, baggrundsstoffet, slægtstavle omfattende bl.a. familierne Segelcke, Ifversen og Færch er bogen godt illustreret med samtidige sort-hvide billeder af familien, deres hjem og lokalområdet. Tilsidst er der et personregister, anetavler for Axel og Amalia samt et uddrag af Axels efterslægtstavle.

Bogens største minus er nok prisen 250,- kr. for 192 sider hæftet. Det er mange penge, og kan derfor bevirke at et let tilgængeligt materiale, måske ikke bliver så alment tilgængeligt endda!

Lisa Elsbøll

Erik Blom: Danske Blom slægter. Oversigter over 25 slægter med mindst fire generationer i Danmark. Eget forlag, 142 s, 1986.

I forordet i den her omtalte publikation skriver forfatteren, dr.med.vet. Erik Blom, at da han for over 40 år siden gik i gang med at udrede de forskellige danske Blom-slægters oprindelse og udbredelse, havde han slet ikke regnet med, at arbejdet ville få det omfang, som det senere viste sig at få. Det er nok et typisk situation for mange slægtsforskere. At forfatteren ikke gav op under det voksende arbejde, tjener ham til ros, for det er der alt for mange der gør. Det er vigtigt allerede fra starten at have orden på sine systemer og under vejs være i stand til at tillempe disse efter materialet i stedet for det omvendte. Takket være »orden i systemerne« har vi nu fået en praktisk og overskuelig lille oversigt i hænde, som omfatter ikke færre end 25 forskellige slægter. Det store antal slægter er egentlig ret overraskende i betragtning af, at der i henhold til Georg Søndergaards optælling i Danske efternavne kun skulle være 741 nulevende Blom'er.

Bogen er utraditional. Efter en indledning, som rummer oplysninger bl.a. om navnets oprindelse og betydning, om de forskellige slægters oprindelse, om nuværende erhvervsfordeling og udbredelse samt om arbejdsmetoden og om forekomsten af stamtavlemateriale og slægtsoplysninger følger selve hoveddelen, som består af nedfotograferede håndskrevne oversigtstavler over alle 25 slægter. Når man har en letlæselig håndskrift, og det har Erik Blom, er løsningen i al sin enkelthed lidt af et Columbus-æg. Det er noget enhver kan få fremstillet, hvis man blot har adgang til det mest almindelige tekniske grej, det er overskueligt, og man slipper for alle problemer med hensyn til opstilling og nummerering. Selve systemet er således en del af forklaringen på, at Erik Blom har magtet opgaven. Bogen får øget værdi ved at afsluttes med et udførligt navneregister og med kildehenvisninger for hver enkelt slægt. Alle med tilknytning til Blom-navnet vil kunne have glæde af denne bog, og da der tilmed er en liste over kontaktmænd i de forskellige slægter, kan den også benyttes som en Hvem-forsker-Hvad for Blom-interesserende.

Bogen kan erhverves ved betaling af trykke- og forsendelsesomkostningerne ved direkte henvendelse til Erik Blom, Hellekrænten 5, 2860 Søborg.

Hans H. Worsøe.

T. Rugholm, F. Aa. Winther og N.-E. Winther, Aarhus – Winther-Slægten. En Materialesamling. Kävlinge, 1986. Eget forlag. 200 s.

Ved en fejl omtalte anmeldelsen i foregående nr. (s. 93 f.) ikke at bogen kan købes hos Nils-Erik Winther, Tomtebogatan 5, S-24 400 Kävlinge, Sverige for 68,- sv. kr. portofrit tilsendt.

Redaktionen

Tage Kaarsted: Ove Rode som Indenrigsminister (1913–1920). Udgivet af institut for Presseforskning og samtidshistorie på Odense Universitetsforlag. Odense 1985. 364 s. ill. Pris 170,80 kr.

Dette er Tage Kaarsteds tredje bind i biografien af Ove Rode. Vi er nået til perioden 1913–20.

Det er ikke en nem periode at skrive om. Der findes store mængder af kilder, statistiske facts m.m. Vi får indsigt i debatten om valg- og grundlov, samt i forsyningspolitikken under 1. verdenskrig, og den til tider svære politiske vej ad hvilken den blev bragt i hus.

Til at levendegøre dette tunge kildemateriale er der brugt illustrationer, udsnit af samtidige aviser og dele af andre involverede personers erindringer. Alt sammen med det formål, at få givet læseren et billede af personen Ove Rode's mange facetter, relateret til hans samtid.

Det sker, at vi taber personen i forhold til kornpriser m.m. Når der alligevel skal bruges så meget plads på disse ting, måtte der hellere have været inddraget en debat om periodens strid mellem kongemagten og parlamentarismen. Således at vi kunne have fået belyst den indflydelse denne strid havde på samtidige beslutninger, der blev taget af Rode og hans ministerkolleger.

Sidst afsnit »Ministerer. Visioner og realiteter« kunne godt have været mere udbygget. Man sidder tilbage med en lille fornemmelse af en løs ende hist og pist.

Bogen fremtræder lidt uensartet. Det kan godt mærkes på strukturen, at den har været længe undervejs. De absolut bedste afsnit er om selve personen Ove Rode. Rent teknisk er der enkelte af billederne, der står meget mørkt.

Dette til trods har vi her en bog, hvor forfatteren har fået kogt det yderst omfangsrige kildemateriale ned til en bog, der er læseværdig og på en levende måde bringer læseren rundt om personen Ove Rode.

Claus M. Pedersen

Register til Personalhistorisk Tidsskrift 1988

Ved Poul Steen

Personerne anføres som hovedregel på deres slægtsnavn, således som det er anført i teksten. Sammensatte navne, f.eks. Lente-Adler, sættes på første dels begyndelsesbogstav, altså i det nævnte tilfælde på L.
Partikler som von, de, des, de la, zum o.s.v. ses der bort fra; f.eks. sættes des Vignes under V.

- Aarslev, Christian 61, Margretha Cathrina 61, 64
Aarøe, Elisabeth 197
Achelis, Th. O. 69, 70, 71, 72, 73
Ahlefeldt, Christian 177, Claus von 117, Elise 38
Ahrend, Jacob 59
Alanus, Hans Jensen 120, 121, 126
Albeck, Georg 151, Georg Carl Chr. 164
Alexis, Otto 210
Alfsson, Knut 130
Amager, Hans 147, Hans Jensen 145
Amburger, Erik 25, 26
Ammitzbøll, Mathilde Catharine Erasmie 153, Mathilde Cathrine Rasmie 162
Andere, Heinrich Reuss von Plauen der 3
Andersdatter, Ane 145, Karen 124, 145, Maren 180
Andersen, C. 31, Erik 178, Finn 10, 89, 204, 205, 207, 208, Hans 180, Hans Christian 37, Heming 145, 146, Hemming 147, Henning 145, H. C. 29, 30, 33, 34, 35, 36, 37, 86, 159, 206, Ib 70, Jens 73, Krossing 31, Lauritz 78, Laurs 178, Leon 34, Mette 156, Peder 174, 177, 180, 181
Andersson, Anders 64
Andreasen, Caroline 64, Øjvind 68, 69, 72
Andresen, Jens Johannes 73, L. 71, Anthoni, Jens 62
Appel, Gotfred 116, Margrete 103, Margrethe 116
Arbien, Hans 12, Magnus Gustavius 12
Arends, F. 71, O. F. 69, 71, 72, 73
Aretino, Pietro 71
Arnheim, Louise 8
Arnisæus, Christian 6, Henning 6
Arnold, Hans 50
Aarøe, Iver Nielsen 136
Augusta, Christine 76
Aumont, Arthur 102
Baad, Abigael Nielsdatter 174
Baccher, Hans Rasmussen 6, 9
Bache, Chr. Peter Mathias 210
Backmann, Sidsel 66
Balslev, Svend 89
Baltser, Albert 19, 22, 27
Bang, Morten 86, Otto Jacobsen 202, Sv. 182
Barchmann, Jacob 16
Barløse, Børge L. 73
Barras, Richarda Mulina de 65
Bartholdy, Nils G. 8, 207
Beate, Maren 169
Bech, Cedergreen 199, Svend Cedergreen 199, 200, 207
Beck, Anna Cathrine 55
Beerståhl, Nils Fredrik 117, 130
Begtrup, Christiane Marie 76, Erik Gjørup 80, Erik Gjørup Pedersen 76, Erik Worm 76, Gregers 137, Holger 75, 78, 80, Holger Christian 75, Jens Worm 76, Peder Lauridsen 78
Behrend, Anna Elisabeth 78, C. 37
Behrendt, Christian 194
Benedictsson, Einar 63
Bentsen, Jørgen 70, Karen 50, 70
Bentz, Paul 201
Berendtsen, Baltzer 20
Berendtz, Baltzer 20
Berg, Nils 97, 99, Wilhelm 129
Bergstedt, Elisabeth S. 58, Sophia 54
Berns, Albert Baltser 22, 25, 26, Albrecht Balthasar 28, A. B. 28, Baltser 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, Bernt 22, 28, Johan 28, Nille 22
Bertelsdatter, Anna 180, Anne 174

- Berthelsen, Niels 156, 157
 Bethlen, Gabriel 4
 Bevernest, Dietrich 3
 Beverns, Prins v. 52
 Beyer, Albert Erik 198, Carl 197, 198, Carl Ferdinand 198, Hans Petri 197, Heinrich Johan Andreas Georg 198, Johan Grove 197, Johanne Elise 197, Jørgen 198, Valentin 197, Valentin Hermansen 197
 Bidstrup, Julius 73
 Bimbach, Balthasar Fuchs von 7
 Bisted, Vilhelm 62
 Bjørn, Claus 199
 Bjørn-Jensen, Chr. 83
 Blaaskæg, Rolf 32
 Blanckfort, Boldevin 22, 27
 Blankholm, Dorothea 167, 175, 177, Frederik 167, 175, 179, 181, Mariane 168, Mariane Pedersdatter 173, Peder Andersen 173, 177
 Blom, Erik 213, 214
 Blumenthal, Henrik 79
 Bobé, Louis 25, 26, 28, 70, 80, 115
 Böckmann, Jasper 174
 Boesen, Carl August 64, Johannes 63, Johannes Frechland 63, Marie Christine Sophie Frederikke 64
 Bohne, Frederik 177
 Boisen, Hans 57, Peder Outzen 58
 Bonde, Aage 151, 161, 162
 Bondesen, Bonde 180
 Bonfils, Karen Krogh 182
 Booma, J. G. J. van 95
 Borchardsen, Adelheid Johansdatter 79, Johan 80
 Borchhorst, Dorothea 49
 Borggaard, Carl 159
 Borgia, Stefan 57
 Bornemann, Philip Julius 45
 Borum, Anders Jespersen 178, Maren Svendsdatter 165, 178
 Both, Fr. 14
 Bothen, Albert Herman Emanuel 65
 Bournonville, August 159, 163
 Boye, Johanne 46
 Bramo, Oddleif 201
 Brandt, Anders 181, Anders Jensen 174, Bertel 180, Daniel 166, Dorte 180, Dorte Kirstine Andersdatter 173
 Breckling, Margrethe Helene 47
 Bredsdorff, Elias 29, 37
 Bregnholm, Hans Peter 162, Hans Severin 162
 Bremer, Andreas 168
 Bretteville, le Normand de 103, Louis 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 112, 113, 114, 115, Louis Claude le Normand de 103, Louis le Normand de 103
 Bricka, C. F. 129, 130
 Brinch, Benny 133
 Brinck, Ernst 8
 Brix, Hans 37
 Brock, Eske 129
 Brodersen, J. 71
 Brogaard, Carl 100
 Bruhn, Hans 70
 Brun, Arend 50, Johan 210
 Bruun, Christine Augusta 80, Chr. 129, Gregers 78, Gregersdatter 76, H. H. 200, Jochum Jensen 79
 Brücker, Abigaël Cathrine 54
 Brøgger, Gerda 211
 Buchwald, Friedrich von 103, Heinrich von 115, L. N. H. von 106
 Bugge, Karl Ludvig Tørrisen 11, K. L. 11, 17
 Bunde, Mads 178
 Bundesen, Niels 174, 180
 Busch, Ludvig Christian 179
 Bülow, F. C. 112
 Bünning, Charlotte Magdalene 198
 Bünzow, Anna 79
 Bøckmand, Christian Frederik Mathiassen 173, Mathias 173, Niels Christiansen 173
 Cai, Dorte 50
 Camerarius, Joachim 3
 Campen, Jan Dircksen van 118
 Capelletti, Francesca 57
 Carl, Georg 13
 Carlsen, Hans 147, Inge 205
 Caroc, Johannes 80
 Carøe, Kristian 80
 Cathrine, Andresine 57, Anna 4, Bodil 62
 Charlotte, Jochumine Øllegaard 162
 Christendatter, Gørrel 124
 Christensdatter, Att Margrethe 126, Gjørild 129, Gørrel 122, 125, Margrethe 125, 126, 128, 129, Marie Kirstine 60, Marie K. 62
 Christensdotter, Margrethe 120, 125
 Christensen, Axel 93, Erik M. 179, Harald Nicolai Wilhelm 152, 158, 160, Harald Nicolay Wilhelm 152, Harald Nic. 152, Karl 88, Peder 147, Tommy 205, Tommy P. 86, 131, 150, 209, 211, Vilhelm 163, Wilhelm Harald Nicolai 152
 Christiansdatter, Ellen 62, Mette 53
 Christiansen, Jens 140, 141, 145, 146, Niels 165, 180, Ole 144, 146, 147
 Clausdatter, Anne 60
 Clausen, Henriette Emilie 53, 56, H. N. 75, Margaretha Hedvig 52, Marie 66, Mechtele Sophie 48, Mette Margrethe 52, Mette Marg. 56, Nicolai Rathge 78, Niels 140, 145, 146, 149

- Clemensen, Erik 45
 Collin, Edgar 102, Edvard 30, 34, Henriette
 37, Jonas 31, 33, 37
 Condevin, Claus 24
 Condewin, Baltser 27, Claus 27
 Conradsdatter, Anna Margaretha 48, 53, 70,
 Anna Margarethe 50
 Cortes, Emanuel Reinfrid Henrik 62, Vibeke
 46, 47
 Cæcilia, Maria Constanze 71
- Daa, Claus 128
 Dahl, Aage 69, 70, 71, 72, 80, Jens Rudolph
 199, Johannes 147
 Dalarpo, Domenico 44, Matthias 44
 Dalgård, Sune 26
 Dam, Sigvard Mahler 129
 Daniel, Johann 7
 Davidsson, Akc 8
 Dichmand, Anne Willumsdatter 122
 Diederichsen, Juliane Margarethe Christiane
 58, Juliane M. C. 61
 Ditzel, Hans 79, Maren 78
 Dorothea, Anne 40
 Duncan, Julie Caroline Jacobine 179
 Duysen, Esther Maria 66, 67
 Dybdahl, Vagn 129, 196
 Dübeck, Inger 193
 Dyrhoff, Matthias 53
- Eberhard, Johann 201
 Echten, Hans Hansen von 45
 Edler, E. F. H. 12
 Eegberg, H. H. 14
 Egilsen, Benedikt Gröndal Sveinbjörnsson 63
 Ehlert, Johan Ludvig 169
 Ehrencron-Müller, H. 71
 Eibye, Frantzine Petrine 170, Niels Pedersen
 170
 Ejbye, Elisabeth 169
 Elisabeth, Carlotte Cathrine 154, H. 27
 Ellenberger, Thyra 45
 Elling, B. 130
 Elsbøll, Lisa 212, 213
 Emigranter, Jubilæumsnummer Franske 115
 Engelstoft, P. 129
 Erhad, Friederich 40
 Erichsdatter, Anna 53
 Erichsen, Christiane Sophie 57, 60, Jørgen 46
 Eriksdatter, Barbara 45, 47
 Eriksen, August Wiemann 193, 210, Sidsel 93
 Ernst, Hans 160
 Erslev, Kr. 9
 Eskildsen, Claus 73, Jens 121
 Ewald, Johs. 90
- Faber, Anna Margrethe 179, Axel Thor 179,
 Bodil 179, Christian 168, 177, Christian
 Nielsen 176, 177, Christiana Charlotte
 168, Christiane Charlotte 165, 168, 176,
 Chr. 177, Einar 179, Frantz Peter 179,
 Friedrich 169, Grethe 178, Helga 178,
 Magdalene 177, Margrethe 179, Nicolai
 165, 167, 168, Nicolai Laursen 165, 166,
 Otto Ove 166, 167, Ove 168, 176, Peder
 165, Peter 165, 166, 167, 168, 169, 170,
 171, 172, 178, 179, Peter Christian
 Friederich 165, 170, Petra 179, P. 178,
 Rasmus 167, 178, Rasmus Hjort 171, 175,
 179, Rasmus Laursen 165, Richard 178,
 179, 181, William 178
 Fabricius, Albert 162, Cæcilia 50, 52, 56,
 Cæcilie 52, Laurentius 52, L. P. 71,
 Margrethe Hedvig 57, P. 72
 Fabritius, Albert 26, 186, 187,
 Falk-Jensen, A. 73
 Faust, Joachim Rudolph 209
 Feddersen, Anna Catharina 60, Anna Maria
 67, 68
 Feilberg, Carl Elias 58
 Fellow, M. 70
 Fenger, Carl Emil 86, Ole 77
 Ferdinand, Hertug Friedrich 187
 Fleckenberg, Owe 46
 Flye, Anders Jensen 209
 Foged, Heming Rasmussen 147, Hemming
 Rasmussen 140
 Forster, Leonard 8
 Frandsen, Peder 25
 Frechland, Frederikke 63
 Fredericia, J. A. 130
 Frederik, Johan 6, Ulrich 63
 Frederikke, Anna Dorothea 169
 Friderich, Otto 53
 Friedrich, Hans Nicolaus 59
 Frieling, Eskild 203
 Frielund, Maria Christina Clausdatter 58
 Friis, Anna Margarethe 48, Birgitte 63,
 Catharina 50, 52, Cathrine Margrethe
 52, Christian 120, Chr. Møller 16, 17,
 Magdalene 46, 47, 69, Margaretha 47,
 Møller 16, 17
 Friis-Petersen, H. 80, 209
 Frosell, P. Hampton 11, 18
 Fuires, Jørgen 6, Thomas 6
 Fürst, Ditlev 45
- Gabel, Anna Margaretha 70
 Gábor, Bethlen 4
 Galster, Kjeld 34, 35, K. 37
 Garben, Lisabeth 28
 Geldern, Johan van 23, 24, 25
 Giessing, Christopher 41, 49, 69, G. 49

- Gjerulff, Peter Frederik 151
 Glahn, Torben 209
 Glückstad, Andreas Melchior 102, M. 100
 Good, Alfred 204, 205
 Gott, Magdalena Jürgensdatter 58
 Gottlieb, Johannes 66
 Graae, Bente 46, 47
 Gram, Nils Persson 202
 Grandjean, H. 197, P. B. 69, 70
 Grandt-Nielsen, F. 179
 Gregersen, Cathrine 52
 Grubbe, Sivert 117, 130
 Grøn, Ludvig Jens Tonnes 210
 Gulbrandsen, V. A. 162
 Guldencrone, F. J. C. 116
 Gussarsdotter, Elna 64
 Gustav, Georg 63
 Gyldenløve, Christian Ulrik 127, Elisabeth
 Sophie 117, Hans Ulrik 124, 128
 Günther, Ernst 86
 Gøye, Birgitta 121
- Hage, Christopher 75, 80, Christopher
 Friedenreich 210
 Hall, C. C. 86
 Hammar, Leif 120, 128, 129
 Hammer, Christen 123, 125, 126, Christian
 127, Hans 125, 128, Lauritz 124, Lauritz
 Andersen 124, Niels 120, 123, 125, 126,
 128, 129, 130
 Hammershaimb, H. 163, J. F. 162
 Hanck, Henriette 37
 Handsdatter, Anne 139, Birte 145, Cathrine
 Susanne 79, Frederikke 177, Gertrud 120,
 Karen 140, 145, 166, 180, 201, Kirsten
 144, Margrete 145, Sidhse 145, Voldborg
 118
- Hansen, Allan Hardie 83, Boy 58, Claus 61,
 C. Rise 92, Dina Cathrine 182, Elsabe
 Cathrine 62, Friderik 139, 147, Friedrich
 Christian 59, Friedrich Wilhelm 59, F.
 L. 72, Gregers 75, 80, 97, 102, Hans 146,
 182, Ingeborg Christine 57, 59, Jens 169,
 Jeremias 210, Jesper Godvin 211, Johan
 Fridrich 139, 144, Lars 140, 141, 145,
 147, Mads 60, Maria 67, Marina
 Elisabeth Hedwig 66, Niels 146, Ole 145,
 146, Peder 122, 141, 145, 146, 147, Peter
 166, Povl 179, Rasmus 139, 141, 144, 146,
 147, 148, Reinholt 127
- Harris, Poul 19, 23
 Hartmann, Karl 161
 Hauch-Fausbøll, Th. 73, 162
 Havemann, Barbara 21, 22, 26, Hans 22, 23,
 27, 28, Margrethe 20, 21, 22
 Hazel, Sven 88
 Hedegaard, E. O. A. 116
- Hegermann-Lindencrone, C. 73
 Heilesen, Henning 87
 Heilmann, Claus 152, Degn 163, Ernst 161,
 Ernst Martin 164, Gerhard 161, Gerhard
 152, Ove Christian 160, Ove Juel 152
 Heinrich, Hans 60
 Hejselbjerg, H. 72
 Helge, Nynne 213
 Helk, Vello 1, 8, 9, 36, 37, 38, 39, 90, 91, 210
 Helm, Anna Margrethe Ernsdatter 86, Erik
 Jensen 86, Erik J. 86, Ernst Günther 86,
 Michael 86, Morten Anton 86,
 Vilhelmine Christine 87
 Hemmingsen, Niels 123, Ole 145
 Henningsen, Ole 146
 Henrichs, Birgitta Elisabeth 66
 Henrichsen, C. L. 73
 Henriksdatter, Helvig 78
 Henriksen, H. M. 181
 Hermansen, Victor 26
 Herschend, Peder 210
 Hertz, Michael 193, 210, 211
 Herzen, Cathrine Elisabeth 59
 Hesselgren, Kirsten Rosenkrantz Segelcke 213
 Heusinger, Daniel Ehrenfried 16, D. E. 17
 Hinrich, Johann 52
 Hirsch, J. C. W. 69, 72, K. 115
 Hjort, Rasmus 175, 177, 179, 181, Rasmus
 Andersen 177
 Hjorth, Johanne 61, 64, Karen 193, 211,
 Severine 197, Severine Christine 197
 Hjorth-Nielsen, H. 73
 Hoffmand, Peder 147
 Hofgaard, Vibeke Christine 55
 Hojer, Christian 56, Johan Christian 56
 Holck, Christen 2, Christian 129
 Holm, Anna Cathrine 58
 Holmgaard, Jens 193
 Holst, Hans 25
 Holstein, J. G. 70
 Holsten, Adolf Hans von 180
 Holzmann, Frederik Christoph 209
 Hornemann, J. W. 92
 Horwath, Frank 205
 Houdry, Philippe 201
 Hoyer, Christina 52, Fleckens 71
 Hoyol, Anna Eleonora 50
 Hultgren, Anna Mathilda 64
 Hundewadt, Cathrine 58, 60
 Hundewatt, Nicolay Jürgen 58
 Huulegaard, Karen Olufdatter 182
 Hvass, Frants Jørgen 88, F. 88, Jens Andersen
 88
 Hyllested, Jan 205
 Hynitzsch, Elias 70
 Høeg, E. 37
 Høegh-Guldberg, Ove 56

- Højrup, Knud 183, 188, 191
- Ifversen, Lauritz Peter 213
 Ilsøe, Harald 91
 Ingerslev-Jensen, P. 37
 Ingimundsdóttir, Ingigerdur 58, 61
 Inthiema, Frederik van 4
- Jacobsen, Christen 122, 123, 126, 127, 156,
 Peder Munk 123
- Jansen, Jan 27
- Jantzen, A. 71, Hedvig Eleora 50
- Jensdatter, Johanne 122, 140, 141, Karen 145
- Jensen, Anders 174, 175, 180, Birgit Bjerre
 193, Christian 62, Erik 86, Ernst 210,
 Hans 145, 146, 147, 148, 156, Hans Ejner
 89, Henning 90, 95, Jacob 79, Jens 122,
 128, 139, 144, 146, 147, Lars 145, 146,
 147, Mads 120, 122, Mathies 178, N. A.
 72, Oluf 70, Peder 141, 145, 146, 147,
 Peter 172, Poul 174, 180, Rasmus 178,
 Steen 9
- Jenssøn, Peder 201
- Jepsen, Hans Peter 62
- Jersin, Gertrud Lisbeth Jacobsdatter 79
- Jespersen, Anders 178, Hakon 210
- Jessen, Peter 91, 92
- Joachim, Peter 64
- Jochumsdatter, Birgitte Christiane 53, 55,
 Dina Christine 182
- Johanna, Christina 66
- Johannesdotter, Maria 64
- Johannsen, Dorothea 67, Jakob 68
- Johansdatter, Nille 23, 24, 25, 26, 27, 28
- Johansen, Anders 179, Hans Chr. 132, 133,
 142, 148, Johannes 147, 149, O. A. 130
- Johnsen, Bryndis Sigurdardóttir 63
- Johnsson, Johannes 64
- Jonsdatter, Helga 63
- Jonsdotúir, Astrid 56, Helga 61
- Jönsson, Tufve 65
- Jordan, L. 100
- Jørgensen, Ole 140
- Jose, Maria 65
- Juel, Ifver 129, Jens 129
- Junker, Peter 59
- Jürgensen, Jens 58
- Jørgensdatter, Grete 145, Karen 80, Kirsten
 110
- Jørgensen, A. D. 72, Christen 60, Ellen 8,
 Harald 194, 205, Jens 29, 31, 33, 34, 35,
 36, 37, 38, 206, Johan 26, 28, Lars 166,
 Laurs 166, 168, 178, Ole 140, 145, 146,
 149, Peder 146
- Kaarsted, Tage 214
- Kaiser, Mary Windfeldt 118
- Kamphövener, Catharina 56, Morten 36, 72,
 73
- Kampmann, Hack 57, N. Ø. 72
- Kann, Erik 193
- Kapasiusdóttir, Sigrídur 62
- Kaprasiusdóttir, Sigrídur 61
- Karstens, Auguste Sophie Magdalene 66
- Kejlbo, Ib 118
- Kenckel, Cathrine Barbara 52
- Kiende, Rasmus Hansen 144, 146
- Kinch, J. 69
- Kiöl, Lars 147
- Kirstine, Anne 182, Dorthe 180, Edel 161,
 Mathilde 156
- Kjær, Johs. 114, 115, Marie 114, Rasmus 169
- Kjærgaard, Thorkild 199
- Klausen, Niels 140
- Kleppen, Joachim von 6
- Knesebeck, Christoph von 6
- Knopf, Christopher 8
- Knudsen, Hans 146, Karla 177, Morten 140,
 141, 145, 147, P. C. 116, Søren 177,
 Torlof 120, 129
- Knuth, Johan Henrik 103
- Koch, Oluf 117
- Kold, John 177
- Kolding, Knud Poulsen 209, Thomas Nielsen
 210
- Korff, Johan Albrecht von 12, Johann
 Albrecht von 12, J. A. von 17
- Kornerup, Bjørn 8, 129, Ebbe 90
- Koxbüll, Rittergut 72
- Krabbe, Ifwar 125, Tyge 91
- Krag, Anders 122, Birgitte Charlotte 182,
 Kirsten Olufsdatter 52
- Krieger, J. C. 16
- Kringelbach, G. N. 69, 72
- Kristensen, Karl 88
- Krogh-Jensen, Antonie Margrethe 70, G. 70
- Kruhl, Kiestina 53, 57
- Kruse, Vibeke 127
- Kühl, Charlotte 61
- Køndig, Elsabe 70
- Lagesen, Magdalene 50, 54
- Lampe, Jens 73, 93, Jens Kongsted 93
- Langberg, Harald 159
- Lange, Cecilie 68, Hans 53, Johanne Caroline
 75, Philip de 16
- Langen, Johann von 89
- Langholz, Carl 41, 70, 73
- Langkjær, Hans 210
- Larsdatter, Johanne 165, 168, Karen 145,
 Margrete 140, 141, Marie 139
- Larsen, Jens 144, 146, Sv. 37

- Lassen, Cecilie 46, Sophie Marie 54
Lauenstein, Cathrine 48, 70, Just 70
Lauridsen, John T. 19, 28, J. T. 26
Lauring, P. 130
Lauritsen, Jens 122, Jørgen 48
Laursen, Jørgen 166, Nicolai 165, 166, 168,
Rasmus 167
Lautrup, Charlotte 162, Jochumine Øllegaard
Charlotte 153, Severin Lauritz 161
Lavritsdatter, Bente 121
Leben, Zoegas 72
Legouvé, E. 100
Leire, Peder Jensen 147
Lejel, Frederik 127
Lengnick, J. C. L. 69
Lessing, Gotthold 9
Leth, Inger 120, Mariane 79
Lind, H. A. 130, H. D. 129, 130
Lindgaard, Cathrine Marie Hansdatter 170
Linderstrøm-Lang, C. F. 9
Lindner, Frederik Martin 177
Lipke, Alexis Chr. 171
Lise, Inger 73
Lodovica, Fany 110
Lolleke, Jens 147
Lowsen, Friedrich 48
Luberas, General Johan Ludvig Pott von 17
Lund, Lise 83, 204, 206, O. G. 28
Lundt, Charlotte Christine Johanne 61,
Charlotte C. J. 63
Lydén, Roland 129
Lykke, Frands 180
Lüttichau, Harald von 68, 69
Løvenskiold, Margrethe 90
- Madsdatter, Kirsten 127, Lise 144
Madsen, Christian 180, Jørgen 156, Niels 173,
180, Peder 53, 110, Peter 46
Madvig, J. M. 163
Magdalenc, Marie 63
Malling, Holger 72
Mandelsloh, David von 4, Davids von 9
Marselis, Elisabeth 27, 28
Martensdatter, Stine 55
Martensen, Florian 212
Martensen-Larsen, Florian 212
Mathiasen, Christian 147
Mathiesen, Elise 76, Marcus 76, 78, Mathias
Jørgen 76
Matthes, Dieter 9
Matthieser, Anne Marie 60
Matthiessen, Wichmann 144
McGuire, Brian Patrick 94
Medelfar, Mads Jensen 120, 121, 122, 126,
Susanna 129
Meden, Margrethe von der 45
Meier, Samuel 69
- Meldahl, Ferdinand 86
Meulengracht, Lorenz van 124
Meyer, Clemens 69, Werner 6, Wilhelm 85,
86
Michelsen, Jørgen 48
Mikkelsen, Claus 52, Hans 120, Jørgen 95
Moberg, Vilhelm 129, 130
Moller, Johs. 69, O. H. 41, 70
Moltke, Frederik 90
Mortensdatter, Anne 123, 125, 127, Elline
122, Maren 140
Mortensen, Hans 140, 141, 145, 146, Peder
146, 149
Moseholm, Knud 209
Mozart, Wolfgang Amadeus 71
Mulvad, Johs. 207
Munch, Chresten 97, 100, Peter 102, Peter
Rochegune 97, 98, Politikeren P. 97, P.
97, 102
Munk, Kirsten 125, 127
Munthe af Morgenstjerne, Bredo 16
Musaeus, Ingvar 206
Mylius, Johan de 30
Müller, Ane Poulsdatter 173, Anna
Mikkelsdatter 78, Dorothea Eriksdatter
178, Mikkil Pedersen 79, 80, Poul Jensen
181
Münnich, Anton Günther von 13, Baron von
11, 12, 14, Carl von 13, Christian
Wilhelm von 13, G. C. von 12, von 13
Mynster, J. P. 33
Møller, Chr. 15, Erich 165, Jacob Carstensen
67, Jens 36, Maren 178
Møller-Holst, Jørgen 85
- Neilsen, Lars 145
Nellemann, Aksel 209
Nicolai, Harald 158, S. 26
Nicolay, Georg 67
Niedt, Friederich Erhardt 40, Fr. Erh. 40
Nielsdatter, Inger 125, Malene 173, Maren
60, 201
Nielsen, Anders 145, 146, 147, 148, August
210, Bunde 180, Christen 166, 178,
Christian 165, 167, Christian Albrecht
Frederik 61, Christian Ludvig 161,
Christine 152, 163, Edel Margrethe 161,
164, Eusebia 161, 164, Faber 168, Georg
12, Hans 46, 141, 145, 147, 177, Hans
Peter 147, Hjort 168, Jens 158, 161, 164,
202, Johan 91, Lars 145, 146, Niels 141,
145, 146, 147, 161, 164, Oluf 23, 24, 26,
O. 28, 129, 130, Peder 141, 145, 146, 165,
Rasmus 147, 151, 156, 157, 158, 161, 163,
Rasmus Hjort 165, 167, 168, 172, Søren
67, Truels 60, 146, 149
Nilsson, Poul 94

- Nissen, Anna Maria 67, Anna Marie
 Carstensen 67, Georg Nicolaus 71, Jens
 53, Søren 54
 Nold, Christen Jacobsen 123, Jacobsen 126
 Norvegus, Ernestus Jani 210
 Norville, Margarethe 112, Margrethe
 Magdalene 116
 Noviomagus, Christen Poulsen 2
 Nuorteva, Jussi 9
 Nyegaard, Gertrud Elisabeth 78, Peder
 Nielsen 79
 Nyerup, R. 130
 Nyholm, Andreas Kristen 160, Anton Jacob
 Choucheron 162, Carlotte 154, Charlotte
 154, 162, Christopher 154, Gustav Julius
 162, Hans Christopher 162, Mathilde
 162, Mathilde Cathrine Rasmine 162,
 Nicolai 153, 160, 161, 162, Søren B. 154,
 162
 Nystrom, Eiler 26

 Oelreich, Bernhard 6
 Oldenburg, Henrik 29
 Olesdatter, Margrete 141
 Olesen, Hans Christian 147, Jens 147, Ole 141
 Olrik, H. G. 34, 37
 Olsen, Christian 145, 146, 147, Gert 55,
 Gunnar 26, Hans 141, 145, Lars 144, 146,
 Morten 141, 145, 147, 148, Ole 145, 147,
 150, Peder 144, 145, 146, 147
 Olsufiew, Adam 17
 Olufsdatter, Marie 70
 Otte, Ole Hansen 147
 Otter, Christian 7
 Otterbjork, Roland 129
 Ottosen, Randi 192
 Outzen, Geske Marie 58, Peder 60
 Overgaard, Chr. 210
 Owesdatter, Ellen 46, 47
 Owesen, Wagner 46

 Paaschburg, Agnete 92
 Parsberg, Manderup 129
 Paulsen, H. Hejselbjerg 71, 72, Jørgen 116
 Pedersdatter, Birtha 60, 62, Dorthe 48, 71,
 Johanne Lisbeth 179, Kirsten 140,
 Margrethe Cathrine 54, Sophia
 Magdalena 53
 Pedersen, Christen 146, Claus M. 94, 214,
 Hans Jørgen 139, 147, 148, Henning 145,
 Jørgen 141, 145, Margarethe Magdalena
 110, Niels 79, 145, 147, Ole 145, Peder
 177, Rasmus 62, Soren Wilhelm 146
 Persdotter, Bengta 65
 Peter, Frantz 179, Jens 160
 Petersdatter, Helena Maria 59, Ingeborg 57
 Petersen, Andreas 48, Ane 67, Anna 67, Anna
 Ernestina 54, 57, A. 129, Carsten 71,
 Cathrine 67, Emmy Louise 198, Falle 60,
 Helena 67, Marten 55, 66, Niels 193, Nis
 67, Peter 55
 Petruccioli, Maria Elisabetta Geltrude 57,
 Maria E. G. 59
 Pieske, Christa 9
 Pilo, Carl Gustaf 12
 Plum, Claus 182
 Podebusk, Johanne Hansdatter 94
 Pohlmann, Ellen 76, Hans 79, Hans Peter 75,
 78
 Pontanus, Johan Isacius 8
 Pontoppidan, Erich 129
 Poulin, Pamela L. 40
 Poulsdatter, Sille Marie 60
 Poulsen, Frieda 198, Hans 8, Kirstine Cecilie
 64, Sven 85, 86
 Povelsdatter, Ane 78
 Prael, Poul 46
 Prange, Knud 94, 129, 204, 205

 Querque, Jean de 46
 Quistgaard, Erhard 179
 Qvistgaard, Erh. 70

 Raben, Lorentz 47
 Rach, Johs. 14
 Ramløse, Skovridder 140
 Ramsing, H. U. 20, 23, 24
 Rantzau, Frederik Sigfred 112, Schack 207
 Rasch, Max 72
 Rasmusdatter, Ane Katrine 157, Christiane
 Charlotte 167, Margrete 145
 Rasmussen, Anders 146, 148, 150, Bodil 178,
 Christoffer 146, 148, Hans 140, 145, 147,
 180, Hans Jørgen 179, Hans Peder 147,
 Heming 140, 145, 146, Hemming 140,
 141, Jens 120, Jørgen 156, Jørgen Nybo
 94, Kjeld W. 209, Lars 141, 145, 146,
 Maria 62, M. 163
 Ratichius, Wolfgang 4, 9
 Ravn, Thue Ole 55
 Reinecke, Ebbe 206
 Reinholtsdatter, Antonette 182
 Reitzel-Nielsen, Erik 87
 Remmertsdatter, Margrethe 122, 123, 127,
 130
 Resen, Anna Hansdatter 45, Hans Poulsen 3,
 Johannes Poulsen 117, Peder Hansen 113,
 Peter 70
 Rethmeyer, Caspar Anton 7
 Reventlow, Anna Margaretha 70, Conrad 48,
 70, Ludvig 103, Margrethe 122, Sibylla
 103
 Rhode, P. 41, 69, 70, 71,
 Richter, V. 72, 115
 Rist, Johan 28
 Rochegune, Alicc de 100
 Rode, Ove 214
 Rogge, Elsabe 50

- Rohde, Gya Persdotter 202
 Roloff, Caspar Erik 46
 Roost, Mariane 52
 Rosen, Wilhelm von 200
 Rosengaard, Ellen 79
 Rosenkilde, Ingeborg 53, 56
 Rosenkrantz, Frederik Christian 173, Holger 129
 Rosvall, Kantor Ted 69
 Rothenborg, Voldborg 57
 Roussell, Aage 26
 Rubin, Marcus 34
 Rugholm, T. 93, 214
 Rüdiger, A. C. 163, Mathilde Kirstine 163, Mathilde Kirstine 155
 Rørdam, H. Fr. 9, 129
 Råberg, Lovisa 65
- Samuel, Johan 55
 Sanders, Hanne 85
 Sandgren, Sven Johan 64
 Sandvig, Ole Olsen 144
 Sandwig, Peder Olsen 141, 145
 Saugmester, Svein 201
 Schack, Hans 70
 Schepelern, H. D. 129
 Schertner, Hieronymus 48
 Schimmelmann, Ernest 211, Heinrich Carl von 211
 Schjelderup, Jens Pederssøn 201
 Schmidt, Cecilie Marie 62, Hans Madsen 60, Hans Wilhelm 210, P. J. 72
 Schöller, Christoffer 201, Iver 201
 Schou, Helga Sørensen 179
 Schourup, Christian Benjamin 64
 Schousboe, Dorothea Florentine 179
 Schrøder, Elisabeth 46, 47, Hans 48
 Schwartz, Albrecht 79, Albrecht Georg 78, Albrecht Georg von 76, Ane Elisabeth 76
 Schwendi, Andreas 3, Sebastian 3
 Schyren, Bernt Thor 26
 Schyrmann, Baltser 20, Berendt 20, Bernt 20, 21, 23, 25, 26, Johan 23, 24, 25, 26, Peter 20
 Schütz, Carl Ulrich 78, Heinrich 79, Maria Elisabeth 75, 76
 Sriver, Henrik 88
 Seefeld, Jørgen 6
 Segelcke, Axel Rosenkrantz 213, Kirstine Marie 213
 Schested, Knud 210, Margrethe 122, Margrethe Remmersdatter 127, Niels 151, 161, Reinard 122, 130
 Seidelin, Emanuel Honoratus 87, Mogens 87
 Selmer, H. P. 72, Ulrich 54
 Seyfardt, Bartholomæus 79
 Sibylle, Magdalena 6
- Sickerman, Cornelia 202
 Sidelmann, Andreas 161, A. 162, Jacobine Petrine Antoinette 162, Jochumine Øllegaard Charlotte 161
 Simesen, Normand 116, Rasmus Johannes 116
 Simonsen, Anna Catharina Dorothea 62
 Sinclair, Andrew 2, 3
 Sjøqvist, Viggo 102
 Skeel, Albert 129
 Skipper, Lars Nielsen 147, Niels Pedersen 147, Peder Nielsen 147
 Skjerk, Jørgen 29, 37, 38
 Skovløber, Niels 140, Niels Clausen 140
 Skriver, Peder Nielsen 80
 Skrubbeltrang, Fridlev 144
 Skræder, Ole 140, Ole Jørgensen 140
 Skytte, Jens 150
 Slot, Christian Johansen 67
 Smed, Christian Nielsen 167, 168
 Smith, J. 71
 Sollbe, Henric 74, Henrich 74
 Sommer, Otto Vilhelm 205
 Sophie, Barbara 4, Dorothe 78
 Sparre, Gørvel Fadersdotter 123, 130
 Sperberseck, Hans Ludwig von 3
 Spønneck, Jens Carl Valdemar 162, Mathilde Nicoline 162
 Stampe, Anna 44, Johan 42
 Stantemacher, Christine 151, 155, 158, 161, C. 163, Frantz Jesper 154, Martinius 161, Martinus 155, Stine 155
 Staven, Katharina 79
 Sichelkunoff, Ivan 17
 Steen, Poul 91, 94, 204, 205
 Steenberg, Jan 26
 Stegmann, Melchior 2
 Steinmann, Peter Frederik 194
 Stender, Ernst 160
 Sthyr, C. H. 73
 Stoffersen, Hermann Heinrich 60
 Stradonitz, Kekule von 183, 188
 Strøm, Leopoldine 197
 Suhr, Anna Maria 75, Anna Marie 80, Caspar 80, Frederik 80
 Svane, Capitain F. W. 116
 Svendsdatter, Maren 178
 Svendsdotter, Bengta 65
 Svensson, Johan 65, Olaus 64
 Syssel, Rangvar 63
 Søkilde, Rasmussen 180
 Søndergaard, Georg 213
 Sørensdatter, Sophie Cathrine 155
 Sørensen, Anna Marie Lebech 165, 181, A. M. Lebech 179, Erik 206, Peder 60, Sophie Catharina 161, S. A. 116, S. E. 10, 206

- Tauber, J. H. G. 76
 Tausen, Chr. 201, 202, Jonas 201,
 Tausen, Albert 201, 202
 Taysen, Magdalena 53, Magdalene 71,
 Willads 70, Willatz 48
 Terkelsen, Christine Caroline 75
 Termansen, Ingeborg 57
 Teza, E. 69
 Thaarup, Frederik 194
 Theilgaard, Poul Jensen 179
 Theodor, Hans 68
 Theophile, Magdalene Hedewig Christine
 Auguste 59
 Thestrup, Rasmus Pedersen 93
 Thiset, A. 2, 8
 Thomsen, Birgit Nüchel 193, 210, 211, Holger
 178, Maricke 50
 Thorlofsen, Knud 121
 Thorsen, Johanne 160, J. 160, 163
 Thorup, Erik 155, Erik Friesenberg 163
 Thott, Tage 4
 Thrane, Carl 69, Inger Lise 69,
 Thunnell, Maria Tufvesdotter 65
 Thurah, Lauritz de 16
 Tjernytjev, Grev P. G. 17, Peter 13
 Tobiesen, Karen Basse 61
 Toft, Esther Nissen 67
 Tomasdottir, Margret 61, 63
 Topsøe-Jensen, H. 37
 Torlofsdatter, Margrethe 120, 126
 Torm, Ditlev Emanuel 63
 Torrianche, Joao Carlos 65
 Trampe, A. F. 40
 Trap, J. P. 99, 116
 Traps, J. P. 39
 Trauth, Magdalene Dorothea 54, Margaretha
 Dorothea 52, Marg. Dorothea 56
 Troelsdatter, Bodil 145
 Truelsdatter, Karen 140, 141
 Truelsen, Niels 60, 145, 146,
 Tønnesen, Marie Charlotte 182

 Ulfeldt, Corfitz 127, Jacob 129
 Ulrik, Carl 63, Frederik 6

 Vahl, J. 72
 Vangmark, Helge 209
 Vernat, Philibert 4
 Vibe, Mette Mikkeltdatter 120, Mikkel 25
 Vick, Nicolaus 4, 6
 Villumsen, Sten 123
 Voltelen, Carl 59, Georg Nicolay 73, Thomas
 Carl 67

 Wackernagel, Hans Georg 8
 Wad, G. L. 129
 Wamberg, N. B. 163
 Wandal, Peder 6, Peder J. 9
 Wasmuth, Jürgen 45, Matthias 44
 Weber, Josepha Johanne Aloisia 71
 Wedel, Marie Elisabeth 54, Nissenius 54, 72,
 Søren 72
 Wegener, Major 106
 Wehrmann, Eleonora Maria Cathrine 56,
 Eleonora M. C. 58
 Welcker, F. G. 72
 Welou, Johan 78
 Wendel, Palle Pedersen 69, Pedersen 46
 West, Børge 180, Maren 173
 Westes, Maren 180
 Westh, Jan Rene 116
 Westphael, Andreas 173, Ane Margrethe 172,
 Johan Hendrik 173, J. H. 180
 Wiberg, S. V. 69, 71, 72
 Wibye, Bonde 179
 Wied, Dorothea Cecilia Lucia 68, Dorothea
 C. L. 68
 Wijck, Classzen van 118, Van 118
 Wilchen, Magnus Ernst 174, 175
 Willadsdatter, Marine 48
 Willemans, Juriaan 202
 Willemoes, Christen Christensen 90
 William, Andreas 179
 Winther, E. 93, 214, F. Aa. 93, 214, Nils-Erik
 214, Peter Julius 93
 With, Erik 194, Jens 138
 Wivild, Sophie 48, 52
 Wohler, Christiane Margrethe 59
 Wolf, Johannes 210
 Worm, Ole 86, 120, 122, 124, 129, 130
 Wormskjold, Morten 91, 92
 Worsøe, Hans H. 74, 87, 88, 90, 93, 94, 96,
 203, 206, 214, H. 8
 Wried, Margrethe 46, 69
 Wulff, Henriette 37
 Würmfeldt, Beate Jacobine 154

 Zarnikow, Maria 79
 Zimmermann, Else Marie 51, 54
 Zoëga, Agnes Magdalene 64, Alma Elise
 Dorothea 68, Andreas Julius 61, 64,
 Andresine Emilie 60, Andresine Maria
 Catharina 60, Anna 45, 46, 48, Anna
 Catharina Maria 67, Anna Cathrine 62,
 Anna Christina 55, Anna Dorothea 59,
 73, Anna Elisabeth 53, Anna Margaretha
 54, 55, 56, Anna Maria 62, Anton
 Christian Gottlieb 67, Anton Chr. G. 68,
 August Möller 68, Axel Alexander 65,
 Beate 45, Bente 47, Bernhard Eduard 67,
 Birgitta Elisabeth 67, Björg Vilborg
 Johannesdottir 62, Bolette Christofina
 Henriette 64, Cäcilie 68, Carl 65, Carl
 Ludvig 57, 60, Carolina Adolphina
 Johanna 67, Carolina Ludovica Sophia

- 58, Carolina Mathilda 57, Caspar 47, Catharina 46, 48, 52, 54, 55, 66, Catharina Guda 53, Catharina Hedewig 66, Cathrine 52, 62, Cecilia 55, Cecilia Bartholina 58, Cecilie 50, Charlotte Cathrine Dorthea 63, Christen Jørgensen 62, Christence 47, Christian 46, 47, 48, 50, Christian Detlef 52, Christian Friderich 47, Christian Georg Johannesson 61, Christian Gottfried 59, Christian Wilhelm Emil Feddersen 68, Christiane Johannesdottir 61, Christina 46, 47, Christina Johanna 67, Christine 71, Christine Charlotte Marie 65, Christoph Friedrich 61, 63, Clara Eleonora 58, Clara Magdalena 60, Conrad 47, 50, 58, 60, 62, Conrad Pedersen 62, Cæcilia 48, Detlev Ludewig 61, Detlow Alexander 65, Dora Hansine Johanne 68, Dorothea 46, 50, Dorthe Cathrine 54, Eduard August Johannes 63, Einar Johannesson 61, 63, Elisabeth Cathrine 60, Elisabeth Margrethe 60, 62, Elise Helene Mathilde 63, Else Marie 54, 72, Emil Henrik 65, Emilia 59, Esther Cecilia 68, Eva 46, Frederik Salvator 59, 72, Frederik Wilhelm 64, Friderica Conradina 55, Friderica Louisa 56, Friederikke 61, Friedrich Conrad 54, Geir Geirsson 63, Geir Johannesson 61, 63, Geir Tomasson 63, Georg 41, 42, 59, 68, 69, 72, Georg August 60, Georg Duysen 68, Georg Wilhelm 66, 67, Gertrud 68, Gotthilf Johannes 66, Hans 45, 47, 57, 59, Hans Carl Adolf 68, Hans Carl Adolph 67, 68, Hans Gottlieb 68, Hedewig Johanne 45, Hedewig Sophie 64, Hedewig Wilhelmine 56, Hedvig Johanne 69, Helena 50, Henrietta Emilia 57, Henriette Emilie 59, 60, Herman Alexander 65, Herman Johannes 60, Holmfridur Geirsdottir 63, Hulda 68, Ingeborg 60, Ingeborg Christiane 59, Ingigerdur Tomasdottir 63, Isidora 59, Jacob Friedrich 59, Jens 60, Joachim 46, 47, Johan 41, 50, 51, Johan Adolf 47, Johan Adolph 47, Johan Hinrich 56, 58, Johan Peter 54, Johann Adolph 45, 46, 47, Johann Heinrich 67, Johanna 64, Johanna Claudine 61, Johanna Marie 61, Johanne Louise 64, Johannes 48, 50, 52, 54, 55, 56, 58, 60, 68, 70, Johannes Gottlieb 64, 66, 67, Johannes Johannesson 61, 62, Johannes Martensen 55, 66, 67, Juliane Sophie 64, Julie 63, Junia 64, Jürgen 53, 55, 72, Jørgen 50, 52, 58, 71, Jørgen Hundewadt 60, 62, Karen Margaretha 64, Kunigunde Mathea Thalia 63, Laura 59, Lorentz Christian 52, 54, Lorentz Chr. 56, Ludvig Fredrik Holmsted 65, Ludwig Christian 61, Ludwig Chr. 64, Magdalena 58, Magdalena Dorothea 56, Magdalena Margaretha 52, 55, 56, Magdalene Margrethe 58, Marcus Aurelius 59, Margaretha 47, Margaretha Cecilie 50, Margaretha Dorothea 49, 56, Margrethe 46, Margrethe Dorothea 58, Maria 58, Maria Sophia 68, Marie Kirstine 60, Marina Elisabeth 66, 67, Marine Elisabeth 73, Matthias 42, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 53, 55, 69, Matthias Georg 52, 56, Owe 47, Paul 46, 47, 50, 53, Paul Christian 51, 52, 55, 68, Paul Chr. 41, 44, 54, 70, Paulina 50, Paulus Christian 66, Paulus Chr. 67, Peder Sørensen 62, Peter Martin 66, Philip 47, 49, Poul Johannes 54, 56, 57, Richard Ludvig 65, Rudolphine Frederikke 63, Salome 46, Selma Göthilde 65, Sofia Frederika Andrea 64, Sophia 46, 47, Sophia Carolina 56, Sophia Christina 67, Sophia Magdalena 57, Sophia Maria 58, 68, Sophia Wilhelmine Magnata 61, Sophie 50, Theodora 64, Thyra 47, Tomas Johannesson 61, 62, Ulrica Augusta 57, Ulrich 60, 62, Ulrich Adolph 54, 58, Valgerdur Einarsdottir 63, Wilhadus 56, Wilhadus Christian 53, 60, Wilhadus Chr. 41, 56, Wilhelm 65, Zelina Johanna 67
- Øllgaard, Jochumine 162
 Øllgaard, H. F. 73, Niels Rasmussen 57
 Ørsted, H. C. 109

SAMFUNDET FOR DANSK GENEALOGI OG PERSONALHISTORIE

Bestyrelsen pr. 1. april 1988:

Finn Andersen (sekretær), Grysgårdsvej 2, 2400 København NV.

Nils G. Bartholdy, Schlegels Allé 1, 1807 København V.

Sv. Cedergreen Bech, Søtoften 21, 2820 Gentofte.

Ida Dybdal, Østerbrogade 44, 2100 København Ø.

Knud J. V. Jespersen, Teglbakken 46, 5690 Tommerup.

Lise Lund (kasserer), Filosofgangen 23, 2., 5000 Odense C.

Knud Prange (næstformand), Degnemose Allé 26, 2700 Brønshøj.

Poul Steen (redaktør), Rudersdalsvej 52, 2840 Holte.

Hans H. Worsøe (formand), Tækkerløkke 34 A, 6200 Åbenrå.

Brug vedlagte bestillingskort til Samfundets publikationer. Ekstra eksemplarer kan erhverves hos sekretæren og formanden.

Abonnement på *Hvem forsker Hvad* kan bestilles ved henvendelse til:
HVEM FORSKER HVAD, Christian Xs Vej 27, 8260 Viby,
hvor også ældre årgange kan købes.

Personalhistorisk Tidsskrift

udgives af *Samfundet for dansk genealogi og personalhistorie*, hvis formand er landsarkivar, cand.mag. Hans H. Worsøe, Tækkerløkke 34 A, 6200 Åbenrå. Tidsskriftet redigeres af Samfundets skriftudvalg ved redaktøren, cand.phil. Poul Steen.

Abonnement kan kun tegnes ved indmeldelse. Foreninger og biblioteker kan optages som medlemmer. Indmeldelse sker ved henvendelse til sekretæren, Finn Andersen, Grysgårdsvej 2, 2400 København NV, eller kassereren, Lise Lund, Filsofgangen 23, 2., 5000 Odense.

Vejledning til forfatterne

Manuskripter indsendes til redaktionen i ét eksemplar, idet det forudsættes at forfatteren selv beholder en kopi. Redaktionen påtager sig iøvrigt intet ansvar for indsendte manuskripter, billeder m.v.

Manuskripter maskinskrives på A4-ark med normal linieafstand (1½ linieafstand) og bred margin. Noterne skrives for sig og nummereres fortløbende. Håndskrevne rettelser bør ikke forekomme. Illustrationsforslag tilhørende undertekster vedlægges. Når manuskriptet er godkendt og korrektur foreligger, kan rettelser mod manuskriptet, ændringer af tekst eller noter, ikke påregnes fulgt af redaktionen. Hvis ændringer fundet sted, får forfatteren tilsendt 25 særttryk gratis. Et større antal særtlag af særttryk kan bestilles og leveres efter aftale. Redaktionen tilbyder vejledning i udarbejdelse af anmeldelser til tidsskriftet. Ansøgninger fra redaktionen.

Redaktionens adresse: Tommy P. Christensen, Rindøvej 1, 2200 København S.

Udgivet med støtte af Statens humanhistoriske Forskningsråd og Alfred Goods Personalhistoriske Fond.

Sats: Syfoma Sats, Svendborg
Tryk: Special-Trykkeriet Viborg a/s